

**SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI**

GÖÇ VE DİN

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Prof. Dr. Mehmet AKGÜL

Hazırlayan

Servet ÖRNEK

Konya 2011

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin

Adı Soyadı Servet ÖRNEK

Numarası 084245041006

Ana Bilim / Bilim Dalı Felsefe ve Din Bilimleri/Din Sosyolojisi

Programı Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐

Tezin Adı Göç ve Din

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Servet ÖRNEK		
	Numarası	084245041006		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri/Din Sosyolojisi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐	
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mehmet Akgül		
Tezin Adı		Göç ve Din		

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan ..... başlıklı bu çalışma ...../...../..... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Danışman ve Üyeler

İmza

ÖNSÖZ

Ülkemizde göçle ilgili yapılan çalışmaları göz önünde bulundurduğumuzda bu konuda yoğun araştırmaların yapıldığını görürüz. Ancak bu çalışmalarda daha çok göç olayının geniş anlamda ele alınıp bir sebep sonuç ilişkisine varılması temel alınmıştır. Oysa göç olaylarının sık sık yaşandığı bir yerde göç ve göçle ilgili olan sosyal olayları derinlemesine analiz etmek için göç ve göçün ciddi boyutta etkili olduğu alanları birlikte ele almak mecburiyeti ortaya çıkıyor. Örneğin göç ve göçün doğurduğu ekonomik koşullar, göç ve göçün aile üzerindeki etkileri, göç ve göçün netice verdiği kent sorunları gibi geniş olan göç olayının birebir etkilediği alanla ilişkilerini irdelemek, göç yansımalarını daha derin analiz edebilmek için bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamızda ele aldığımız konu hakkındaki çalışmaların niceliksel boyuttaki eksikliği, ülkemizde bu konudaki çalışmaların henüz gerekli olan yeterliliğe ulaşmadığını göstermektedir. Bu anlamda böyle bir konu ele alındığında yeni bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkmakta ve bu konuda gerekli olan referansların eksikliğiyle karşılaşmamız da kaçınılmaz olmaktadır.

Göç, göçmen toplumların dini hayatını etkiler. Bu etkilenim, ortamın şartları doğrultusunda olumlu veya olumsuz yönde seyredebilir. Örneğin göçmenler, karşılaştıkları yeni yerleşim birimindeki toplumu, inanç ve maneviyat açısından kendine yakın bulursa, bu göçmen toplumun dini hayatı açısından olumlu bir gelişmeye eğilimi ortaya çıkarabilir. Tersine bir durum, toplumun hem kültürel kodlarında hem de inanç hayatında ciddi bir sarsılmayı beraberinde getirebilir. Bu varsayımların öngörüsünde çalışmamızda göçün, göçmen toplumun dini hayatı üzerindeki etkilerini belirleyebilmek için Antalya il merkezini araştırmamıza konu olması açısından elverişli bulduk. Antalya il merkezinde, Doğu ve Güneydoğudan göç eden ailelerin, özellikle Van-Muş-Batman illerinden gelen göçmenlerin bulunduğu alanı çalışma sahası olarak seçtik. Araştırmamızda göçmenleri geldikleri ile göre sınıflandırmamız veya herhangi tek bir ille sınırlı bırakmamamızın, bunun yanı sıra Doğu-Güneydoğu tarzında geniş kategorikli bir sınıflandırmayı seçmememizin öncelikli nedeni; göç eden topluluğun göç öncesinde yaşadıkları ortamın inanç-mezhep özelliklerinin aynılığından kaynaklanmaktadır. Bu konuda ikinci bir neden olarak öne sürebileceğimiz faktör; araştırmamızda hedef kitleden 150-200 arasında bir deneğe ulaşabilmenin yanı sıra bu sayıyı yakalayabilmek ve elde edilen verilerde güvenilirlik-geçerlik için homojen bir kitle bulmamızın güçlülüğü. Çalışmayı planlama sürecinde göç eden kesimin bulunduğu yerdeki genel gözlemlerimizde; özellikle 90'lı yıllardan sonra yaşanan göç akımı çok çeşitli başlangıç noktalarına karşılık gelmektedir. Göçmen toplumun göç ettiği belirli bir il merkezini merkezde tutarak istenilen sayıda homojen bir topluluğa ulaşabilmek bilimsellik açısından

daha sağlam sonuçlar elde etmemize yardımcı olabilir. Ancak çalışmamız göçmen toplumun değişim ekseninde dini yaşamındaki farklılaşmayı merkeze aldığından bu konuda elde edeceğimiz veriler; bir önceki bahsedilen bilimselliğe hanel vermeyeceği kanaatindeyiz. Nitekim söz konusu toplum inanç-mezhep-anadil-etnik kimlik gibi özelliklerinin ve genel olarak g sebeplerinin bir olması bu konudaki görüşlerimizi destekler mahiyettedir

Çalışmamızın konusunu, g ve din olaylarını beraber analiz etmek üzere gle beraber göçmen toplumun yeni yerleşim biriminde zamanla dini tutumlarında gerçekleşen değişimi belirlemekten ibarettir. Bu konuda net sonuçlara ulaşmak için çalışmamızın uygulama sahasını ve içeriğini belirli bir alanla sınırlı bırakmaya zen gösterdik. İki ayrı bölümde ele aldığımız çalışmamızın birinci bölümü g, kültür, kültürel bütünleşmenin temel unsurları gibi teorik aşamadaki belli kavramları tanıma ve tanımlamadan ibarettir. İkinici bölümde ise alan uygulaması yaparak söz konusu göçmen toplumla birebir görüşmek ve bu görüşmelerden elde edilen verilerden yola çıkarak çalışmamızın konu edindiği g ve din ilişkisi hakkında net sonuçlara ulaşmak üzere planladık.

Son olarak araştırmalarımı yaptığım süreç içerisinde, rehberliğinden ve yardımlarından istifade ettiğim danışman hocam, Prof. Dr. Mehmet Akgl'e teşekkür ederim.

Servet rnek

Konya 2011

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı	Servet ÖRNEK
Numarası	084245041006
Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
Tez Danışmanı	Prof.Dr. Mehmet Akgül
Tezin Adı	Göç ve Din

ÖZET

Göç Ve Din

Göç, insanlığın ilk yaratılışından bu yana insan hayatında değişik yönleriyle yer edinmiş sosyal bir olgudur. Bu nedenle yaşamın sürekliliği nispetinde göç olayının toplumların hayatında yer edinmesi kaçınılmazdır. İnsan hayatında doğal afetler, savaş ve insan kaynaklı karar mekanizmaları göçlerin başlangıcına yönelik işaretler taşımıştır. Bir toplumun hayatında göç olayı yer edindikten sonra o toplumun yaşamında yeniliklerin ortaya çıkması da beklenilmesi gereken bir durum olmalıdır. Özellikle kültürel boyutta yeniliklerin olması kaçınılmazdır. Bu yönüyle göç, toplumları ekonomik, kültürel, yeri geldiğinde dinsel konularda bir farklılığa götürmesi, göçün sıklıkla insan hayatında etkisini bıraktığı bir fonksiyonudur. Göçmen bireylerin yeni yerleşim ortamlarında yaşadıkları değişimi farklı boyutlarla ele alınıp detaylarıyla incelendiğinde göçün aynı zamanda göçmenlerin dini tutumlarında da bir değişime sebep olduğu olduğu görülür. Göçmen bireyin duygu dünyasındaki dini gerçekliğin algısında zamanla yaşanan farklılığı tespit etmek göç sürecinden sonraki farklılaşmayı bütünsel olarak ele almak açısından önemlidir.

Anahtar kelimeler: Göç, Kültür, Din, İnsan

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Servet ÖRNEK			
	Numarası	084245041006			
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri/Din Sosyolojisi			
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	☒	Doktora	☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mehmet Akgül			
Tezin İngilizce Adı		Immigration and Religion			

SUMMARY
Immigration and Religion

Immigration is a social phenomenon which has taken place in the life of human being in various ways since creation of it. Hence, it is inevitable that the immigration takes place in the the lives of societies as a result of the continuity of life. Natural disasters, wars and the human centered decision makers refer the beginning of the immigration. The emergence of newnesses should be an expected situation when immigration takes place in the life of a society. In particular, Cultural newnesses are inevitable. In that context, one of the functions of migration on societies is to result with economic, cultural and religious differences with other societies. When the behaviours of immigrants are examined carefully it is observed that immigration has an effect on their religious manners. To observe the religious changes in the perception of an immigrant is important in the sense of handling the changes after migration as a whole.

Keywords: Immigration, Cultur, Religion, Human

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	II
TEZ KABUL FORMU	III
ÖNSÖZ	IV
ÖZET	VI
SUMMARY	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
KISALTMALAR LİSTESİ	X
TABLolar LİSTESİ	XI
GİRİŞ	1
KONU VE METODOLOJİ	1
Konu	1
Amaç ve Önem	1
Varsayımlar	2
Kapsam ve Sınırlılıkları	3
Yöntem	3

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	7
1.1.GÖÇ	7
1.1.1. Coğrafi Açıdan Göçler	9
1.1.2. Siyasi Ve İktisadi Açıdan Göçler	10
1.1.3. Sosyolojik Açıdan Göçler	11
a) İlkel Göç	12
b) Zorlama İle Yapılan Göçler	12
c) Serbest Göç	13
d) Kitlesel Göçler	14
1.2. KÜLTÜR	15
1.2.1. Kültürel Farklılık	16
1.2.2. Kültürel Benzerlik	17
1.3.DİN	18
1.3.1.Sosyal Bütünleşmede Dinin Rolü	19
1.3.2. Namaz	21
1.3.3.Zekât	21
1.3.4.Cami	23
1.3.5.Dini Bayramlar	24

2. KURAMSAL ÇERÇEVE	26
2.1. SOSYAL ENTEGRASYONA ETKİ EDEN FAKTÖRLER	26
2.1.1.Dil	26
2.1.2.Din	27
2.2. GÖÇ VE DİN ETKİLEŞİMİNDE ETNİSİTE VE COĞRAFYA ETKİSİ	29
2.1.3.Etnik Köken	29
2.1.4.Coğrafya	31

II. BÖLÜM

DOĞU VE GÜNEYDOĞUDAN ANTALYA'YA GÖÇ VE DİN İLİŞKİSİ

2. AMPİRİK ÇERÇEVE	33
2.1. ARAŞTIRMA SÜRECİ	33
2.1.1. Alan Araştırması İçin Ön Hazırlık	33
2.1.2. Alan Araştırmasının Yapıldığı Ortam	33
2.1.3. Alan Araştırmasındaki Denekler Ve Yaşadıkları Şartlar	33
2.2. BULGULAR VE TARTIŞMA	34
2.2.1. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri	34
2.2.2. Araştırmaya Katılan Grubun Göç Nedenleri	37
2.2.3. Göç Açısından Antalya Ve Göçmen Memnuniyeti	39
2.2.4. Göç Sürecinden Sonraki Sosyal Şartlar Ve Göçmenlerin Ekonomik durumu	42
2.2.5. Araştırmaya Katılan Grubun Yeni Sosyal Ortamdaki Yaşantıları	46
2.2.6. Göç Sürecinden Sonraki Değişim Ve Gelenek İlişkisi	51
2.2.7. Göç İle Dini Tutumlardaki Değişim Arasındaki İlişki	54
2.2.8. Göç Sürecinden Sonraki Dini Eğitim	58
2.2.9. Göçmen Toplumun Dini Yaşamı	61
2.2.10. Genel Olarak Tablo Analizleri Ve Veri Karşılaştırmaları	65
SONUÇ VE ÖNERİLER	73
KAYNAKÇA	77
EKLER	
Ek 1: Anket Formu	79
Özgeçmiş	79

KISALTMALAR

b. : İbn

bkz.: Bakınız

(c.c) : Celle Celâluhu

Çev. : Çeviren

H.: Hicri

Hz.: Hazreti

Thz.: Tarihsiz

v.: Vefat Tarihi

vd.: Ve Diğerleri

(s) : Sallallahu Aleyhi ve Selem

TABLO LİSTELERİ

Tablo 1. Örneklemin Cinsiyete Göre Dağılımı	34
Tablo 2. Örneklem Grubun Eğitim Durumları Ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı	34
Tablo 3. Örneklem Grubun Mesleğe Göre Dağılımı	35
Tablo 4. Örneklem Grubunun Antalya'daki Yaşam Süreçlerine Göre Dağılımı	36
Tablo 5. Örneklem Grubunun Göç Etme Sebepleri	37
Tablo 6. Örneklem Grubun Göç Nedenlerine Göre Göç Ettikleri Bölgeler	38
Tablo 7. Örneklem Grubun Antalya İlini Seçme Nedenleri	39
Tablo 8. Örneklemin Antalya'dan Memnuniyet Durumu	40
Tablo 9. Örneklem Grubun Antalya'yı Tercih Nedenleriyle Memnuniyet Düzeylerinin karşılaştırması.....	41
Tablo 10. Örneklem Grubun Yeni Yerleşim Ortamındaki Gelir Durumları	42
Tablo 11. Örneklem Grubunun Oturulan Meskenin Tipi Ve Sahiplik Durumunun İkili karşılaştırması.....	43
Tablo 12. Örneklem Grubun Gelir Durumlarına Göre Oturdıkları Mesken Tipi	44
Tablo 13. Örneklem Grubundakilerin Oturdıkları Meskenlerdeki Kişi Sayısı	45
Tablo 14. Örneklem Grubundaki Göçmenlerin Yerli Halkla İlişkileri	46
Tablo 15. Örneklem Grubunun Yeni Yerleşim Ortamında Karşılaştıkları	47
Tablo 16. Örneklem Grubunun Yeni Yerleşim Ortamında Karşılaştıkları Sorunlar	48
Tablo 17. Örneklem Grubunun Çevreye İntibak Durumu	48
Tablo 18. Örneklem Grubun Çevreye İntibak Sağlamasını Kolaylaştıran Değer Ve Ortamlar	49
Tablo 19. Örneklem Grubunun Göç Sürecinden Sonra Geleneklerine Olan Bağlılıkları Ve Yeni Kültür Ortamına Uyum Sağlama Durumları	51
Tablo 20. Örneklem Grubun Göçten Sonra Aylık Gelirlerine Göre Ekonomik Durumlarıyla İlgili Değerlendirmeleri	52
Tablo 21. Örneklemdeki Göçmenlerin Yerli Halkla Öncelikli Kabul Ettikleri Ortak Değer	53
Tablo 22. Göçün Örneklem Grubun İbadetleri Üzerindeki Etkisi	54
Tablo 23. Örneklemin Camiye Gitme Durumuyla Şehre Uyum Arasındaki İlişki	55
Tablo 24. Örneklemde Göç Sonrası Dindarlık İle Gelenek İlişkisi	56
Tablo 25. Göçün Örneklemdeki Göçmenlerin Çocuklarının Dini Eğitimine Etkisi	58
Tablo 26. Örneklemde Çocukların Dini Eğitimi Üzerinde Etkili Olan Koşullar	59
Tablo 27. Örneklem Grubun Din Algısı Ve Eğitimde Öncelikli Gördükleri Alan	60

Tablo 28. Örneklem Grubun Dini Bilgi Düzeyi Ve Dini Sorularda Danışılan Kaynakları	61
Tablo 29. Örneklem Grubunun Sosyal İlişkilerinde Öncelikli Kişi Grubu Ve Din Faktörünün Etkisi	63
Tablo 30. Örneklem Grubun Gereksinim Duyduğunda Başvurduğu Kaynak	64
Tablo 31. Gelir Durumu Ve Oturulan Mesken Arasındaki İlişki	65
Tablo 31.1. Korelasyon	65
Tablo 31.2. Regresyon	66
Tablo 31.3. Anova	66
Tablo 31.4. Coefficients	66
Tablo 32. Antalya'dan Memnuniyet İle Gelir Arasındaki İlişki	67
Tablo 32.1. Anova	67
Tablo 32.2. Regresyon	67
Tablo 32.3. Coefficients(Katsayı)	67
Tablo 32.4. Correlations	68
Tablo 33. Örneklemde Etnik Kimlikle Şiddet Arasındaki Korelasyon	68
Tablo 34. Aylık Gelirin Oturulan Mesken Tipi Ve Meskende Kalan Kişi Sayısına Etkisi	69
Tablo 34.1. Korelasyon	69
Tablo 34.2. Kısmî Korelasyon	70
Tablo 35. Dil Ve Çevreyle Etkileşimdeki Rolü	70
Tablo 35.1. Regresyon	70
Tablo 35.2. Anova	70
Tablo 35.2. Coefficients	71
Tablo 36. Namaz İle Şahsi İbadetler Arasındaki Korelasyon	71
Tablo 37. Dini Bilgi Düzeyi Ve Geleneklere Olan Bağlılık Arasındaki Korelasyon	72

GİRİŞ

KONU VE METODOLOJİ

1- Konu

Din sosyolojisi Genel sosyolojiye oranla kapsamı daha dar bir daireyi teşkil eder. Din ile toplum arasındaki münasebetleri incelemede özel bir yere sahip olan din sosyolojisi, aynı zamanda toplum ile din arasında bir köprü görevi de oluşturur. Dinin toplumsal sahadaki yansımalarından hareket ederek oluşmuş toplumsal olgular ve şekillenmeler üzerinde durur. Toplumsal hayatı doğrudan etkileyen bazı temel amiller vardır. Göç, bu temel sebeplerin içinde önemli ve dikkat çekici bir yere sahiptir. Toplum içinde sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel alanda büyük değişimlere sebep olan göç, sadece bu etkileriyle sınırlı kalmamakla birlikte toplum içindeki göçmen bireylerde dini tutum ve davranışlarının yanı sıra dinsel gerçeklerin yeni sosyal alandaki uygulayış tarzında da bazı değişimlere sebep olmaktadır. Türkiye’de mezhep farklılığından kaynaklanan dinsel gerçeğin uygulamadaki tarzında görülen farklılıklar ve bu farklılıklarla ilk kez karşılaşan göçmen topluluğu bu durum, yer yer farklı sorgulanmalara da yönlendirmektedir. Özellikle 1980’li yıllar ve ondan sonraki süreç, Türkiye’de iç göçlerin yoğunluklu olduğu bir dönemdir. Bu dönem göç etmiş bireylerin kültürel alanlarında iz bırakan etkilerin yanı sıra dini hayatlarında da bir takım değişikliklere sebep olmuştur. Bu bağlamda araştırmanın konusu, Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinden Batı bölgelerine doğru yaşanmış olan iç göç sonucunda Antalya il merkezine yerleşmiş olan bireyler üzerinde, göç, farklılaşma ve dini tutumlardaki değişimi araştırmaktır.

2-Amaç ve önem

Göçün toplumlar içindeki geniş etkisi daha çok sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik alanların merkezinde toplanmaktadır. Çoğu kez göçlerin insan hayatındaki değişimleri de bu etkilerin gölgesinde değerlendirilmektedir. Bu tarz yaklaşımlar, göçlerin dini boyutunun da araştırılmasını ve üzerinde derin çalışmaların yapılmasını önemli bir ihtiyaç haline getirmektedir. Her ne kadar göç olgusu, ele alınırken ön planda tutulan sosyal, kültürel ve ekonomik boyutları bütünsel olarak ele alınıp dini boyut bu bütünün küçük bir parçası olarak irdelense de bu yeterli gelmemektedir. Bu ve buna benzer gerekçeler bu konuda daha geniş çalışmaları gerekli ve önemli kılmaktadır. Türkiye’de belli bir bölgede yaşanmış iç göç sonucu, göçmen topluluğun yeni sosyal ortamda yaşanmış dini etkilenimi ve pratikteki değişimi araştırarak, insan hayatında birçok alanı etkileyen din gerçeğinin bazı toplumsal

olgulardan etkilenererek insanın iç dünyasında neden olduğu anlayış farklılığını deneysel yöntemlerle saptamak bu çalışmamızın amacını oluşturmaktadır.

3-Varsayımlar

Bilimsel araştırmalar bazı temel varsayımlar üzerine temellendirilir. Varsayım, kesinliği kanıtlanmamış verilerden hareketle ileri sürülen geçici yargıya, önermeye verilen ismin yanı sıra, olgular arasında, sınanması henüz yapılmamış geçici bir neden-sonuç bağı kuran Önermelere verilen genel bir kavram olarak da isimlendirilebilir. Bu anlamıyla varsayım, bilimsel bir metodun aşamalarından birisi olarak karşımıza çıkar ve metodolojinin alanına giren bir kavram olarak da belirlenir. Genel olarak varsayımın genel üç aşaması vardır:

- a) Olgular arasındaki ilişkiyi gözlemlleme
- b) Gözlem sonuçlarını sistematik bir şekilde analiz etme
- c) Analizlerden hareketle karar verme, bir sonuca ulaşma

Araştırmamızda göze çarpan temel varsayımları sıraladığımızda şöyle bir sıra takip etmemiz mümkündür.

1. Göç olgusu ve göç sürecinde yaşanan tecrübeler, göçmenlerin geleneksel, kültürel ve dini yaşayışın değişimi üzerinde etkilidir.
2. Göçmenlerin göçü farklı nedenlere dayanmakta olup yeni yerleşim ortamında sosyo-ekonomik yapılarında göç etkisinin izleri olduğu düşünülmektedir.
3. Göçmenlerdeki kültür değişimi sürecinde, maddi alanlarındaki değişim manevi alanındakilere nispetle daha hızlı ve daha dinamiktir.
4. Göç sonrası süreçte, ilk kuşak göçmenlere oranla ikinci kuşak göçmenler yerleşik sosyo-kültürel yapıya daha kolay ve çabuk adapte olabileceği varsayılmaktadır.
5. Göç sonrası göçmen kuşakları arasında dini tutum ve davranışlarda belirgin farklılıkların olduğu düşünülmektedir.
6. Göç edilen kentte egemen ve baskın olan sosyo-kültürel yapının etkisiyle göçmenlerin geleneksel kültür kalıpları ve yargıları farklılaşmaktadır.
7. Mezhep farkı, göçmenlerin dini tutumlarındaki değişim hızını farklılaştırmaktadır. Kültürel değişimin hızında göçmenlerin dil, din, etnik köken gibi temel özelliklerin etkili olduğu düşünülmektedir.
8. Ortak kültürel kodlar sebebiyle göçmenler bir gettolaşma süreci yaşamamakta ve yerli halk ile kültürel etkileşime açık olmaktadır.

4-Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırmamız, özellikle 1980 ve sonrası dönemde Türkiye’de yaşanmış olan iç göçlerin neticesinde Doğu ve Güneydoğu bölgelerinden Antalya il merkezine göçen göçmen topluluk üzerine odaklanmaktadır. Araştırılan alan, bireylerin daha çok iç dünyasıyla ilgili olmasından yapılacak anket çalışması sonrasında elde edilen veriler, teori kısmındaki bilgilerin bir bölümünün farklı yorumlanmasını gerekli kılabilir. Göç eden toplumlardaki, dini tutumlardaki değişimin olduğuna dair kesin bir bilgi sahibi olsak bile, bunun olumlu veya olumsuz yönde seyrettiğine dair tespitte bulunmamız güçtür. Dolayısıyla teorik aşama her ne kadar çalışmanın öncesinde yer alsa da anket sonrası verilerle ancak çalışmanın bütünlüğünü sağlanabilir. Bahsedilen dönemde yaşanmış göçler, Doğu-Güneydoğu bölgelerindeki il merkezlerinde gerçekleştiğinden çalışmayı belli bir ille sınırlı tutabilmek elde edilecek verilerin güvenilirliği konusunda olumsuzlukları beraberinde getirebilir. Bunun için göç edilen yerlerdeki nüfus yoğunluğuna göre bu bölgelerin belirli il merkezleriyle sınırlandırılmıştır. Bu sınırın dâhilindeki Van-Muş-Batman gibi belli iller temel alınmıştır.

Öncelikle anketin uygulama sahasında öncesinde yapılmış anket çalışmaları deneklerde bıkkınlık, sıkılma ve sorulan sorulara ya da verilen formlara yer yer gelişigüzel cevaplar verme eğilimine neden oluyordu. Yine çalışmamızın göç ve din adı altında olması, bir kısım deneklerde göç kelimesinin olumsuz anlamlarla kodlanması, anketteki soruların cevabına da yansımaya sebep oluyordu. Anketimizdeki soru sayısının çokluğu ve bir kısım soruların cevaplarının uzun olması deneklerde anket sonuna doğru zaman zaman gelişigüzel cevaplar vermesine de yola açabiliyordu. Araştırma sahasındaki katılımcı kadınlarla erkeklerin sayısı arasında önemli ölçüde fark oluştu. Alan araştırmasının yapıldığı sahada kadınlar açısından daha çok kapalı toplum özelliklerinin baskın olması bu farkın oluşmasında etkili oldu diyebiliriz. Nitekim anket çalışması esnasında bazı kadın deneklerin otorite kabul ettiklerinin izniyle katılımcı olması bu konudaki görüşlere destek verir mahiyettedir. Araştırmanın yapıldığı sahada; çevreden bazı kişilerin böyle bir çalışmayı çeşitli ideolojik argümanlara malzeme olarak görmesi ve bu konuda çevreye temelsiz telkinde bulunması katılımcı sayısının hedeflenenden daha az olmasına sebep olabildi.

5-Yöntem

Araştırma, din sosyolojisinin yöntem ve tekniklerinden hareketle yapılacaktır. Bu yöntem ve tekniklerin içinde kullanılacak olan öncelikli yöntem ve teknikler şu şekilde sıralanabilir: Araştırma-inceleme(bilgi toplama), Anket, Mülakat, Gözlem

Anket çalışması bilimsel araştırmalarda öteden beri kullanıla gelen bir yöntemdir. Araştırmamızın anket uygulaması aşamasında farklı sebeplerden kaynaklanan zorluklarla karşılaşmamız da kaçınılmaz oldu.

Alan araştırmalarında birçok farklı yöntemler vardır. Biz araştırmamızda anket, gözlem ve mülakat yöntemlerini kullanmayı tercih ettik. Araştırma sahasında anket uygulaması esnasında deneklerin bir kısmında mülakat ve gözlem yöntemlerini de kullanmamız mümkündür. Bu şekildeki çalışmanın araştırmanın güvenilirlik ve geçerliliğini daha iyi bir düzeyde tutması ayrı bir öneme sahiptir. Araştırma yöntemlerinin farklı sınırlılıklara sahip olması ve bundan kaynaklanan sağlam verilere ulaşma zorluğunun önüne geçmenin belki de en sağlam yolu farklı yöntemleri bir arada kullanarak çalışmaları sonuçlandırmaktır.

Anket

Anket çalışması bilimsel araştırmalarda öteden beri kullanıla gelen bir yöntemdir. Araştırmamızın anket uygulaması aşamasında farklı sebeplerden kaynaklanan zorluklarla karşılaşmamız da kaçınılmaz oldu. Ankette sorulan soruların deneklerin cevap verirken zorlanıp zorlanmayacaklarını tespit için ilk aşamada dört kişiyle denemelik bir uygulama çalışması yapıldı. Sonrasında Antalya'nın Pınarlı, Kepez, Muratpaşa ve Varsak semtlerinde yaklaşık 140 kişilik bir grubun tamamına uyguladığımız çalışmanın sonuçlarını kayıt altına aldık. 150-200 arasında bir denek grubuna uygulamasını düşündüğümüz anket çalışmamızın hem mevcut alanda öncesinde birçok anket uygulamasının yapılması ve bu durumun deneklerde sıkılğalık halinin oluşmasına neden olması hem de farklı sebeplerden kaynaklanan sorunlardan ötürü hedeflediğimiz sayıya ulaşmamız çalışmamızın olumsuz yönlerinden biri oldu.

Anket toplamda 40 sorudan oluşmaktadır. Bu sorular, hazırlanılırken göçmenlerin göç sürecinde dini tutumlarında yaşanan değişimi tespite yönelik sorular olmasına özen gösterildi. Çalışmamızın teorik bölümünde anlatılanların paralelinde göçmenlerdeki durumu daha kapsamlı ele almak için bu soruların içerisinde göçmenlerdeki iktisadi, sosyal, kültürel yöndeki değişimi de anlamlandırabilecek sorular yer almıştır.

Çalışmamızın konu ve yöntem bölümünde ele aldığımız varsayımların sonuçlarını ortaya çıkarabilecek soruları tespit ettiğimizde şöyle bir tablo elde etmemiz mümkün olacaktır.

1. Göç olgusu ve göç sürecinde yaşanan tecrübeler, göçmenlerin geleneksel, kültürel ve dini yaşayışın değişimi üzerinde etkilidir. Bu varsayımdaki yargı, 23, 24, 26 ve 27.sorularla ölçülmeye çalışılacaktır.

2. Göçmenlerin göçü farklı nedenlere dayanmakta olup yeni yerleşim ortamında sosyo-ekonomik yapılarında göç etkisinin izleri olduğu düşünülmektedir. Bu varsayımdaki yargı, 10, 11, 12, 13 ve 14. Sorularla ölçülmeye çalışılacaktır.
3. Göçmenlerdeki kültür değişimi sürecinde, maddi alanlarındaki değişim manevi alanındakilere nispetle daha hızlı ve daha dinamiktir. Bu varsayımdaki yargı, 20, 21, 23, 24 ve 35.sorularla ölçülmeye çalışılacaktır.
4. Göç sonrası süreçte, ilk kuşak göçmenlere oranla ikinci kuşak göçmenler yerleşik sosyo-kültürel yapıya daha kolay ve çabuk adapte olabileceği varsayılmaktadır. Bu varsayımdaki yargı, 15, 18, 19 ve 20.sorularla ölçülmeye çalışılacaktır.
5. Göç sonrası göçmen kuşakları arasında dini tutum ve davranışlarda belirgin farklılıkların olduğu düşünülmektedir. Bu varsayımdaki yargı, 22, 29, 30, 31, 36 ve 37. Sorularla ölçülmeye çalışılacaktır.
6. Göç edilen kentte egemen ve baskın olan sosyo-kültürel yapının etkisiyle göçmenlerin geleneksel kültür kalıpları ve yargıları farklılaşmaktadır. Bu varsayımdaki yargı, 22, 23, 24 ve 25. Sorularla ölçülmeye çalışılacaktır.
7. Mezhep farkı, göçmenlerin dini tutumlarındaki değişim hızını farklılaştırmaktadır. Kültürel değişimin hızında göçmenlerin dil, din, etnik köken gibi temel özelliklerin etkili olduğu düşünülmektedir. Bu varsayımdaki yargı, 16, 17, 18, 19, 20.sorularla ölçülmeye çalışılacaktır.
8. Ortak kültürel kodlar sebebiyle göçmenler bir gettolaşma süreci yaşamamakta ve yerli halk ile kültürel etkileşime açık olmaktadır. Bu varsayımdaki yargı ise 15, 25, 38, 39 ve 40. Sorularla ölçülmeye çalışılacaktır.

Bilimsel araştırmalarda kullanılan yöntemlerin bazı sınırlılıklarının olmasından daha önce bahsetmiştik. Öncelikle anketin uygulama sahasında öncesinde yapılmış anket çalışmaları deneklerde bıkkınlık, sıkılma ve sorulan sorulara ya da verilen formlara yer yer gelişigüzel cevaplar verme eğilimine neden oluyordu. Yine çalışmamızın göç ve din adı altında olması, bir kısım deneklerde göç kelimesinin olumsuz anlamlarla kodlanması, anketteki soruların cevabına da yansımaya sebep oluyordu. Anketimizdeki soru sayısının çokluğu ve bir kısım soruların cevaplarının uzun olması deneklerde anket sonuna doğru zaman zaman gelişigüzel cevaplar vermesine de yola açabiliyordu.

Gözlem

Tek başına kullanıldığında bilimsel araştırmalarda güçlü verilere ulaştırmada yeterli olmayan gözlem yöntemi, araştırmamızın ilk başlangıcında ve araştırma esnasında kullandığımız yöntemlerden biridir. Gözlem yönteminin deneklerin anlık durumlarına dayanması açısından çok sağlam verileri tek başına ortaya koyması güçtür. Bu sınırlılıklarından dolayı anket uygulamasıyla beraber kullandık.

Mülakat

Anket uygulama aşamasında yüz yüze görüştüğümüz deneklerle yer yer kullandığımız yöntemlerden biri oldu. Çoklu gruplara uygulamasında fazla zaman istemesi önemli sınırlılıklarında birisidir. Ancak çalışmanın güvenilirliği ve geçerliliği konusunda sağlam verilere ulaştırmakta önemli bir konuma sahiptir.

1.BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.GÖÇ

Bilindiği üzere sosyal bilimlerde esas olan kavramlardır. Bu nedenle kavramlar nasıl tanımlanır ve nasıl anlamlandırılırsa onlara uygun sonuçlar elde edilir. Toplumsal olay ve olgularla ilgili olan her kavram gibi göç kavramı da sıklıkla sosyal bilimcilerin ilgi alanında yer edinmiştir. Ekonomik, toplumsal veya siyasî sebepler de düşünülerek göç kavramı genel anlamda şöyle tanımlanabilir: “Göç, belli bir zaman ve mekândaki insanların gönüllü, gönülsüz, sosyal ve siyasi şartlardan ötürü bir mekân değişikliği olup; bu değişikliğin sonucunda sosyo-kültürel değişimlerin meydana geldiği bir sosyal hareketliliklerdir.”¹ Tanımda görüleceği üzere göçmen toplumların yeni yerleşim birimlerinde yeni sosyo-kültürel değişimler yaşadığı bir gerçekliktir. Göçün ekonomik yönlerini de kapsayan daha ayrıntılı bir tanım da şöyledir: “göç, ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir.”² Genellikle göçmen toplumların bu yeni yerleşim birimlerinde hâkim sosyo-kültürel yapıya adapte olması ciddi bir süreci gerektirmiştir. Bu değişimler, olumlu ve olumsuz yönde seyreden değişimler olarak da ele alınabilir. Göçmen toplumların yeni yerleşim birimlerinde ekonomik-iktisadi anlamda ileriye yönelik bir hareketliliği olabildiği gibi bu, bazen de olumsuz yönde bir ivme kazanmıştır. Bu nedenle determinel bir tarzda göç için direk olumlu ve olumsuz bir yargıya varmak pek de mümkün olmamaktadır.

Sosyal olayların gerçekleşmesinde bir takım faktörler önemli rol oynamaktadır. Sosyal olayların derinliğine ele alınabilmesi için bu faktörler üzerinde gereği gibi durmak bir zorunluluktur. Göç olayı da sosyal bir olay olması bakımından temelinde önemli etkenleri barındırmaktadır. Genel olarak bu etkenler/sebepler savaş, dini, siyasi, ekonomik ve ailevi sebepler başlıkları altında ele alınabilir³. Türkiye sınırları dâhilinde yaşanan iç göçlerde, özellikle 1980 sonrasındaki süreçte ekonomik ve her ne kadar taraflar tarafından farklı adlandırılrsa da sosyolojide etnik çatışma denilebilecek sebepler öncü roller oynamıştır.⁴ Nitekim bu göçlerin neticesinde toplumsal tabanda ciddi kültürel çözümler yaşanmıştır. Bu

---

¹ . Heyet, *Doğu Ve Güneydoğu Anadolu'dan Terör Nedeniyle Göçeden Ailelerin Sorunları*, Özkan Matbaacılık, Ankara, 1998,S:3

² . Yalçın, Cemal, *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004, S:13

³ . Sönmez, Mustafa, *Bölgesel Eşitsizlik*, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1998, S:175

⁴ . Sönmez, Mustafa, A.g.e, s:178

göçlerin yönü genellikle Türkiye'nin doğusundan batısına doğru bir doğrultuda seyrede gelmiştir. Bu göçlerin temelinde de çoğunlukla savaş ve ekonomik sebepler öncelikli olmuştur.

Göç olayıyla beraber toplumsal hayatın belli bir kesimi için oluşan koşullar pek de iç açıcı olamıyor. Mehmet Altan, *Kent Dindarlığı*'nda bu manzarayı farklı bir açıdan ele alıyor: “ Türkiye’de Batı’daki gelişim doğrultusunda bir sanayileşme dönemi yaşanmadı, dolayısıyla sanayileşmeyle kentle göç arasında paralel bir etkileşim de gerçekleşmedi. 1950’lerde, nispi bir sanayileşmenin başlangıcında kırlardaki emek gücüne belli bir talep olması da gecekondulaşma sürecini başlattı. Daha sonra Güneydoğu’daki Kürt sorunu, terör, zoraki yer değiştirmeler gibi nedenlerle kentlileşme sürecinin dışında bir büyük göç yaşandı. Kentteki taleple kendiliğinden gelişen bir süreç yaşanmadığı için, kentle kente göç edenler arasında sanayileşmenin ortak güç mekanizması oluşmadı. Çaresiz yığınlar, kentte üretim ağının içinde yer alamadıkları, üretim onların kentlileşmesini sağlayan itici bir güç olmadığı için gettolaştılar. Varoşlarda kaldılar. Yoksulluktan ve eğitimsizlikten dolayı kentin kurumlarından yararlanamadılar. Kentin çoğulcu, kurumsal, uzmanlaşmış yapısının dışında, kendi geleneklerini sürdürdüler. Kente göçen insanımızın kentlileşme sürecinde yoksun kaldığı yapısal gelişim, ancak tarihsel, ekonomik ve sosyal sürecin eleştirel bir anlayışıyla değerlendirilmesiyle anlaşılır.”⁵

Yoğun göç akımların şehirlerde devasa bir nüfus yoğunluğuna yol açmaları beraberinde ciddi sorunlar getirmiştir. Bu konuda yapılan çalışmalar bu durumu gözler önüne sermektedir. Örneğin; bu konudaki çalışmalarında H. Musa Taşdelen, şu tespitlere yer vermektedir: “şehirlere kısa süre zarfında çok nüfus gelmesi, şehirlerimizin bu nüfusu istihdam edebilecek sanayiye ve barındırabilecek yeterli miktarda mesken stokuna ve altyapıya sahip olmaması, gecekondulaşma bölgelerinin şehirlerimizin etrafında bir çığ gibi büyümesine ve Türkiye genelinde denetimsiz bir şehirleşmenin doğmasına yol açmıştır. Hızlı şehirleşme ve beraberinde getirdiği gecekondulaşma, bu sahada yapılan birçok araştırmada görüldüğü gibi, önemli kültürel problemlere yol açmış, yetersiz sanayileşmeden dolayı, verimli çalışma imkânları kâfi derecede yaratılamadığı için iktisadi faal nüfus, aşırı bir şekilde hizmetler sektöründe ve iyi tarif edilmeyen diğer hizmet grubunda yığılmıştır”⁶

⁵ . Altan, Mehmet, *Kent Dindarlığı*, Timaş Yay., İstanbul, 2010, S:46-47

⁶ . Taşdelen H.Musa, *Göçerlerin Şehirleşmesi*, Turan Yayıncılık, İstanbul, 1997, S:14

Göçün göçmenler için ortaya koyduğu bu sonuçlar, ülkelerin gelişim düzeyini de daha çarpık göstermesi kaçınılmazdır. Dolayısıyla göçün bireyden genel toplumsal katmana kadar büyük bir yekûnu etkilediğini görebiliriz.

Geçmişten günümüze toplumların ekseriyetini ilgilendiren göç gerçeğinin iyi anlaşılması için bunun çeşitleri üzerinde durmak gerekir. Bu sınıflandırmayı yapabilmek için göçün kaynaklandığı sebepleri merkeze almak önemlidir.

Göç olayına neden olan sebeplerin bazen iç içe olmasından dolayı bu nedenleri belli başlıklar altında toplayabilmek güçtür. Örneğin zorunlu sebepler dediğimizde bu başlığın altına doğal afetler geldiği gibi bazen siyasal sebepler başlığı altında yer alan savaş olayları da bunun içinde yer alabilecek mahiyettedir. Örneğin Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu tarafından 1997’de yapılan bir araştırmanın kayıtlarında şu bulguya yer verilmiştir: “1984 sonrası tırmanışa geçen Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yaşayan insanlarımızın can ve mal emniyetine yönelik terör olaylarının sonucunda gerçekleşen göçler, ani, hazırlıksız, gönülsüz, umutsuz, can ve mal güvenliğini sağlamak için zorunlu bir kaçış şeklinde cereyan etmektedir.”⁷ Bu tarz örnekler, göçün hem zorunlu hem de siyasal nedenlerin bir sonucudur

Fakat araştırmamızın sistematigi açısından belli bir sınıflamaya gitmemiz zaruridir. Çalışmamızın bir önceki kısmında göç ve göç türlerini açıklarken yer yer değindiğimiz göç olayının sebeplerini burada net hatlarla birbirinden ayrı olması açısından dört genel başlık altında toplanılabilir: zorunlu sebepler, sosyal sebepler, ekonomik sebepler ve siyasal sebepler olarak sınıflandırılırsa göçleri özellikleriyle kategorize etmek mümkündür. Bu yönüyle göç çeşitlerini üç ana başlık altında toplayabiliriz. Bunlar coğrafi açıdan göçler, siyasi ve iktisadi açıdan göçler, sosyolojik açıdan göçler olarak sınıflandırılabilir.

1.1.1. Coğrafi Açıdan Göçler

Bu sınıftaki göçler daha çok coğrafi nedenlerden dolayı oluşmuş göç tipleridir. Doğal afetlerden kaynaklanan zorunlu göçler veya tarımsal faaliyetlerden dolayı oluşan mevsimlik iç göçler⁸ bu göç grubunun içinde yer alır.

Deprem, heyelan, kuraklık ve çölleşme, taşkın, sel, çığ, volkanik püskürmeler gibi doğal yıkımlar birçok sosyal ve ekonomik sorunların yanı sıra göçlere de neden olmaktadır. Doğal yıkımlardan zarar gören insanlar bulundukları yerleri terk ederek koşulları daha iyi olan yerlere göç ederler.

---

⁷ . Heyet, *Doğu Ve Güneydoğu Anadolu’dan Terör Nedeniyle Göçeden Ailelerin Sorunları*, Özkan Matbaacılık, Ankara, 1998,S:7

⁸ . [http://cografiegitim.blogcu.com/goc-cesitleri/3017041\(23.12.2010\)](http://cografiegitim.blogcu.com/goc-cesitleri/3017041(23.12.2010))

Dolayısıyla bu başlık altına girebilecek en önemli nedenler doğal afetlerdir. Belli bir sosyal yapının yaşam koşullarının bir sel, deprem, susuzluk gibi olaylar karşısında olumsuz etkilenmesi neticesinde başka bir yere doğru göç akımı oluşmaya başlanır. Yeni bir yerleşim merkezinin hayat koşullarını iyileştireceği düşüncesi yerleşik topluluğu göçe zorlar. Çalışmamızda bu nedenlerle göç edip etmeyenlerin durumunu net olarak tespit etmemiz alan araştırması sonucunda elde edeceğimiz verilere bağlıdır. Bu durumun tespiti deneklere yönlendirilen; “*göç etmenizdeki en önemli sebep nedir?*” sorusuyla mümkün olacaktır. Ancak 1980 sonrası Doğu ve Güneydoğu’da göç eden insanların göç hareketinde bu etmenin ağırlıklı olarak yer alabileceğini tahmin etmiyoruz.

Ülkemizde 1998’de Adana’da meydana gelen depremde zarar gören birçok kişi başka kentlere göç etmişlerdir. Yine 1998’de Bartın’da meydana gelen sel felaketi ise ilçeyi yaşanamaz hale getirmiş ve göçe neden olmuştur. 1999 depremi ile de birçok insanımız başka bölgelere göç etmek zorunda kalmıştır.⁹

Bu göç sınıfındaki mevsimlik göçleri ise daha çok tarımsal faaliyetlerin, inşaat sektörünün veya turizmin yoğun olduğu bölgelere doğru olan göç akımıdır.

1.1.2. Siyasi Ve İktisadi Açından Göçler

Bu sınıfa giren göç çeşitleri daha geniş dairede, ülkeler çapında yaşanan göç tipleridir. Antlaşmalar sonucunda ortaya çıkan mübadele temelli göçler veya ülkelerin ekonomik gelişmelerindeki yavaş seyir sonucunda oluşan beyin göçleri bu göç grubunun içinde yer alır. Mübadele göçlerinin başlamasında önemli rol oynayan devletlerarası antlaşmalar zorunlu göçlere sebep olur. Örneğin Kurtuluş Savaşı sonrası Yunanistan ile yapılan anlaşmalarla ülkemizde yaşayan Rumlar ile Yunanistan’daki Türkler arasında yer değiştirme göçleri yaşanmıştır.

Lozan Barış Antlaşması ile Türkiye ile Yunanistan arasında nüfus mübadelesi protokolü imzalanmıştır. Bu göçler Romanya ile Bulgaristan arasında da olmuştur. Bu protokol ile İstanbul’daki Rumlar ile Batı Trakya’daki Türkleri kapsamıştır.

Bu protokol ile Yunanistan’dan 400.000 Türk Türkiye’ye, Buna karşılık Türkiye’den 150.000 Rum Yunanistan’a gitmiştir. Bu göçler insanların gönüllü olarak yaptıkları göç hareketleri olmayıp, zorunlu göçlerdir.¹⁰

Yine siyasi ve iktisadi göçler içinde ele alınabilecek göçlerden bir diğeri beyin göçüdür. Bilim ve teknoloji alanında yetkin insanların daha iyi çalışma alanlarına olan

⁹ . <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul?kod=4> (20.01.2011)

¹⁰ . <http://cografiegitim.blogcu.com/goc-cesitleri/3017041> (23.12.2010)

ihyaıtan, siyasi veya yetersiz iktisadi olanaklardan dolayı başka ölkelere göç etmeleri sonucunda ortaya çıkan göç tipidir. İkinci dünya savaşından Almanya'dan ABD'ye göç eden Alman bilim adamları bu göç tipinin örneklerindendir.¹¹ Beyin göçünün yüksek oranda yaşandığı ölkelerin gelişmiş ölkelerinin gerisinde kalmasının yanında bilim ve teknik alanında yetişmiş etkin insanların sayısal azlığı büyük olumsuzlukları beraberinde getirmesi kaçınılmazdır.

İktisadi etkenlerin belirleyici olduğu göçlerde de göçer topluluğun kararı belirleyicidir. İş sahibi olma, ekonomik koşullarını biraz daha iyileştirme, belirli bir meslekte etkin olma düşüncesi, gelecek konusundaki endişeler gibi amiller göçmen topluluğu farklı yerleşim birimlerine yönlendirebilmektedir. Doğu ve Güneydoğu'da özellikle bu amaçla yapılan göçler daha çok bekâr genç nüfusta yoğunluktadır. İstanbul, İzmir, Bursa, Antalya gibi turizmin ve iş imkânlarının biraz daha yoğun olduğu bölgelere olan göçmen eğilimi daha ağırlıktadır. Antalya il merkezine doğru olan bu kategorideki göç eğilimin ağırlıkta olduğunu tahmin etmekteyiz. 1980 sonrasında bölge dâhilinde çıkan gergin çatışma ortamı nispeten hayvancılığın ve toprak işleyişinin önüne büyük engeller koyarak bu işlerle yaşamını sağlayan insanların yönünü büyük şehir merkezlerine çevirdi. Ekonomik koşulların olumsuz gidişatının yanı sıra artan nüfus ve bunun sonucunda toprak payından gerçekleşen düşüş, genç nüfusta özellikle hızlı bir göç akımını ortaya çıkarttı. Araştırmamızda bu tarz nedenlerle gerçekleşen göç olayının ağırlıkta olmasa da önemli bir seviyede olabileceğini düşünmekteyiz.

1.1.3. Sosyolojik Açıdan Göçler

Toplumların arasındaki kültürel farklılıklar, aynı toplumlara ait özgü niteliklerin oluşmasına zemin hazırlar. Doğu ve Güneydoğu'daki kültürel yapının dokusundaki geleneksel kodlar önemli bir yer teşkil etmektedir. Özellikle an'ane ve örfle olan sıkı bağılık bu toplumun göç sürecinde sonra yeni yerleşim biriminde farklı kültürel yapılara entegre olma sürecini olabildiğince uzun kılmaktadır. Bu haliyle Doğu ve Güneydoğu'da farklı bir sosyal yapının oluştuğunu son tahlilde tespit etmek güç değildir. Bu durumda buradaki sosyal bünyenin içerisinde yer çıkan çatışmalar; örneğin kan davaları neticesinde de Batı Anadolu'ya doğru göç akımları oluşmaktadır. Aşiretler, aileler arası çatışma temelli oluşan bu tarz göç akımı daha çok oradaki hâkim aşiret yapısının veya kendi aralarındaki büyüklerin kararıyla oluşan bir süreçtir. Özellikle kan davası neticesinde göç eden aileler, göç nedenlerini sık sık saklamayı veya başka nedenlere bağı tutmayı daha uygun görüyor. Bu duruma can güvenliği,

---

¹¹ . <http://cografiegitim.blogcu.com/goc-cesitleri/3017041>(23.12.2010)

düşman olunan aileye bulunduğu yer hakkında herhangi bir bilgiye ulaşması konusundaki endişeler, yeni yerleşim birimindeki sosyal koşullardan dolayı gizli tutma ihtiyacı veya korkunun neden olabileceğini düşünmekteyiz. Alan araştırmamızda bu durumun gerçeğinden farklı bir görünümü vermesi deneklerin mevcut durumundan kaynaklanmasından dolayı bu araştırmamız için ayrı bir sınırlamaya neden olmaktadır. Araştırmamızın konu edindiği bölgelerde gerçekleşen göç olayının sosyal boyutunda yer alan bir başka neden de egemen aşiret yapısının daha az sayıdaki küçük sosyal birimler(farklı aşirete mensup aileler) için zorlaştırdığı hayat şartlarıdır. Özellikle toprakların işletilmesi, küçük sosyal birimin yaşadığı yere kendini ait hissetmesinin önündeki engeller ve neticesinde ortaya çıkan sosyal huzursuzluk bir göç dalgasına zemin hazırlayabilmektedir. Araştırmamız ülke genelinde sadece belli bir ilin merkezine bağlı kalmasından dolayı bu konuda yeterli bilgiye ulaşp ulaşmayacağımız yine alan araştırması neticesinde açıklığa kavuşabilecek bir durumdur.

Bu grupta ele alınan göç tipleri daha çok bireyin direk toplumsal yönüyle ilgilidir. Petersen, göçü dört farklı kategoride ele alır.¹²

a) **İlkel göç:** buradaki illiklik, insanlığın ilkel dönemi ile ilişkilendirilmemektedir.

Daha çok insanlığın doğal afetler karşısında çaresizliğinden kaynaklanan göçler konu edilmektedir. Petersen, bu tip göçlerin ekolojik itici faktörler nedeniyle oluştuğunu öne sürmektedir. Burada dikkat çeken nokta, endüstrileşme öncesi toplumlarda görülen muhafazakâr eğilimlerdir. Buna göre, göç etmek zorunda kalan bir topluluk öncelikle eski yaşadığı çevreye benzer bir yerleşme yeri arayacaktır.¹³ Örneğin önceden tarım ve hayvancılıkla uğraşan göçmen topluluğun eski tarz yaşamlarını bulabilecek bir ortam arayışında olmaları bu muhafazakâr eğilime bir örnek teşkil edebilir.

b) **Zorlama ile yapılan göçler:** bir önceki göç tiplerinde itici faktör doğal yapı iken, burada ana esas sosyal yapı veya onu etkileyen mekanizmalar belirleyici etken olmaktadır.¹⁴ Bir dış kontrol mekanizmanın zorlamasıyla göç eden topluluk yerleştiği yeni çevreye adapte olma noktasında sıkıntılar yaşaması uzun bir süreci gerektirirken yaşam koşulları noktasında da genellikle alt seviyelerde kendine yer bulmaktadır. Ülkemizde özellikle 1980’li yıllarda Doğu ve Güneydoğuda çatışmaların yoğun olduğu dönemlerde Antalya gibi büyük şehir merkezlerine göç eden toplulukların genelinin buralarda daha çarpık bir yaşam tarzına sahip olmaları

¹² . Petersen, William, *A General Typology Of Migration, Readings In Sociology Of Migration*, Newyork, 1970, S:6-11

¹³ . Yalçın Cemal, *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara 2004, s:14

¹⁴ . Yalçın Cemal, *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara 2004, s:14

bu konuda önemli bir örnek teşkil etmektedir. Doğu ve Güneydoğu’da gerçekleşen 1980 ve sonrasındaki göç dalgasının önemli bir kısmının siyasal sebeplerden kaynaklandığı daha önceden yapılmış araştırmaların tespitleri arasındadır¹⁵. Köy boşaltmalarını bu kategori içerisinde ele aldığımızda bu tespiti varmamız daha kolay olacaktır. 1984’ten bu yana boşaltılan köy sayısının yaklaşık 3 bini bulunduğu iddia edilmektedir.¹⁶ Aynı eserde bu çerçevede bir milyon insanın yerinden edildiği vurgulanmaktadır. Boşaltılan köy sayısını bir soru önergesi üzerine net rakamlarla belirten İç İşleri Bakanı Beşir Atalay, Temmuz 2008’de şu bilgileri TBMM’de sunmuştur: “Terör nedeniyle Adıyaman’da 6, Ağrı’da 8, Bingöl’de 137, Bitlis’te 125, Elazığ’da 3, Hakkâri’de 45, Muş’ta 31, Tunceli’de 100, Van’da 33, Batman’da 37, Diyarbakır’da 134, Mardin’de 129, Siirt’te 96, Şırnak’ta 61 olmak üzere toplam 945 köyün boşal(tıl)dığını belirtmiştir.” Siyasal sebeplerden ötürü gerçekleşen bu göçlerde nüfusun ekseriyeti Marmara, Akdeniz ve Ege bölgelerine kaymıştır. Araştırmamızın alan çalışmasının yapılacağı ilin Akdeniz bölgesinde yer alması bu konuda bize daha detaylı bilgi verecektir. Ancak bu bölgelere yapılan göçün ekseriyetinin ekonomik nedenlerden kaynaklandığını tahmin etmekteyiz.

Bu durumun netleşmesi denekler üzerinde varılan sonuçlara bağlı olmasından dolayı bu konu daha geniş açıklamasıyla çalışmamızın alan araştırması bölümünde detaylandırılacaktır.

- c) **Serbest göç:** bireyin sosyal yönünü temel alarak sınıflandırdığımız bu göç türünde merkezde göçmen bireyin kişisel tercih ve kararı söz konusudur. 19.yüzyıl Avrupa’sından dışa göç hareketleri, bu göç türüne verilebilecek örneklerdendir.¹⁷ Burada bireyi yönlendiren amiller bazen farklı kültürleri tanıma ve merak, daha iyi yaşam koşullarına sahip olmaya dair kesin inanç olduğu gibi bazen de macera, farklılığa olan ihtiyaç da olabilir. Bu tarz göçler bireyin sosyal sınıfına veya bireyin mevcut anda sahip olduğu koşullara göre değişim göstermektedir. Örneğin evli olan birinin bekâr olan birisine göre bu tarz bir göçe kalkışma noktasında daha zor bir karar sürecinden geçeceği tahmin edilmektedir.

¹⁵ . Ergil Doğu, *Kürt Raporu*, Timaş Yayınları, İstanbul 2009,S:147-156

¹⁶ . Bulaç Ali, *Kürtler Nereye*, Çıra Yayınları, İstanbul, 2010, s: 81-86

¹⁷ . Yalçın Cemal, *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara 2004,s:15

d) **Kitlesel göçler:** kitlesel göçler, serbest göçlerin sonucudur. Serbest göçle az sayıda öncü bireyin başka bir yere göçerek ülkeleriyle bir çeşit bağ kurmaları sonucunda o ülkeden göç eden göç edenlerin sayısı hızla artar ve kısa sürede çekici etkenler nedeniyle göç kitlesel bir görünüm kazanmaya başlar.¹⁸ Bu konuya örnek olması açısından Türkiye’de Aksaray ilinden Hollanda’ya olan yoğun göç akımına dikkat çekmek gerekiyor. Elbette bu durum, sadece dış göçler için geçerli değildir. Türkiye’de iç göçlerde de bazen kitlesel göçler yaşanmaktadır. Köyden kente olan yoğun göçmen nüfus önceden daha iyi koşullara sahip olacağı inancı ile bu göç akımının içerisinde bulunabilir.

---

¹⁸ . Yalçın Cemal, *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara 2004,s:15

1.2. KÜLTÜR

Araştırmamızın birinci bölümünün ilk sayfalarında çalışmamızı yakından ilgilendiren temel öğelerin üzerinde durmanın gerekliliğinden bahsetmiştik. Göç ve din ilişkisini birlikte ele alacağımız bu çalışmada doğal olarak, göç olayında önemli bir yere sahip olan kültür ve kültürel bütünleşmenin üzerinde teorik olarak durmamız gerekiyor.

İnsan toplumunu diğer varlıklardan farklı kılan en temel etmenlerden birisi de kültürdür. Başka varlıklardaki toplu görünüm sabit olarak sürekliliğini koruması veya herhangi bir değişime uğramamasına karşın insan toplumu açısından bunun aksi bir durumu belirtmesi kültürü insan toplumuna has kılmaktadır.¹⁹ Kültür kelimesi tanım olarak birçok kişi tarafından çeşitli şekillerde açıklanmışsa da bunların içinde en kapsamlı tanım *Tylor*'a aittir. “Bilgi, inanç, san’at, ahlak, hukuk, örf ve adetlerden ve insanın toplumun bir üyesi olarak elde ettiği bütün yeteneklerden oluşmuş karmaşık bütün.”²⁰ Bu tariften yola çıktığımızda kültür, bir toplumda sosyal bakımdan öğrenilen ve bir toplumun bireyleri tarafından paylaşılan her şeydir. Her toplumun kendine ait belirli kültürel özelliklere sahip olması toplumu oluşturan bireylerin yaşadığı ve içinde büyüdüğü çevre yapısıyla ilgili bir durumdur.

Sosyal alanda kültürün devamlılığının sürmesi kuşaklar arasındaki geçişe bağlıdır. Bu yönüyle kültür öğrenme yoluyla gerçekleşen bir geçiş özelliğine sahip olmaktadır. Dolayısıyla kültür edinimi bireylerin öğrenme yeteneğini doğrudan ilgilendirmektedir. Göç eden toplumların yeni bir kültür ortamına hızlı uyum sağlamaları, karşılaşılan yeni durumu kavrama ve yaşantı haline getirme süreciyle bir nevi orantılıdır. Örneğin yeni ortamda konuşulan dilin bilinmesi göçerler açısından hızlı uyum için önemli bir köprü olacaktır. Alan araştırmamızda bu durumu tespit için deneklere yönlendirilen “*Türkçeyi bilmeniz veya bilmemeniz çevreyle iletişiminizde ve uyum sağlamanızda nasıl bir sonuç ortaya çıkarttı?*” sorusu bu konuda bize daha görünür sonuçlar verecektir. Yine aynı ülkede yaşayan farklı kültürlerin benzerliklerinin çok olması iç göç sonucunda bireylerin kültürel anlamda kaynaşmalarını hızlandırmakta toplumda bütünleşmeyi kolaylaştırmaktadır.

Dünyada toplum çeşitliliğinde yola çıkarak kültürü sınıflandırmaya çalıştığımızda toplumlar adedince kültürlere rastlamak kaçınılmazdır. Bu, kültürün her toplumun tanıtıcı veya ayırt edici bir özelliği olmasından kaynaklanmaktadır. Toplumun şekillenmesinde kültürün rolü önemli bir yer teşkil etmektedir. Öyle ki sosyal alanda grupların hayatlarını tanzimini sağlama kültür fonksiyonunun belirgin bir özelliğidir. Yukarıda verdiğimiz kültür

¹⁹ . Dönmezer Sulhi, *Toplumbilim*, Beta Yayınları, İstanbul 1998,S:99

²⁰ . Dönmezer Sulhi, *Toplumbilim*, Beta Yayınları, İstanbul 1998,S:99; Primitive Culture: A Study Of Man And Civillization, 1871,1958

tanımından yola çıkarak kültür hakkında bir tasnife gittiğimizde kültürü; *basit ve karmaşık, çok dinamik ve az dinamik, ilkel ve uygar kültür*²¹ olarak sınıflandırabiliriz. Kültürün bu şekilde sınıflandırmaları sahip olduğu özellikleri ve fonksiyonları itibariyledir. Örneğin bir toplumda kültür, bir dile, bilime, felsefe ve yüksek derece uzmanlaşmış iş bölümüne, karmaşık teknolojiye, belirli ahlaki etik değerlere ve siyasal sisteme sahip olduğunda uygar kültür biçimini yansıtır. Yine belli bir kültüre sahip toplumun zaman içinde kültürel bir değişim geçirmesi kültürün dinamik özelliklere sahip olduğunun bir belirtisidir. Örneğin günümüz teknolojik gelişmelere paralel olarak hızlı iletişim araçlarının kullanımının yaygınlaşması mektup, telgraf, posta vb. haberleşme kültürünü değişime uğratarak yerini sanal âlem veya telefon gibi daha hızlı araçlara bırakarak iletişim kültürünün yönünü değiştirmiştir.

Kültürü *maddi ve maddi olmayan kültür*²² şeklinde iki gruba ayıran kaynaklar da bulunmaktadır. Bu görüşlere göre; maddi kültür; eşya, mamuller, binalar vs. iken maddi olmayan kültür, dil, fikirler, örf ve adetler ve inançlardan oluşmaktadır.

Göçmen topluluğu ele aldığımız çalışmamızda, ciddi bir kültürel değişimle karşılaşacağımızı şimdiden kestirebilmek güçtür. Ancak Doğu ve Güneydoğu’da kırsal alanda daha yoğun yaşanan göç dalgasını düşündüğümüzde yeni yerleşim alanına konuşlanan toplumda kentlileşmeye paralel olarak bir kültürel değişim olgusuna rastlamayı kaçınılmaz buluyoruz. Örneğin söz konusu bölgelerdeki geleneklere olan sıkı bağlılıkta bir gevşemenin olduğunu ve yaşanan yeni çevresel etkiye uygun bir moda sokulabileceğini tahmin ediyoruz. Bu konuda bize belirgin tespitlerde bulunmak, deneklere yönlendirilen “*geleneklerinize olan bağlılıkta bir değişimin olduğuna inanıyor musunuz?*” sorusu ile mümkün olacaktır.

1.2.1. Kültürel Farklılık

Kültür kavramını sınıflandırırken toplumlar adedince kültür sınıflarının olabileceğine değinmiştik. Farklı toplumların farklı örf ve adetleri, farklı bir dil ve söyleme sahip olmaları, farklı zaman ve mekâna kayıtlı kalmaları aralarında bir kültürel farklılığın oluşmasına zemin hazırlar. Özellikle dil ve an’ane bu konuda daha öncelikli rol oynayarak toplumsal farklılıkları sonuç verir. Aynı şekilde iklim ve coğrafi yapının da insanlar üzerindeki etkisi toplumlar arasında farklılıkları netice verdiği, İbn Haldun’un tespitleri arasındadır.²³

²¹ . Dönmezer Sulhi, *Toplumbilim*, Beta Yayınları, İstanbul 1998,S:106

²² . a.g.e. s:108

²³ . İbn Haldun, *Mukaddime*, Çev: Süleyman Uludağ, c:1,Dergâh Yayınları, İstanbul 1998, S:340

Kültürel farklılığı kendisinde derin etki bırakan göçmen, kendini daha yakın bulduğu küçük yapılara, oluşumlara entegre olma eğilimine gidecektir. Bu konuda Mehmet Altan şu tespitlere yer verir: “vatandaş olarak eğitim ve gelir düzeyini yükseltmek için gereken altyapıdan yoksun bırakılmış, topluluk kültürünün dar anlayışına sıkışmış birinin kentte birey olarak var olması kolay değil. İnsan üç yüz hanelik bir köyden 15 milyonluk İstanbul’a geldiği vakit hiçbir şey bilmediğini hisseder, ürker, ezilir. Bunu gidermek için yakınları, benzerleriyle yardımlaşma yoluyla kente uyum zorluklarının üstesinden gelmeye çalışır. Köyden kente göçenlerin kurduğu hemşehri dernekleri topluma intibak sürecinde topluluklara güvence oluşturuyor, psikolojik, sosyal, bireysel zorluklarını giderebilecek bir durak vazifesi görüyor. Fakat ‘şehirden kaybolma’ hissine kapılmayı engelleyen cemaatleşme, kent kültürüne entegre olmayı da engelleyerek tek boyutlu ve tek kültürlü anlayışın daha da güçlenmesine neden oluyor. Topluluk kentteki çok boyutlu, çok kültürlü toplumsal yapıyı yadsıyarak, transatlantik kaptanlarının donanımına sahip olup okyanusa açılmak yerine kayıkta kürek çekerek cesaret arttırmaya yönelik bir anlayışla mensuplarını sınırlayabiliyor.”²⁴

Göç olayı üzerine çalışmamızın konu edindiği toplumsal kesit yeni yerleşim birimindeki insanlarla çok eski ve ortak bir mirasa sahip olmaları itibarıyla arada derin bir kültürel farklılığın olabileceğini düşünmüyoruz. Nitekim göç eden ailelerin içinde yeni yerleşim biriminde karşılaşılan koşullara uyum sağlama konusundaki hız, bu durumu kanıtlar niteliktedir. Ancak bu durumu, göç eden her aile için aynıdır tarzında bir genellemeye tabi tutmak güçtür.

Kültür aktarımı veya edinimi bireylerin öğrenme yetenekleriyle ilişkili bir durum olması ve her bireyde de öğrenme yeteneklerinde bir çeşitliliğin söz konusu olması, yeni kültürel kodlara uyum sağlamakta farklılıklar doğurur. Araştırmamızda bu durumu tespit için anket kısmında deneklere yönlendirilen “*yeni kültür ortamına uyum durumunuzu nasıl yorumluyorsunuz?*” Sorusu bizi daha kesin sonuçlara ulaştıracaktır.

1.2.2. Kültürel Benzerlik

Farklı coğrafi yapı ve inanç değerleri nasıl ki bir kültür farklılığını netice veriyorsa aynı şekilde coğrafi yapı ve inanç değerlerinin aynı veya benzer olması da kültürel benzerliği netice verir. Bir önceki alt başlıkta İbn Haldun’un farklı coğrafyaların insan kültürü üzerinde bıraktığı farklılıklara değinmiştik. İbn Haldun, kültürün ortak yönlerinde de yine iklim ve coğrafyanın etkisinden bahseder.²⁵ Sıcak bölgelerde ve deniz sahillerinde yaşayan insanların eğlenceye daha eğilimli olmaları bu anlamda farklı yerlerde yaşamalarının bu benzerliğe

²⁴ . Altan, Mehmet, *Kent Dindarlığı*, Timaş Yayınları, İstanbul,2010, S:47

²⁵ .a.g.e,s:330

engel teşkil etmediğini görüyoruz. Ama kültürlerin benzeşmesi konusunda en etkili rolü oynayan olgu, dindir. Araştırmamızda konu edindiğimiz göçmen toplumun yeni yerleşim birimindeki insanlarla aynı inanç değerlerine sahip olmaları kültürel anlamda birçok yönüyle ortak bir sahada buluşacaklarını müşahade edeceğimizi düşünüyoruz. İleriki sayfalarda kültürel bütünleşmenin temel unsurlarından ‘din’ olgusundan bahsedeceğimizden bu konuda şu an bu açıklamayla yetinmek durumundayız.

1.3. DİN

Çalışmamızın bu kısmında toplum hayatında önemli bir fonksiyona sahip olan din ve dinle beraber sosyal hayatta işlevlerini icra eden önemli dini olgular üzerinde duracağız. 20. Yüzyılın başına gelinceye kadar din konusunda sosyolojik araştırmalar veya yayınlar çok sayıda olmuştur. Dini toplumbilim açısından inceleyen yazarlar arasında özellikle Durkheim, Weber, Freud gibi isimler listede önemli bir yer almıştır.²⁶ Dinin toplumsal hayattaki yeri ve fonksiyonu hakkındaki düşünceler, genellikle, ilkel toplumlar üzerinde büyük antropolog ve sosyologların yaptıkları araştırmalara dayanmıştır. Bunların sonuçlarının günümüzün çağdaş karmaşık ve değişen toplumları yönünden ne derece geçerli olduğu şüphelidir.²⁷ Ancak dinin geçmiş ve günümüzdeki toplum açısından başlıca işlevinin bir *sosyal kontrol aracı*²⁸ olarak toplum bütünleşmesinde katkıda bulunmak olduğu söylenebilir.

Toplumbilim açısından dini ele aldığımızda genel olarak sosyal hayattaki fonksiyonlarını şöyle sıralamak mümkündür²⁹;

- a) Din toplumun istikrarı ve devam edebilmesi için yardım eder.
- b) Yeni dinler daima toplum üyelerine güç çevre şartları içinde varlığı sürdürme mücadelesi için cesaret vermişlerdir.
- c) Dua etmek insanların ruhi baskılardan sıyrılabilmeleri için bir kurtuluş yolu sağlar.
- d) Dini törenler, toplum dayanışmasını kuvvetlendirici araçlardır.
- e) Dinler, meydana çıkışlarında sosyal düzene karşı bir eleştiri unsurunu getirmişlerdir.

Araştırmamızın önemli bir parçasını teşkil eden ve göçle ilişkilerini ele alabilme imkânı bulacağımız din gerçeğine önceki sayfalarda da nispeten değinmiş ve sosyal hayatta önemli bir bütünleyici role sahip olduğunu vurgulamıştık. Öncelikli olarak toplumsal değişimin hareket kazandığı göçler neticesinde din veya dinsel tutumdaki değişime yönelik belli tespitlere ulaşmak için dinin toplum hayatındaki etkin özelliklerini yakından ve ayrıntılı

²⁶ . Dönmezer Sulhi, *Toplumbilim*, Beta Yayınları, İstanbul 1998,S:241

²⁷ . A.g.e., S:241

²⁸ . A.g.e., S:241

²⁹ . A.g.e., S:242

bir biçimde ele almak gerekir. Bunun için de sosyal bütünleşmede dinin rolünü tespit etmek hazırlıklar içerisinde öncelikli bir konuma gelmektedir.

1.3.1. Dinin Sosyal Bütünleşmedeki Rolü

Din, davranış ve düşüncelerimize kutsallık kazandırmak; bireyin iç dünyasında olup bitenleri, ferdin inanç ve bilinçlerini, bilgi ve tezlerini, toplumsal kurumları, siyasal ve toplumsal düzeni, onlara nihai olarak geçerli ontolojik statüler bahşetmekle, yani onları kutsal ve kozmik referanslar çerçevesine yerleştirmek suretiyle meşrulaştırır³⁰. Din ile tabiatı gereği bir varlık olarak insan arasında çok sıkı ilişkiler olduğu bilinmektedir. İlk insan ve ilk toplumla birlikte dinin de var olduğu, genel bir kabul görmüştür³¹. Dinin temel referansları kaynak alındığında insanlığın yeryüzünde var olmasıyla beraber din gerçeği, insan ve toplumlar üzerinde devamlı etkili bir niteliğe sahip olagelmıştır. Dolayısıyla bu yönüyle insanlık tarihi, aynı zamanda din tarihi veya dinsel olaylar serüvenidir.³²

İnsanı ve toplumları dinden ayrı düşünmek mümkün görünmemektedir. Din, insan toplumlarının evrensel bir boyutu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dini inançlar, insan kaderinin en fiili ya da en etkili faktörüdür. Din, kültürün ilk basamaklarından başlayarak aile, oymak, kabile, boy ve millet gibi tabii birliklerle hep yakın ilişki içinde bulunmuştur³³. İnsanla din arasındaki bu ilişki, geçmişten günümüze etkisini göstermiştir. İnsan yaratılışını merkeze alarak hareket edersek bu ilişkinin insanlık geleceğini de kapsayacağı sonucuna ulaşmamız güç olmayacaktır.

İnsanın ferdi ve sosyal, özel ve kamusal özellikleri bulunduğu göre, insanla sıkı yakınlığı olan, daha doğrusu insanın hayatını yönlendirmek için var olan ve insanın mutluluğunu hedef edinen dinin de, doğal olarak insanla hem bireysel hem sosyal ve hem özel hem de kamusal yönleri itibariyle ilişkileri olacaktır.³⁴ Diğer bir ifade ile din hakkında bu tespitler ışığında, dinin sadece ferdi değil aynı zamanda sosyal bir olgu³⁵ olduğu sonucuna ulaşırız. Sosyal bir olgu özelliğine sahip olan din, sosyal yapıların istikrarlı ve dengeli olmasında da önemli rolleri üstlenmektedir. Bütünleşmiş bir sosyal yapının dengeli olmasında din fenomenin içeriği önemli bir işlev görmektedir. Araştırmamızda görüşeceğimiz göçmenlerin dini gerçeği bu konuda zengin bir içeriğe sahip olarak karşımıza çıkmaktadır.

³⁰ . Okumuş Ejder, *Toplumsal Değişme Ve Din*, İnsan Yayınları, İstanbul,2006,S:89

³¹ . A.g.e.,S:96

³² . A.g.e.,S:96

³³ . Wach Joachim, *Din Sosyolojisi*, Çev.Ünver Günay,İFAV Yay.,İstanbul, 1999,S:17-30

³⁴ . Okumuş Ejder, *Toplumsal Değişme Ve Din*, İnsan Yayınları, İstanbul,2006,S:97

³⁵ . Sencer Muzaffer, *Dinin Türk Toplumuna Etkileri*, Sarmal Yay., İstanbul, 1999,S:13

Durkheim'in de üzerinde önemle durduğu gibi din, sosyal yapı unsurlarının sabit kalması veya korunmasında işlevsel olmaktadır.³⁶ Dinin muhafazakârlık işlevinden yola çıkarak toplumsal hayatta kargaşa, isyan ve savaşların ortaya çıkmasındaki engelleyici özelliklerine değinen Ejder Okumuş, bu konuda şu tespitlere yer verir: "öteki dünya inancı, insanların karşılaştıkları pek çok haksızlıklar karşısında susmalarını, o haksızlıklarla hesaplaşmayı öbür dünyada büyük mahkemeye bırakmalarını temin etmekte ve böylece bu dünyada sosyal ve siyasal düzen içinde pek çok kargaşa, isyan ve savaşın çıkmasını önleyici bir işlev görmektedir."³⁷

Din, her şeyin üstünde, insan hayatını düzenleyici bir temel fenomendir. Dinin bu özelliği toplumsal sahada bütünleyici bir fonksiyona sahiptir. Bireylerin hayatını, onları içeren, ama aynı zamanda aşan mutlak anlamlar ve değerlere göre düzenlenir. Eğer çok kişi böyle bir düzenleyici ilkeyi paylaşırsa, bu şekilde verilen anlam çerçevesi dâhilinde birbirleriyle ilişkide bulunmaları mümkün hale gelir. Örneğin evlilik, çalışma hayatı, savaş gibi toplumların içinde görülen bu tarz sosyal davranışları yerine getiren bireylere çok daha büyük bir anlam ve değer atfedilir. Bu davranışların bir toplumda kurumsallaşma tarzı onları son tahlilde kâinatın kutsal düzeniyle ilişkiye sokan belirgin anlamlara bürünmüş olur.³⁸

Din, insanlara yardımlaşma duygusu kazandırarak insanların birbirlerine yardım etmesinde, sıkıntılı zamanlarda, hastalık, depresyon, sel gibi felaketlerde birbirlerine maddi ve manevi yönden destek olmalarında da işlev görerek toplumun kaynaşması veya bütünleşmesine önemli katkılarda bulunur.³⁹

Yine dinin bütünleştiricilik işlevlerinden birisi de dini vecibeler gereği bireylerin ortak bir sahada toplanmalarını gerekli kılmasıdır. Cuma namazı, yağmur duası, dini bayramlar vb. araştırmamızda konu edindiğimiz toplumsal kesim üzerinde önemli sosyallik ya da sosyalleşme etkileri bırakmaktadır. Araştırmamızdaki göçmen toplumun benimsedikleri İslam dininin içeriğinde yer alan bazı ibadet, kurum ve sembollerin sosyalleşme konusundaki rollerine değinmekte fayda vardır.

---

³⁶ . Mardin Şerif, *Din Ve İdeoloji*, İletişim Yay., İstanbul, 1992, S:65

³⁷ . Okumuş Ejder, *Toplumsal Değişme Ve Din*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2006, S:109

³⁸ . A.g.e, S:109

³⁹ . A.g.e, S:110

1.3.2. Namaz

Özünde tevhid inancını barındıran hemen hemen bütün hak dinlerin peygamberlerine namazın emredildiğini Kur'an-ı Kerim bize bildirmektedir⁴⁰. Bundan anlaşıldığına göre namaz ibadeti sadece Muhammed ümmetine has olmayıp önceki dinlerde de bulunmaktaydı.⁴¹

Namaz belli eylemler ve özel rükünler ile yüce Allah'a kulluk etmektir. Namazın dış görünüşü birtakım şekiller ve zikirden ibaret ise de, içerisi ve gerçek mahiyeti, yüce yaratıcıya münâcât etmek, O'nunla konuşmak, O'na yakınlaşmak ve O'nu müşahade etmektir. Bu özelliğinden dolayı, yani yüce yaratıcı ile teklifsiz, aracısız buluşma ve konuşma anlamına gelişinden dolayı, namaz ilâhî bir lütuf olarak kabul edilmiştir.⁴²

Bireyin manevi ve ruhsal açıdan bir arınma eylemi olarak aktarılan namazın⁴³, sosyal yönde kişiye etkilerinin olması da kaçınılmazdır. Bir toplumda bireylerin etrafında örgütlendikleri veya bireyler arasında iletişimin, sosyal kaynaşmanın, sosyal bütünleşmenin aktif olmasında toplum bazında kabul gören belli ortak değerler vardır. Bu değerler, o toplumu oluşturan kitlelerin bir araya gelmesinde öncü roller üstlenir. Namaz, yeni bir kültür ortamına giren bireyin yeni sosyal ortama uyum sağlamasında, bireyde sosyal yapıya aitlik hissini vererek neticede sosyal gruba katılmasında önemli bir işlev görmektedir. Göçmen bir toplumun bireylerinin çoğu ruhi sıkıntılar içerisinde güven bulduğu ve sığındığı ortam ibadetgâhlardır. Farklı bir kültür ortamında rastladığı insanlarla aynı değerler etrafında olması ona güven hissi verir. Yeni koşulların zorlukları içerisinde bu durum, göçmen bireye son tahlilde nispeten de olsa huzur ve sükûnet getirir.

1.3.3. Zekât

Sosyal bilimlerde toplumu meydana getiren sistemin dengeli ve ahenkli olması önemlidir. Bu dengenin sağlanması da toplumu oluşturan bireyler arasındaki çatışma nedenlerini olabildiğince azaltmaktan geçer.⁴⁴ Bu konuda öncelikli rol alabilecek değerlerin başında din ve dinin içeriğinde yer alan belirli nasslar, gelir denilebilir. Başka bir ifadeyle dinler insanlar için bir takım hareket kuralları koymakta ve bunları bazı müeyyidelerle karşılamaktadırlar. Gerçekten din, kendisine tabi olanların tavır ve hareketleri yönünden ahenkli bir sistemdir. Bir dinin sahipleri değişik derecelerde olmakla beraber gerek özel, gerek toplumsal hayatlarında bu sistemin gereklerini göz önünde tutar ve uygularlar. Dine

⁴⁰ . bkz. el-Bakara: 2/83; Yûnus 10/87; Hûd: 11/87; İbrahim: 14/37, 40; Meryem: 19/30-31, 54-55; Tâhâ: 20/14; el-Enbiyâ: 21/72-73; Lokman: 31/17.

⁴¹ . Heyet, *İlmihal*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., C:1, Ankara 2010, S:219

⁴² . A.g.e, S:221

⁴³ . A.g.e, S:218-222

⁴⁴ . Heyet, *İlmihal*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., C:1, Ankara 2010, S:421

inan kişiler, toplumsal hayatlarında, dinin gereklerini, kurallarını, normlarını ciddiyle göz önünde tutmakta ve hareketlerini bunlara uydurmaktadırlar.⁴⁵

Yukarıda bahsettiğimiz gibi toplumun meydana getirdiği sistemin ahenkli ve dengeli olması için çatışmasızlık ortamının sağlanmasının gerekliliğine değinmiştik. Zekâtın sosyal bir yapı içinde bu dengeyi nasıl sağladığını anlayabilmek için sosyal alandaki işlevine bakmak mecburiyetindeyiz.

İnsanın var olup yaşayabilmesi için toplumsal hayatın gerekliliği öteden beri “İnsan, tabiatı itibariyle medenîdir” sözüyle ifade edilir. Bu bakımdan tek tek kişiler, bireysel varlıklarını devam ettirebilmek için bir topluma, toplumsal organizasyona katılmak durumundadırlar. Bu katılım, kendi varlığını sadece içinde sürdürebildiği topluma karşı fertlere birtakım görevler yükler. Başka bir ifadeyle, tek tek her birinin sosyolojik atmosferi olan “toplum”un sağlıklı bir şekilde varlığını sürdürebilmesi için fertlerin, kendilerinden oluşan bu topluma karşı sorumlulukları vardır.⁴⁶

Toplum varlığının sağlıklı bir şekilde sürebilmesi için, toplumsal denge ve barışın bir şekilde sağlanması ve fertler arasında duygusal gerilime yol açabilecek etkenlerin giderilmesi şarttır. Bir toplumda zenginlerin ve fakirlerin bulunması doğaldır. Fakat doğal olmayan, bunların birbirlerinin haklarını gözetmemesi ve sosyoekonomik açıdan bir bakıma sünnetullah denilebilecek bu durumun toplumda gerilim ve gerginlik sebebi olmasıdır. Bunun için de hem zengin ve fakir arasındaki ekonomik düzey farkının uçuruma dönüşmemesi, yani zenginin daha zengin, fakirin daha fakir olmasının engellenmesi hem de bu yüzden gerçekleşmesi muhtemel olan bu duygusal gerilimin önlenmesi veya gerilimin alınması gerekir.⁴⁷

Toplum içerisinde sosyoekonomik dengesizliklerden dolayı ortaya çıkabilecek çatışmaları veya ayrışmaları engelleyici tavsiyelerde bulunan ayetler mevcuttur: “*Güzel bir söz ve bağışlama, eziyete dönüşen bir sadakadan daha iyidir; Allah zengindir ve halimdir. Ey inananlar! Zekât dâhil her türlü sadakanızı başa kakmak ve eziyete dönüştürmek suretiyle boşa çıkarmayınız. Bu, inanmadığı halde malını gösteriş için harcayan kişinin tutumudur...*”⁴⁸ Bu düzenleme toplumdaki ekonomik dengesizliğin yol açabileceği muhtemel olumsuz sonuçların azaltılabilmesi için zekâtı önemli bir araç olarak sunmakla kalmıyor, aynı zamanda bunun işleyişinde son derece önemli insanî meziyetlere, psikolojik faktörlere de işaret ediyor. Ayetten anlaşıldığına göre; zengin, verirken gönülsüz davranmayacak, başa kakmayacak, aynı şekilde fakir de alırken ezilmeyecek, mahcubiyet duyması gerekmeyecek. Çünkü biri borcunu

⁴⁵ . Dönmezer Sulhi, *Toplumbilim*, Beta Yayınları, İstanbul 1998,S:240

⁴⁶ . Heyet, *İlmihal*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., C:1,Ankara 2010,S:419

⁴⁷ . A.g.e, s:419

⁴⁸ . el-Bakara 2/263-264

ödüyor, diğeri hakkını alıyor, alacağını tahsil ediyor; başa kakma ve mahcubiyet için hiçbir neden kalmıyor. Bu düzenleme bir anlamda toplumsal gerilim sigortası görevi görüyor.⁴⁹

Araştırmamızda konu edindiğimiz göçmenler açısından bu konuda sağlıklı bir durum analizi yapabilmek için alan uygulamasında elde edeceğimiz veriler önemli olacaktır. Ancak konu bütünsel ele alındığında neticede, inançlarının bir gereği olarak bireyler arasında gerçekleşen yardımların, iktisadi açıdan sıkıntıda olan göçmen ailelere de faydasının dokunduğu kanısına varmak güç değil. Yeni yerleşim birimindeki sosyal ortamdan kaynaklanan birtakım nedenlerden dolayı bu konuda bir genelleme yapmak ise bizi yanlış sonuçlara götürebilir.

1.3.4. Cami

Mabetler, yeryüzünün her yerinde insanları bir araya getirmekte önemli bir işleve sahiptirler. İslam toplumunda da bu görevi öncelikli olarak camiler üstlenmiştir. Etnik kimlik veya sosyal statü farklılıklarına bakılmaksızın bütün inananları bir tek inanç çatısı altında bir araya getirip ortak bir mekânda buluşturan camilerdir. Camilerde cemaatle kılınan günlük namazlar, toplu halde kılınan Cuma, teravîh ve bayram namazları gibi ibadetler toplumsal alanda yine önemli bir birliktelik şuurunun kitle içinde oluşmasını sağlar. İmamın arkasında ve onun önderliğinde bir tek Allah'a kulluk için saflar halinde toplanmış bulunan ve her türlü mesleki, sosyal, kültürel statü farkları ve imtiyazları bir kenara bırakarak kenetlenmek bir toplumsal kaynaşma ve bütünleşmenin en canlı örnekleridirler.

Kelime anlamı olarak cami; toplayan toplayıcı demektir. Beş vakit namazda cuma ve bayram namazlarında mü'minleri bir araya topladığı için bu isim verilmiştir. İbadet edilen yer, tapınak anlamında "ma'bed" ve çoğulu "meâbid" de kullanılır. Türkler Anadolu'da, ibadethanelerin büyük yapıda olanlarına "cami" küçüklerine ise "mescit" adını vermişlerdir.⁵⁰ Camiler hakkında ayet⁵¹ ve hadislerin⁵² olması bu mekânları Müslümanlar açısından daha da önemli kılmaktadır. İslam toplumlarında mescit ve camilerin çoğaltılmasına yönelik olan hadisler cami gibi önemli ibadetgâhların sayıca çok olmasında etkili olmuştur.

İslam'ın ortaya çıkmasından günümüze kadar camiler Müslümanlar için aslında hem bir ilim ve talim merkezi, hem de bir tanıma, tanışma veya sosyalleşme mekânı olmuştur. Bu konuda tarihi kayıtlara baktığımızda bu tarz bir sosyal mekanizma, temel hatlarıyla İslam toplumlarında asr-ı saadetten günümüze bu şekilde devam ede gelmiştir. Nitekim İslam dinin

⁴⁹ . Heyet, *İlmihal*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., C:1, Ankara 2010, S:420

⁵⁰ . http://www.vaazsitesi.com/haber_detay.asp?haberID=553(15.07.2011)

⁵¹ . Tevbe, 9/17-18; Bakara, 2/114

⁵² . Canan İbrahim, *Kütüb-Ü Sitte Tercüme Ve Şerhi* [Buhârî, Salat 65; Müslim, Mesacid 25, (533); Tirmizî, Salat 237, (318).], C:15, Akçağ Yay., Ankara 2009, S:314-330

ortaya çıkmasıyla birlikte gelişen süreç içerisinde mescidin Suffa adı verilen bölümünde, planlı ve programlı bir eğitim faaliyeti yürütülüyordu. Bu durum o dönemde mescidin ibadet yeri olmasının yanı sıra, bir okul vazifesi de gördüğünü ortaya koymaktadır.⁵³

Göçmen bir toplum açısından yeni yerleşim biriminde cami gibi bir ibadetgâhın bir huzur ve sükûnet ortamı olmasının yanı sıra yeni kültür ortamındaki insanlarla ortak değerler üzerinden bir iletişim merkezidir de denilebilir. Göçle birlikte yeni toplumsal sahada göçmen bireyin katılırken yabancılık hissetmediği öncelikli alanlardan birisi camilerdir bir bakıma. Toplu yapılan ibadetlerle sık sık aynı ortamda bulunan göçmen bireyin fark edilmesi ve etrafındaki insanlarla diyalog sürecine girmesi kaçınılmazdır. Ortak yönlerinin çokluğunu gözlemleyen bireylerin bir araya gelmeleri ve kaynaşmaları beraberinde bir bütünleşmeyi getirir. Sosyal hayatın dengeler düşünüldüğünde camilerin ortak değerler ekseninde toplumsal yapıya önemli katkılarının olduğu gözlemlenir.

1.3.5. Dini Bayramlar

Dini bayramlar, inanç merkezli bir toplumsal birlik ve beraberliği sağlamada esaslı bir fonksiyona sahiptirler. İslam inancında bu bayramlar, Ramazan ve Kurban bayramı olarak isimlendirilmektedir. Arabî terminolojide geçen isimler ise; “*Ayd-ül Fitr*” ve “*İd al-'Adhā*”⁵⁴ tabirleri ile bilinmektedir.

Bir takım İslami kaynakların⁵⁵ perspektifinde kurban bayramı; aynı zamanda mali bir ibadet işlevine sahiptir. Toplumsal boyutta; kurban bayramının bu ve buna benzer özellikleri sosyal hayattaki dengeler açısından önemli bir yere sahiptir. Temel yönleriyle kurban bayramı ele alındığında; Kurban gerek fert gerekse toplum açısından çeşitli yararlar taşıyan malî bir ibadettir denilebilir. Kişi kurban kesmekle Allah'ın emrine boyun eğmiş ve kulluk bilincini koruduğunu canlı bir biçimde ortaya koymuş olur. Müminler her kurban kesiminde Hz. İbrahim ile oğlu İsmail'in Cenâb-ı Hakk'ın buyruğuna mutlak itaat konusunda verdikleri başarılı sınavın hatırasını tazelemiş ve kendilerinin de benzeri bir itaate hazır olduğunu simgesel davranışla göstermiş olmaktadır.⁵⁶

Kurban toplumda kardeşlik, yardımlaşma ve dayanışma ruhunu canlı tutar, sosyal adaletin gerçekleşmesine katkıda bulunur. Özellikle et satın alma imkânı hiç bulunmayan veya çok sınırlı olan yoksulların bulunduğu ortamlarda onun bu rolünü daha belirgin biçimde görmek mümkündür. Zengine malını Allah'ın rızası, yardımlaşma ve başkalarıyla paylaşma yolunda harcama zevk ve alışkanlığını verir, onu cimrilik hastalığından, dünyevi olana aşırı

⁵³ . http://www.vaazsitesi.com/haber_detay.asp?haberID=553(15.07.2011)

⁵⁴ . http://tr.wikipedia.org/wiki/Kurban_Bayram%C4%B1(20.07.2011)

⁵⁵ . Heyet, *İlmihal*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., C:2,Ankara 2010,S:2

⁵⁶ . A.g.e.,c:2, s:2

tutkunluktan kurtarır. Fakirin de varlıklı kullar aracılığıyla Allah'a şükretmesine, dünya nimetinin yeryüzündeki dağılımı konusunda karamsarlık ve düşmanlıktan kendini kurtarmasına ve kendini toplumunun bir üyesi olarak hissetmesine vesile olur.⁵⁷

Toplum hayatında din kaynaklı bu tarz faaliyetlerin büyük metropollere sığınmış olan göçmenler için nasıl bir kıymet ifade ettiği daha açık bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Din ve dinden süzülen, beşeri yapıya direk etki eden faaliyetlerin, sosyal hayatın anormallikleri içinde yaşayan bireyin problemlerini bitirmese de yükünü hafiflettiği sonucuna varabiliriz.

---

⁵⁷ . A.g.e.,c:2,s:2-3

2.KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. SOSYAL ENTEGRASYONA ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Klasik ulus devlet ve sanayi toplumunda toplumsal organizasyonu oluşturan temel değerlerin yanı sıra soğuk savaş sonrası dönemde küreselleşmenin de etkisiyle yeni toplumsal birlik ve organizasyon şemaları ortaya çıkmaktadır. Örneğin demokratik görüş birliği yeni bir toplumsal mekanizmayı oluşturabilmektedir. Dolayısıyla bu tarz bir oluşuma klasik değerlerin yanında yeni değerler de eklenebilmektedir.

Bu bölümde de belirli bir toplumsal yapıda, bireyleri bir arada tutan ve ortak bir zeminde yaşamalarını sağlayan ana umdeler üzerinde duracağız. Şüphesiz bu konuda birçok madde alt başlıklar halinde sıralanabilir. Ancak biz genel olarak ve araştırmamızda konu edindiğimiz çalışmamız ile doğrudan ilgili kısımlarla ilgilenip olabildiğince konun dışına çıkmamaya çalışacağız. Bu kısımları bir arada tutup genel başlıklar altında topladığımızda da karşımıza dil, din, etnik köken ve yaşanan coğrafya tarzında dört önemli unsur çıkar.

2.1.1. Dil

Bilindiği üzere toplumsal hayatın içinde bireyler arasında sağlam bir iletişim aracı dildir. Aynı dili paylaşan insanların birbirine yakınlıkları ve birbirleri arasında ortaya çıkan ilgi ve alışverişleri dikkatle incelenmesi gereken bir konudur. Farklı dil ve kelime hazinesine sahip insanlar arasındaki zayıf iletişim veya iletişimsizlik ortak bir dile konuşmanın insanlar açısından ne derece önemli olduğunun dikkat çekici bir işaretidir.

Dilin mezkûr özelliklerinden yola çıkarak şu sonuca varmamız mümkündür: “dil kültürün en önemli parçası, taşıyıcısı ve toplumda bulunan semboller sistemlerinin en önemlisidir. Dil, kültürü, kuşaklardan kuşaklara taşıyan araçtır.”⁵⁸ İnsanların birbirlerine duygu ve düşüncelerini aktarmada yararlandıkları araç olması bakımından önemli bir kültür taşıyıcısı olmaktadır.

Dil ve dildeki fonksiyonları göz önünde bulundurarak çalışmamızı ele aldığımızda, 1980’li yıllardaki konu edindiğimiz bölgelerdeki eğitim faaliyetlerinin az olması ve farklı bir dil yapısının bu coğrafyada egemen olması açısından göçerlerin yeni yerleşim birimine kültürel uyum sağlamakta sıkıntılar yaşadığı iddia edilebilir. İleride daha ayrıntılı inceleyeceğimiz din faktörün önemli bir ortak değer olması açısından dilden kaynaklanan bu boşluğu doldurduğunu söyleyebiliriz. Ama yeni yerleşim birimindeki dil bilgisine sahip olarak gelen göçerlerin, kültürel bütünleşmede daha iyi bir hıza sahip olduklarını anket çalışmasının neticesinde göreceğiz. Bu konuda deneklere yönlendirilen “*Türkçeyi bilmeniz*

---

⁵⁸ . Dönmezer Sulhi, *Toplumbilim*, Beta Yayınları, İstanbul 1998,S:110

veya bilmemeniz çevreyle iletişiminizde veya uyum sağlamanızda nasıl bir sonuç ortaya çıkarttı?” sorusunun cevabındaki seçeneklerle bu durumu daha net tespit edebiliriz.

2.1.2. Din

Din kavramını etimolojik çerçevede ele almadan önce çalışmamızı doğrudan ilgilendiren, dinin yaşam açısından önemi hakkında bir takım tanımlayıcı geniş bilgilere yer verelim: “Din tarihin bütün devirlerinde ve bütün toplumlarda daima mevcut olan evrensel ve köklü bir olgudur. İnsana hitap eden ve insan için söz konusu olan din, insanla beraber var olmuş ve tarih boyunca varlığını sürdürmüştür. Din insanlığın vazgeçilmez bir gerçeği olması sebebiyle bundan böyle de varlığını devam ettirecektir; Tarihin hangi devresine bakılırsa bakılsın dinsiz bir toplum görülmemektedir. İnsanlık tarihinin her döneminde din, canlılığını korumuş ve insan hayatının ayrılmaz bir vasfı olma karakterini sürdürmüştür. Bunun da temel sebebi, insanın dinî bir varlık olması, başka bir ifadeyle dinî duygunun, fitrî (doğuştan gelen) bir özellik olarak insanın kendi öz varlığı hakkındaki şuur ile birlikte ortaya çıkması, bu şuur ile birlikte gelişmesidir. Din duygusu insanın doğuştan beraberinde getirdiği bir duygudur. İnsan, her zaman ve her yerde yüce, kudretli ve ulu bir varlığa sığınma, ona güvenme ve ondan yardım dileme ihtiyacını hissetmiştir. Bu sığınma ve güvenme duygusu, din ile karşılanmaktadır. ‘Sen yüzünü bir hanîf olarak dine, Allah’ın fitratına çevir ki O, insanları bu fitrat üzerine yaratmıştır. Allah’ın yaratması değiştirilemez.’⁵⁹

İnsan, yapısı itibariyle dine muhtaçtır. Çünkü insan ruh ve bedenden ibarettir. Bedenî ihtiyaçları karşılamak nasıl hayatın bir gereği ise, manevî varlığın devamı da ruhî ihtiyaçlarının karşılanmasına bağlıdır. Onun bu ihtiyaçlarını karşılayan en köklü müessese ise dindir. İnsanın, yüce bir kudretin mevcudiyetini kabul edip ona yönelmesi, dua ve niyaz ile ona sığınması, doğuştan getirdiği sığınma, güvenme ve bağlanma duygularının en güzel karşılığıdır?)Bu güvenme, sığınma ve bağlanma duygulan insanda öylesine köklüdür ki tarih boyunca bütün insanlar şu veya bu şekilde bir kişi, nesne veya varlığa kutsallık ve yücelik nispet edip bağlanmışlardır. Kendisine teveccüh edilecek, sığınılacak en mükemmel varlık ise şüphesiz kâinatın yaratıcısı olan Allah’tır. Çeşitli dinlerde farklı isimlerle anılan, çeşitli şekillerde tasvir edilen yüce kudret veya kutsal varlıkların Özünde bu inanç yatmaktadır. Her şeyi var eden bir yüce kudretin mevcudiyetini kabul edip ona bağlanma insanı kuvvetlendirdiği gibi, dua, niyaz ve Allah’a sığınma insanı yüceltir.

Din fertleri mukaddes duygu ve alışkanlıklarda birleştiren, toplumları yücelten ve geliştiren bir kurumdur. Din insanlara yön verip, onları iyi ve faydalı şeyler yapmaya yönelten

---

⁵⁹ . er-Rûm: 30/30

bir hayat nizamıdır. Din aynı zamanda ahlâkî bir müessese olarak insanlara yön veren, en mükemmel kanunlar ve en sıkı nizamlardan daha kuvvetli bir şekilde kişiyi içten kuşatan, kucaklayan ve yönlendiren bir disiplindir. İnsanın psikolojik yapı ve yaşayışında karşılaştığı yalnızlık, çaresizlik, korkular, üzüntü ve sarsıntılar, hastalıklar, musibet ve felâketler karşısında ona ümit, teselli ve güven sağlayan en son sığınak din olmuştur. Ayrıca dinî yaşayışın insanı ruhî bunalımlardan koruduğu; kendisine ve çevresine karşı daha duyarlı ve dengeli yaptığı bilinmektedir. Dindeki ahiret inancının hem dünya hayatındaki davranışlarda etkili olduğu hem de insandaki ebediyet duygusuna cevap verdiği ortadadır. İnsanlığın manevî ve zihnî gelişmesinde dinin önemli payı vardır.”⁶⁰

Din ve önemi hakkında bu geniş bilgilerden sonra din kavramını, akıl sahibi bireyi kendi tercihiyle iyi olana yönlendiren bir ilahi kanun⁶¹ diye tarif edebiliriz

Ülkemiz açısından veya genelde yeryüzünün birçok farklı toplumlarında toplumsal veya kültürel bütünleşmede etkili bir öneme sahip değerlerin en başında din gerçeği geliyor denilebilir. Öyle ki toplumsal kargaşa ve aşırılıkların önlenmesinde din faktörü önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye’de din önemli ölçüde birleştirici bir rol oynamıştır. Bu konuda *Kürtler Nereye* adlı eserinde önemli tespitlere yer veren Ali Bulaç bu konuya şöyle değinmektedir: “Türkiye ve İslam dünyasında din, birleştirici ve yatıştırıcı bir fonksiyon görmektedir. Bir başka ifadeyle dini duygu ve dini hayat güçlü ve etkili oldukça, çatışma ihtimali zayıflamaktadır. Hiç kuşkusuz bu, ‘içi boş bir İslam kardeşliği’ şeklinde anlaşılmamalı.”⁶²

Dinin toplum hayatında yapısal, bütünleyici bir işlevi icra etmesi insanların ona yüklediği anlamla mümkündür. Ülkemizde din gerçeğinin farklı kültürden insanları ortak bir mekânda(*camii*) toplaması, ortak değerler(*dini bayramlar*) etrafında örgütlemesi kültürel bütünleşmede ve bireyler arasındaki iletişimi kolaylaştırmaktadır.

Araştırmamızda merkezde tuttuğumuz göçmen toplumun yeni yerleşim ortamındaki insanlarla sosyal ilişkilerinde hızlı ve olumlu hareketlilikte dinin önemli bir yer teşkil ettiği kanısındayız.

Yine göçmen toplumun kültürel şekillenmesinde dinin özel bir yer alması bakımından dini bağlardaki zayıflık veya gevşeme beraberinde bir çözülme getirmesi de kaçınılmazdır. Kırsal alanlarda, şehirden uzak bölgelerde yaşayan insanların kentleşmeyle beraber yaşamlarında dinin biraz daha arka planda durması da olası bir durumdur.

⁶⁰ . Heyet, *İlmihal*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C:1, Ankara 2010, S:6-8

⁶¹ . a.g.e s:4

⁶² . Bulaç, Ali, *Kürtler Nereye*, Çıra Yay., İstanbul, 2010, S:131

2.2. GÖÇ VE DİN ETKİLEŞİMİNDE ETNİSİTE VE COĞRAFYA ETKİSİ

2.2.1. Etnik Köken

Lügatte karşılığı çok eski bir tarihe dayanmayan etnisite kavramı 1953 yılında Oxford sözlüğüne İngilizce olarak kaydedilir.⁶³ Etnisite, kavram olarak, biyolojik araştırmaların insanları belli ırklara ayırma çabalarının sonuçsuz kalması üzerine, ırk kavramı yerine kullanılması amacıyla oluşturulmuştur.(Jahoda, 1984:37; Thopmson Ve Priestly, 1996)

Bu yönüyle sosyolojide ırk kelimesinin bilimsel niteliğine bir alternatif olarak sunulan⁶⁴ etnik kavramı, göç sonucunda yeniden biçimlenmiş toplumda işlevleriyle ön plana çıkabilmektedir. Göç sonucunda ortaya çıkan bir gerçek, farklı ırktan, dilden, dinden ve hayat tarzından insanların aynı ortamları paylaşması şeklindedir⁶⁵. Nitekim göçün en bariz özelliklerinden birisi de farklı kültürlerin bir araya getirmesidir. Göç ve etnisite kavramı arasındaki ilişkiyi daha iyi anlayabilmek için göç sürecinden sonraki toplumsal hayatı gözlemden geçirmek buna dair bir takım analizler yapmak gerekir.

Etnik kimlikle ilgili bir takım yaklaşımlara burada yer vermek gerekirse bu konuda uzun bir liste tutmak gerekiyor. Ancak çalışmamızın içeriğine faydası dokunacak yaklaşımlara yer vermek yararlı olacaktır. Etnik kimliğin birey merkezli en önemli avantajı bireyin “ben kimim?”⁶⁶ Sorusuna önemli bir cevap niteliği taşımasıdır. Bu cevap, bireye içerisinde bulunduğu, gruba, topluluğa, aitlik hissi verir. Bu gerçeği toplum içerisinde verimli ve uyumlu olmanın bir önkoşulu olarak görenler de vardır.(Pike, 1969:178)

Kimlik konusunun kişilik ve bireysellik ile ilgili olması itibarıyla bunu psikoloji alanında değerlendirilmesi gerektiğini savunanlar da mevcuttur.(Abbott, 1998:14). Ancak kimlikle sosyal yapı arasında doğrudan ilişkilerin bulunması bu gerçeği sosyolojik çerçevede de değerlendirmeyi zaruri kılmaktadır.

Max Weber’in bu konuda görüşleri biraz daha farklılık arz etmektedir ona göre; etnik grup, gerçek ya da hayali olan bir ortak geçmiş varsayımına dayalı bir insan topluluğudur.(akt: Greely, 1971:40) bu tanımla etnik kavramını tam kuşatmasa da Weber, toplum için önemli bir değere işaret etmektedir: “ortak geçmiş”. Toplulukların hayatlarında önemli bir yer teşkil eden tarihi birliktelik onları bir arada tutan önemli bir unsurdur.

M.G. Smith ise, etnik birliği, aynı ortak soydan geldiklerine, ortak kültürel mirasa ve geleneklere sahip olduklarına inanan ve öyle oldukları da başkaları tarafından onaylanan insan

---

⁶³ . Yalçın Cemal, *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara 2004,s:77

⁶⁴ . Yalçın Cemal, *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004,s:78

⁶⁵ . A.g.e., s:76

⁶⁶ . A.g.e., s:79

topluluğu olarak tanımlamaktadır.(akt: Mason, 1995:12). Burada Smith'in tanımında önemli bir farklılık olarak, etnik birliktelik için başkalarının onayı ve kabulü göze çarpmaktadır.

Etnik grupla ilgili çok daha ayrıntılı bir özellikler listesi *The Harvard Encyclopaedia Of American Ethnic Groups* tarafından yapılmıştır.⁶⁷ Bunun için on dört özelliğin belli kombinasyonlar içinde olması gerekir.(akt: Leets ve diğerleri, 1994) bunlar;

1. Ortak coğrafik orjin,
2. Göç durumu,
3. Irk,
4. Dil veya lehçe,
5. Dinsel inanç,
6. Soysal akrabalık, komşuluk ve topluluğun sınırlarıyla olan bağlar,
7. Paylaşılan gelenekler, değerler ve semboller,
8. Edebiyat, folklor ve müzik,
9. Yiyecek tercihleri,
10. Yerleşim ve çalışma durumları,
11. Kendi anayurtlarında ve içinde yaşadıkları ülkedeki siyasi gelişmelere olan özel ilgileri,
12. Grubu güvenceye alan ve devamını sağlayan kurumların varlığı,
13. Grubun kendi içinde hissettiği farklılık duygusu,
14. Farklılığın dışarıdan algılanışı,

Gibi maddeler olarak sıralanmaktadır. Bu tanımların aralarında farklılık olmasına rağmen hepsi bir grubun ya da topluluğun etnik özellik göstermesi bakımından paylaşılacak zorunda kalınan ortak değerlerdir.

Aynı ülke toprakları içinde yaşayan insanlar için; iç göçler sonucu ortaya çıkacak etnik merkezli çatışma, farklı ülkelerde yaşayan insanlar arasında dışgöç sonucu yeni ortak mekânda çıkacak etnik merkezli çatışmadan daha az olabileceğini düşünüyoruz. Ebetteki bu konuda kesin bir bulgu elde etmek için araştırma ve derin analizlere ihtiyaç vardır. Ancak ülkeler arasında tarihsel süreçte gerçekleşen göç olayları göz önünde bulundurulduğunda böyle bir kanaate varmak güç olmamaktadır.⁶⁸

Araştırmamızın konu edindiği alanda etnik merkezli bir çatışmanın olmadığı kanısındayız. Birtakım yerlerde bunun küçük örnekleri bulunsa da genel olarak hayat koşullarını iyileştirme mücadelesi veren insanlar, böyle bir çatışmadan olabildiğince uzak

---

⁶⁷ . A.g.e., s:81

⁶⁸ . A.g.e., s:78

durmayı yeğlemişler. Sonuç olarak bu konudaki kesin yargıları belirleyebilmek için deneklere yönlendirilen; “*etnik kimliğinizden dolayı şiddet sorunuyla karşılaştınız mı?*” Sorusuna verilecek cevaplarla mümkün olabilecektir.

2.2.2. Coğrafya

Çalışmamızın önceki sayfalarında yer yer İbn Haldun’un görüşlerine dayanarak aynı coğrafyada ya da aynı toprak parçasında yaşayan insanların etkileşimine yönelik değerlendirmelere yer vermiştik. Aynı coğrafi alanda yaşayan insanlar, ticaret, san’at, ilim gibi meşguliyetler vasıtasıyla bir araya gelme veya etkileşim içinde olma mecburiyetiyle karşı karşıya gelirler. Aynı coğrafi mekânı paylaşan aynı iklimin tesirindeki insanların bu etkileşimi beraberinde kaynaşmayı, kültürel bütünleşmeyi sağlaması, yatıştırıcı veya çatışmacı fonksiyonlar üstlenmesi beklenmesi gereken sonuçlardan olmalıdır.

Mutedil olan ve mutedil olmayan iklimler, havanın insanların renklerine ve daha başka birçok hallerine olan tesirini analiz eden İbn Haldun, *Mukaddime*’de daha çok Asya kıtasında yaşayan insanların hallerine değinirken şu tespitlere yer verir: “Kendilerinde itidal (ve normal hava şartları) bulunması sebebiyle bu iklimdeki halk, çok mükemmeldir. Onun için bunların, meskenleri, kılık ve kıyafetleri, yiyecek maddeleri ve sanatları itibariyle gayet mutedil ve son derece normal oldukları görülür. Sanata dayanan yontulmuş taşlarla inşa ettikleri yüksek binalara sahiptirler, iyi âlet-edevat ve kap-kacak yapma hususunda birbiriyle çekişir ve rekabet ederler. Bu konuda gayet ileri giderler. Buralardaki insanlar, altın, gümüş, demir, bakır, kurşun ve kalay gibi tabii madenlere sahiptirler. Muamelelerinde iki değerli nakit (olan altın ve gümüş) ile tasarrufta bulunurlar. Umumi halleri itibariyle inhiraftan (aşırılıktan ve sapmalardan) uzak kalırlar.”

Renk ve mizaç bakımından aynı coğrafyada yaşayan ve aynı iklimin tesiri altındaki insanların birbirine benzerliklerini aktaran İbn Haldun’un bu görüşü⁶⁹ böyle bir toplumda ortak değerlerin nasıl oluştuğunu da cevaplar niteliktedir. Nitekim paylaştıkları değerleri çok olan böyle bir toplumda da göç neticesinde göçmenlerin topluma entegre olma bakımından sorunlarla karşılaşması daha az olacaktır.

Göçer topluluğun içgöçler sonucunda yeni yerleşim birimlerinde hayata uyumunun hızlı olması için önceden ortak kültürel değerlerinin olması gerekir. Bu değerlerin çokluğu nispetinde insanların bir araya gelmeleri, yeni yerleşim birimindeki göçerlerin yeni koşullara uyum sağlamalarını hızlandırabilecektir. Bunun sağlayıcısı da değinildiği gibi yaşanılan mekanın aynı toprak parçası veya aynı yurt olmasıdır.

---

⁶⁹ . İbn Haldun, *Mukaddime*, Çev: Süleyman Uludağ, c:1, Dergâh Yayınları, İstanbul 1998, S:333

Aynı yurt sınırları içerisinde, yaşayan insanlar için yaşanan coğrafyanın bir de olumsuz göç akımına sebep olan yönleri bulunmaktadır. yaşadığı ortamın kısık imkanlar, çarpık hayat koşullarına sahip olması yerleşik insanları başka bir yöne göçe zorlayabilmektedir. Bu akımı doğuran öncü sebep, bir bakıma iktisadi yetersizliklerdir. Nitekim göç ilgili yapılan çalışmalarda 1990'lı yıllara kadar doğu ve güneydoğudaki göçlerin bu şekildeki iktisadi buhranlardan kaynaklandığı belirtilmektedir.⁷⁰ Sonraki süreçte gerçekleşen göç hareketi de çoğunlukla terör, savaş, zoraki köy boşaltmaları gibi etkenlere bağlanılmaktadır. Bu konuda alan çalışması yapacağımız yerde anketlerin sonucunda net bulgulara ulaşmamız mümkün olacağından, bu konuyu ikinci bölümdeki sonuçlar üzerinde değerlendirmemiz gerekiyor.

---

⁷⁰ . Bulaç Ali, *Kürtler Nereye*, Çıra Yay. , İstanbul, 2010, S:82

II. BÖLÜM

2. AMPİRİK ÇERÇEVE

2.1. ARAŞTIRMA SÜRECİ

Göç ve din başlığı altında göçmen toplumun göç sürecinden sonraki tecrübelerin etkisiyle dini tutumlarında yaşanan değişimi tespit edebilmeyi, incelemeyi esas alan çalışmamızda uygulayacağımız anket düzeneğini düzenli aşamalar halinde yapmaya çalıştık. Araştırmamızın bu bölümünde söz konusu aşamaları belli başlıklar altında açıklayıp son kısmında ise elde ettiğimiz bulgular üzerinde duracağız.

2.1.1. Alan Araştırması İçin Ön Hazırlık

Alan araştırmasının öncelikli hazırlıkları içinde yer tespiti olduğu gerçeğinin yanı sıra hedef alandaki hedef kitleyi sayısal olarak belirlemek de çalışmanın bu aşaması içinde ilk sırada yer alır. Alan araştırmasının ön aşamasında ulaşabileceğimiz ve sağlıklı bir veri almamızın mümkün olabileceği yeterlikteki denek sayısının en az 150 kişi olmasına dikkat ettik. Alan araştırmasının öncesindeki genel gözlem denilebilecek bir çalışma da bu aşama içerisinde yer almaktadır. Genel gözlem sürecinde deneklerin bulunduğu ortamı sosyal açıdan gözlemlemek, söz konusu ortandaki kişilerle tanışmak, diyalog kurmak gibi sosyal ilişkilerle sınırlı kaldı. Bu süreçte anket çalışmasının uygulanacağı alandaki bir kısım deneklerin sorulan sorulara güven içinde cevap vermeleri kısmen de olsa sağlanabildi.

2.1.2. Alan Araştırmasının Yapıldığı Ortam

Alan araştırmasının yapıldığı ortamın, söz konusu çalışmamızın teori kısmında dillendirilen varsayımların ve genel olarak çalışmanın temel savına cevap olabilecek, sağlıklı veriler elde edilmesine vasıta olabilecek bir ortam olmasına özen gösterdik. Anket çalışmasını yaptığımız ortamı seçerken özellikle Doğu ve Güneydoğu bölgesinden Antalya il merkezine göç eden göçmen toplumun yoğun olduğu sahalar olmasına dikkat ettik. Bu göçmen toplumun içerisinde de Muş-Van-Batman illerinden gelen göçmenleri öncelikli tuttuk. Genel olarak Doğu ve Güneydoğunun bu illerinde yaşayan insanlar kültürel ve an'anevi açıdan birbirlerine olan yakın benzerliklerinin çalışmamızda bize kolaylıklar sağlayabileceğini ve daha kapsamlı analizlere yol verebileceği düşüncesindeydik.

2.1.3. Alan Araştırmasındaki Denekler Ve Yaşadıkları Şartlar

Çalışmamızın ilk bölümünde değindiğimiz gibi amacımız 1980'den itibaren Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden ve bu bölgelerden özellikle van-muş-batman illerinden Antalya il merkezine göç eden göçmenlerin zamanla sosyal, kültürel ve dini yaşantılarından yaşanan değişimi tespiti yönelik bir araştırma yapmak. Antalya il merkezine göç eden bu kesimin yoğunluklu bulundukları alanların sosyo-kültürel yapısı genellikle kozmopolitan bir

özelliğe sahiptir. Göçmenlerin bu alanları tercih etmesinde daha çok etnik köken birlikteliği, akraba, iş imkânları, şehir merkezine yakınlık gibi özellikler öncü neden olmaktadır.

2.2. BULGULAR VE TARTIŞMA

2.2.1. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri

Tablo 1. Örneklemen Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Sonuçlar	
	N	(%)
ERKEK	93	67,9
KADIN	44	32,1
TOPLAM	137	100,0

Araştırmaya katılan örneklem grubu, Tablo-1 de görüldüğü üzere %67,9'u erkeklerden, %32,1'i kadınlardan oluşmaktadır. Erkek ve kadın frekansı arasındaki fark, göçmen kadınların çeşitli nedenlerle anket formunu doldurmaktan kaçınmaları, geldikleri kültür ortamının daha çok kadınlar adına kapalı toplum özelliklerini yansıtmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Tablo 2. Örneklem Grubun Eğitim Durumları Ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Eğitim durumu		Cinsiyet		
		Erkek	Kadın	Toplam
Okuma-yazma bilmiyor	N	9	12	21
	%	42,9%	57,1%	100,0%
İlkokul	N	21	19	40
	%	52,5%	47,5%	100,0%
Ortaokul	N	22	4	26
	%	84,6%	15,4%	100,0%
Lise	N	14	9	23
	%	60,9%	39,1%	100,0%
Yükseköğrenim	N	22	0	22
	%	100,0%	,0%	100,0%
Yüksek lisans/doktora	N	5	0	5
	%	100,0%	,0%	100,0%
Toplam	N	93	44	137

	%	67,9%	32,1%	100,0%

Tablo 2’de örneklem grubun eğitim durumlarına göre dağılımları görülmektedir. Araştırmamız, 1980 ve sonrasındaki süreci kapsadığından 8 yıllık kesintisiz eğitimi ilkökul ve ortaokul süreci olarak ayırmayı tercih ettik. Tablo 2’deki veriler ele alındığında örneklem gruptaki okuma-yazma bilmeyenlerin içerisinde erkeklerin oranı %42,9 iken kadınlarda bu oran %57,1 gibi daha yüksek bir oranı temsil etmektedir. Tablo-1’deki frekans farkının kadınların okuma yazma oranlarının erkeklerle nispeten daha az olmasının da etkili olduğu söylenebilir. Örneklem grubumuzda, ortaokul düzeyinde eğitim seviyesi olanların %84,6’sı erkekler iken kadınlarda bu oran %15,4 gibi daha düşük bir seviyede kalmaktadır. Tablo-2’nin değerleri bütünsel olarak ele alındığında eğitim konusunda kadınların yüksek oranlarla daha geri planda durdukları görülür. Okuma-yazma bilmeyen kadınların oranının %57,1 düzeyinde olması, ilkökul bitirenlerin içinde yine kadınların oranının %47,5’te olması, ortaokulda bu oranın %15,4’e düşmesi, lise de bu oranın yine %39,1’e çıkması üniversite sürecine kadar kadınların okuma konusunda dalgalı bir veri grafiğine sahip olduğunu gösterir. Bütün eğitim kademelerini temel aldığımızda, erkek göçmenlerin eğitim kademelerinin hepsinde kadınlardan daha önde oldukları görülür. Bu durumda örneklem grubundaki göçmenlerin kadınların eğitimi konusunda erkeklerle nispeten daha duyarsız bir konumda durduklarına dair bir sonuç çıkarılabilir.

Tablo 3. Örneklem Grubun Mesleğe Göre Dağılımı

Cinsiyet		Meslek							Toplam
		Memur	Tüccar	İşçi	Zanaatkâr	Esnaf	İşsiz	Diğer	
Erkek	N	5	7	21	2	15	10	33	93
	%	5,4%	7,5%	22,6%	2,2%	16,1%	10,8%	35,5%	100,0%
Kadın	N	0	0	2	0	3	9	30	44
	%	,0%	,0%	4,5%	,0%	6,8%	20,5%	68,2%	100,0%
Toplam	N	5	7	23	2	18	19	63	137
	%	3,6%	5,1%	16,8%	1,5%	13,1%	13,9%	46,0%	100,0%
X ² = 23,353 ^a df=6 p=,001 p<0,05									

Meslek durumları ve göçmenlerin cinsiyet frekansları merkeze alınarak örneklem grubundaki göçmenler arasında bir dağılım yapıldığında büyük çoğunluğunun memur, tüccar, işçi, esnaf meslek grubunun dışında bir işle meşgul olduğu görülür. Nitekim erkeklerde bu oran %35,5, kadınlarda ise %68,2 olarak kendini göstermektedir. “Diğer” seçeneği işaretleyen

deneklerin çoğunun bu seçeneği işaretlemelerindeki neden, düzenli ve sabit bir işle meşgul olmamalarıydı. Tablodaki verilere bakıldığında göçmenler içerisinde ikinci sırada yer alan yüzdelik dilime göre göçmenlerde %16,8’lik bir oranla işçi meslek grubu gelirken üçüncü sırada %13,9 oranıyla işsizlik ön plana çıkmaktadır. “Diğer” seçeneğini işaretleyen kadınların çoğu bunu, seçenekler içerisinde herhangi birini karşılamayan “ev hanımı” olarak işaretlemeyi tercih ederken, erkeklerde bu seçeneği işaretleyenlerin büyük bir kısmı ise “serbest meslek” yerine bu seçeneği işaretlemeyi uygun gördüler. Kendi işini kurup çalışan göçmenlerin içinde bayanların sayısı %6,8 oranıyla daha az iken erkekler %16,1 oranıyla daha büyük bir oranı temsil etmektedirler. İşsizlik oranlarına bakıldığında yine kadınların örneklemdaki oranı erkeklerin yaklaşık iki katı(%20,8) olarak görülmektedir. Bu durumda, göçmen kadınların çalışma sahasında da erkeklerden daha geri planda durdukları yorumu yapılabilir.

Burada tablo3’ün anlamlılık(p) düzeyinin 0,001 olması($p<0,05$) cinsiyet ile meslek arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu yorumu yapılabilir.

Tablo 4. Örneklem Grubunun Antalya’daki Yaşam Süreçlerine Göre Dağılımı

Kaç yıldır Antalya'da yaşıyor	Sonuçlar	
	N	%
0-5	23	16,9%
6-10	19	14,0%
11-16 yıldan fazla	32	23,4%
16 ve daha yukarı	63	45,7%
Toplam	137	100

Antalya’daki yaşam süreçlerine göre yapılan dağılımda örneklem grubundaki göçmenlerin çoğunluğunun %45,7 oranıyla 16 ve 16 yıldan daha fazla bir zaman diliminde bu il merkezinde yaşadıkları görülür. Tablodaki veriler bütün olarak ele alındığında göçmenlerin çoğunluğunun en az 10 yıldan fazla bir zaman dilimiyle bu il merkezinde barındıklarını görürüz(%14,%23,4,%45,7). Yine %45,7’lik dilime baktığımızda göçlerin çoğunun 1995’li yılların öncesine denk geldiğini görürüz. Bu tabloyu göç etme sebeplerini tespit eden tabloyla(Tablo 5) beraber analiz ettiğimizde ortaya çıkan genel çerçevede göçmenlerin göç nedenlerinin iktisadi nedenlerden çok siyasi nedenlere dayandığını öğreniriz.

2.2.2. Araştırmaya Katılan Grubun Göç Nedenleri

Tablo 5. Örneklem Grubunun Göç Etme Sebepleri

Göç etmenizdeki en büyük sebep nedir?		Kaç yıldır Antalya'da yaşıyorsunuz?				
		0-5	6-10	11-16	16 ve daha yukarı	Toplam
Örgüt etkisi	N	0	0	1	0	1
	%	,0%	,0%	100,0%	,0%	100,0%
Devlet etkisi	N	0	0	4	16	20
	%	,0%	,0%	20,0%	80,0%	100,0%
Ekonomik şartların bozulması	N	6	8	14	14	42
	%	14,3%	19,0%	33,3%	33,3%	100,0%
İşsizlik	N	6	6	9	13	34
	%	17,6%	17,6%	26,5%	38,2%	100,0%
Köy korucusu baskısı	N	0	1	0	0	1
	%	,0%	100,0%	,0%	,0%	100,0%
Antalya'nın cazibesi	N	1	0	1	8	10
	%	10,0%	,0%	10,0%	80,0%	100,0%
Diğer	N	10	4	3	12	29
	%	34,5%	13,8%	10,3%	41,4%	100,0%
Toplam	N	23	19	32	63	137
	%	16,8%	13,9%	23,4%	46,0%	100,0%
X ² = 38,508 df=18 p=,003 p<0,05						

Tablo 4'te örneklem grubundaki göçmenleri, göç etme sebepleriyle beraber analiz edildiğinde göç nedenlerine ulaşmanın daha kolay olacağını belirtmiştik. Tablo 5, göçmenlerin Antalya'ya göç nedenlerini ve bunun gerçekleştiği süreç hakkında bilgi vermektedir. Tablo 5'e baktığımızda örneklem grubunun içerisinde Antalya'da 16 yıl ve daha yukarı bir zaman diliminde yaşamını sürdürenlerin oranı %46 düzeyinde olmaktadır. Bu yüzdeler grubundaki göçmenlerin göç nedenleri olarak devlet etkisini ve Antalya'nın cazibesini gösterme oranları eşit düzeyde kalmaktadır(%80). Aynı grupta hem ekonomik şartların bozuk olmasını neden olarak gösterenler(%33,3), işsizlik(%38,2) nedeniyle

Antalya'yı tercih edenler ikinci aşamada en yüksek oranlar olarak görülmektedir. Bu yüzdeler diliminin yoğun göç başlangıçlarının 1995'li yıllar ve öncesine dayandığına işaret ettiği görülür. Bu grubun göç nedenlerinden yola çıkarak bu dönemde yaşanan göç olaylarında hem çatışmanın hem de ekonomik sıkıntıların göçlerde öncelikli rol oynadığı söylenebilir. İşsizliği neden olarak gösterip Antalya'yı tercih eden göçmenlerin geçen yıllarla birlikte oranlarındaki yüzdelerde sürekli bir düşüş gözlenmektedir. Bu durum Antalya'yı son yıllarda işsizlik probleminden dolayı tercih eden göçmenlerin sayısının azaldığını veya iş bulma amacıyla Antalya'ya yönelik eğilimde azalmanın olduğunu gösterebilmektedir. "Diğer" seçeneğindeki yığılmada ise daha çok erkeklerde eğitim ve öğretim, kadınlarda ise evlilik gibi etkenler etkili oldu.

Tablo-5 genelinde, Antalya il merkezine göç dalgasının yaşanan döneme ve şartlara göre oranın değiştiği, bunun göçmen toplumun özellikle içerisinde bulunduğu siyasal, sosyo-ekonomik şartlara göre değişim arz ettiği sonucu çıkarılabilir.

Tablo 6. Örneklem Grubun Göç Nedenlerine Göre Göç Ettikleri Bölgeler

Göç etmenizdeki en büyük sebep nedir?		Antalya'ya gelmeden önce yaşadığı bölge			
		Doğu Anadolu	Güneydoğu Anadolu	Diğer	Toplam
Örgüt etkisi	N	0	1	0	1
	%	,0%	100,0%	,0%	100,0%
Devlet etkisi	N	5	15	0	20
	%	25,0%	75,0%	,0%	100,0%
Ekonomik şartların bozulması	N	19	14	9	42
	%	45,2%	33,3%	21,4%	100,0%
İşsizlik	N	11	15	8	34
	%	32,4%	44,1%	23,5%	100,0%
Köy korucusu baskısı	N	0	1	0	1
	%	,0%	100,0%	,0%	100,0%
Antalya'nın cazibesi	N	4	5	1	10
	%	40,0%	50,0%	10,0%	100,0%
Diğer	N	21	5	3	29
	%	72,4%	17,2%	10,3%	100,0%
Toplam	N	60	56	21	137
	%	43,8%	40,9%	15,3%	100,0%
X ² = 27,767 df=12 p=,006 p<0,05					

Tablo 6'daki verilere baktığımızda örneklem grubunun Antalya öncesindeki dağılımı %43,8 oranıyla Doğu Anadolu bölgesine yığılmaktadır. Örneklemin Güneydoğu Anadolu bölgesindeki dağılımı ise %40,9 düzeyinde kendini göstermektedir. “Diğer” seçeneğindeki %15,3 oranı ise göçmenlerin etnik kökenlerinin Doğu ve Güneydoğudakilerle aynı olmasına rağmen Antalya'ya gelmeden hemen önceki süreçte yaşadıkları bölgeden kaynaklanmaktadır. Örneklem grubunda ekonomik şartların bozulmasından dolayı Doğu Anadolu bölgesinden göç edenlerin oranı %45,2, Güneydoğu Anadolu'da ise bu oran %33,3 olmaktadır. Dolayısıyla Doğu Anadolu'dan göç edenlerin önemli bir kısmı(%45,2) ekonomik şartlarını iyileştirme ümidiyle buradan göç etmiştir sonucu çıkarılabilir. Örneklem grubunda işsizlik nedeniyle Doğu Anadolu'dan göç edenlerin oranı %32,4 iken Güneydoğu Anadolu'da bu oran %44,1 gibi daha yüksek bir seviyede görünmektedir. Bu durum bize yaşanan göç olayının ekonomik açıdan bakıldığında göç döneminde işsizlik şartlarının Güneydoğudaki insanları Doğudakilerden daha fazla etkilediği sonucu çıkarılabilir.

2.2.3. Göç Açısından Antalya Ve Göçmen Memnuniyeti

Tablo 7. Örneklem Grubun Antalya İlini Seçme Nedenleri

Antalya'ya gelmeden Önce yaşanan bölge		Niçin Antalya'yı seçtiniz?					
		Tanıdıklarım vardı	Şartlar beni buraya zorladığı için	İs ve geçim konusunda zorlanmayacak ağımlı düşündüğüm için	Daha rahat ve güvenli bir hayat yaşamak için	Diğer	Toplam
Doğu Anadolu	N	9	13	16	9	13	60
	%	15,0%	21,7%	26,7%	15,0%	21,7%	100,0%
Güneydoğu Anadolu	N	12	25	13	3	3	56
	%	21,4%	44,6%	23,2%	5,4%	5,4%	100,0%
Diğer	N	6	3	5	1	6	21
	%	28,6%	14,3%	23,8%	4,8%	28,6%	100,0%
Toplam	N	27	41	34	13	22	137
	%	19,7%	29,9%	24,8%	9,5%	16,1%	100,0%

Araştırmamızın örneklem grubundaki katılımcıların büyük bir kısmının(%29,9) Antalya'yı, şartların kendilerini buraya zorlamasından dolayı tercih ettiklerini

belirtmektedirler. Yine göçmenlerin büyük bir kısmı(%24,8) iş ve geçim konusunda bu il merkezinde zorlanmayacaklarını düşündüklerinden dolayı bu ili tercih etmişlerdir. Tanıdıklarının olmasından dolayı bu ile yönelenlerin oranı ise %19,7 gibi bir seviyede kalmaktadır. Daha rahat ve güvenli bir rahat yaşamak için tercihini bu ilden yana koyanların ise oranı %9,5 gibi daha düşük bir düzeyde kalmaktadır. Bu sebeplerin dışında kalan nedenlerden ötürü burayı tercih edenlerin oranı ise %16,1 olmaktadır.

Tablo 6’da ekonomik şartların bozulmasından dolayı doğu Anadolu’dan göç edenlerin oranı %45,2 ile Tablo 7’de aynı bölgeden iş ve geçim konusunda sıkıntı yaşamayacağını düşünenlerin %26,7 oranında olması durumu, bu bölgeden göç edenlerin iş ve çalışma açısından daha rahat bir yaşam ortamı için göç ettikleri sonucuna ulaştırabilir. Tablo 6’da işsizlik etkisiyle göç ettiklerini söyleyen göçmenlerin %44,1 oranında olmasının yanı sıra Tablo 7’de aynı bölgedeki insanların iş ve geçim konusunda zorlanmayacağını düşündüğüm için diyenlerin %23,2 oranında olması bu bölgeden göç edenlerin iş konusunda önemli bir kısmının işsizlik probleminin üstesinden geldiği yorumu yapılabilir.

Tablo 8. Örneklemin Antalya’da Memnuniyet Durumu

Antalya'ya gelmeden önce yaşadığı bölge?		Antalya'dan memnun musunuz?			
		Evet	Hayır	Kararsızım	Toplam
Doğu Anadolu	N	21	29	10	60
	%	35,0%	48,3%	16,7%	100,0%
Güneydoğu Anadolu	N	23	26	7	56
	%	41,1%	46,4%	12,5%	100,0%
Diğer	N	10	10	1	21
	%	47,6%	47,6%	4,8%	100,0%
Toplam	N	54	65	18	137
	%	39,4%	47,4%	13,1%	100,0%
X ² = 2,424		df=4	p=,658	p>0,05	

Tablodaki veriler merkeze alındığında örneklem grubundaki göçmenlerin %47,4’ü Antalya’da memnun olmazken %39,4’ü bu ilden memnun olduklarını belirtmektedirler. Bu konuda kararsız olanların oranı ise %13,1 ile diğerlerine nispeten hayli düşük bir seviyede kalmaktadır. Tablo 8’deki verilerde örneklemin güneydoğudaki kesiminin memnun olmayanların %46,4 oranında olması, Tablo 7’de aynı bölgedeki göçmenlerinin şartların kendilerini zorlamasından dolayı Antalya’yı seçtiklerini ifade edenlerin oranının %44,6 olması göçmenlerin zorunluluktan kaynaklanan bir göç durumuyla karşı karşıya kaldıkları ve

yeni yerleşim birimindeki yaşamı beğenmedikleri söylenebilir. Her iki bölgede de göç edenlerin içerisinde geldikleri yerleşim ortamından memnun kalmayan oranı daha yüksekte görülürken, tam aksine memnun kalanların oranı ise yine bu oranlara yakın bir düzeyde gözlenmektedir. Buna göre göç eden ve Antalya'dan memnun kalan göçmenler Doğu Anadolu'dan gelenlerin %35'ini, Güney Doğu Anadolu'dan gelenlerin ise %41,1'ini temsil etmektedir.

$P>0,05$ olmasından göçmenlerin Antalya'ya gelmeden önceki yaşadıkları bölge ile Antalya ilinden memnuniyet durumları arasında istatistiksel olarak rastlantısal bir fark söz konusudur.

Tablo 9. Örneklem Grubun Antalya'yı Tercih Nedenleriyle Memnuniyet Düzeylerinin Karşılaştırılması

Niçin Antalya'yı seçtiniz?		Antalya'dan memnun musunuz?			
		Evet	Hayır	Kararsız	Toplam
Tanıdıklarım vardı	N	12	15	0	27
	%	44,44%	55,55%	0	100
Şartlar beni buraya zorladığı için	N	16	18	7	41
	%	39,02%	43,9%	17,07%	100
İş ve geçim konusunda zorlanmayacağımı düşündüğüm için	N	13	13	8	34
	%	38,23%	38,23%	23,52%	100
Daha rahat ve güvenli bir hayat yaşamak için	N	2	9	2	13
	%	15,38%	69,23%	15,38%	100
Diğer	N	11	10	1	22
	%	50%	45,45%	4,54%	100
		$\chi^2= 13,237$ $df=8$ $p=,104$ $p>0,05$			

Tablo 9'da görüldüğü üzere şartların zorlanmasıyla Antalya'yı tercih eden göçmenlerin %39,02'si memnun iken %43,9'u memnun değil. Örneklemdeki memnun olmayanların memnuniyetsizlikleri daha çok yeni ortamdaki sosyo-ekonomik yapılarından kaynaklandığını düşünmekteyiz. Bu konuda net bir sonuç belirleyebilmek için ilişkili bütün tabloları incelemek gerekir. İş ve geçim konusunda zorlanmayacağını düşündüğü için bu ili tercih edenlerin Antalya'dan memnun olanlarla olmayanların oranı(%38,23) birbirine eşit olmaktadır. Daha rahat ve güvenli bir hayat yaşamak arzusuyla bu il merkezini tercih edenlerin %69,23'ü memnun değilken %15,38'i bu memnun görünmektedir. Bu durum göçmenlerin geldikleri ortamda umduklarından farklı bir yaşamla karşılaştıklarını gösterir nitelikte olduğunu söyleyebiliriz. Tanıdıkları olduğundan dolayı Antalya'yı tercih eden

göçmenlerin %44,44'ü memnun görünürken %55,55'i şehirden memnun olmadıklarını belirtmektedirler. Antalya'yı seçeneklerdeki belirli faktörlerin dışından herhangi bir nedenle tercih edenlerin ise %50'si memnun iken %45,45'i ise şehirden memnun olmadıklarına yönelik görüşlerini dile getirmişlerdir.

2.2.4. Göç Sürecinden Sonraki Sosyal Şartlar Ve Göçmenlerin Ekonomik Durumu

Tablo 10. Örneklem Grubun Yeni Yerleşim Ortamındaki Gelir Durumları

Antalya'dan memnun musunuz?		Aylık geliriniz aşağıdakilerden hangisine tekabül etmektedir?						Toplam
		Belirtme yeniler	800TL ve daha aşağı	801TL- 1500TL	1501TL- 2000TL	2001TL- 2500TL	2500TL ve daha yukarı	
Evet	N	2	28	18	4	0	2	54
	%	3,7%	51,9%	33,3%	7,4%	,0%	3,7%	100,0%
Hayır	N	0	39	16	3	2	5	65
	%	,0%	60,0%	24,6%	4,6%	3,1%	7,7%	100,0%
Kararsızım	N	0	13	5	0	0	0	18
	%	,0%	72,2%	27,8%	,0%	,0%	,0%	100,0%
Toplam	N	2	80	39	7	2	7	137
	%	1,5%	58,4%	28,5%	5,1%	1,5%	5,1%	100,0%
X ² = 10,580 df=10 p=,391 p>0,05								

Araştırma sahamızdaki örneklem grubun %1,5'i gelir durumunu belirtmek istemiyorken gelir durumu 800TL ve daha aşağı seviyede olanların oranı %58,4 düzeyinde kendini göstermektedir. Gelir durumlarının 801TL-1500 TL arasında olanların oranı %28,5 oranında görülmektedir. Tüm tablo 10 verilerini ele aldığımızda göçmenlerin genel olarak gelir düzeylerinin düşük oranlarda olduğunu görürüz. Gelir durumunu belirtmek istemediği halde Antalya'dan memnun olduklarını ifade edenlerin oranı %3,7'dir. Örneklem gruptakilerin içinde 800 TL ve daha aşağı gelir düzeyine sahip olanlar %60 oranında Antalya'dan memnun olmadıklarına yönelik görüş belirtmişlerdir. Örneklemin bu grubunun Antalya'dan memnun olmamasının sebebi yeteri düzeyde sosyo-ekonomik standardı yakalayamamaktan kaynaklandığı sonucu çıkarılabilir.

Gelirleri 800 TL-1500 TL arasında olanların Antalya'dan memnun olanların %33,3 gibi bir orana sahip olması örneklem grubundaki göçmenlerin belirli düzeyde ekonomik gelire sahip olduktan sonra Antalya'dan memnun oldukları sonucu çıkarılabilir.

Tablo 11. Örneklem Grubunun Oturulan Meskenin Tipi Ve Sahiplik Durumunun İkili Karşılaştırması

Oturduğunuz mesken tipi aşağıdakilerden hangisidir?		Oturduğunuz mesken kime ait?				
		Belirtmeyen	Kendime	Akrabama (kirasız)	Kira	Toplam
Müstakil	N	0	24	8	9	41
	%	,0%	58,5%	19,5%	22,0%	100,0%
Apartman dairesi	N	0	11	2	27	40
	%	,0%	27,5%	5,0%	67,5%	100,0%
Gecekondu	N	0	29	2	20	51
	%	,0%	56,9%	3,9%	39,2%	100,0%
Baraka	N	0	1	0	3	4
	%	,0%	25,0%	,0%	75,0%	100,0%
Diğer	N	1	0	0	0	1
	%	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
Toplam	N	1	65	12	59	137
	%	,7%	47,4%	8,8%	43,1%	100,0%

Örneklem grubundaki göçmenlerin büyük bir kısmının(%47,4) yaşadığı ev kendisine ait iken, %43,1'i kiralık evlerde oturmaktadırlar. Akrabasına ait kirasız evde kalanların oranı ise %8,8 gibi bir oranda görülmektedir.

Tablodaki veriler temel alındığında örneklem grubundakilerin büyük çoğunluğunun %56,9 oranında gecekonduya sahiplik nazarıyla baktığını görürüz. Evi kendisine ait olanların %58,5'i müstakil yapılarda kalmaktadır. Yine gecekonduya kalmasına rağmen kira veren göçmenlerin oranı %39,2 seviyesinde kendini göstermektedir. Apartman dairesinde kirada kalanların oranı %67,5 iken hem barakalarda yaşayıp hem kira verenlerin oranı ise %75 gibi bir orana sahiptir. Apartman dairelerinde yaşayan göçmenlerin içerisinde akrabalarında kalanların oranı %5 oranında olmaktadır.

Tablo 12. Örneklem Grubun Gelir Durumlarına Göre Oturdıkları Mesken Tipi

Aylık geliriniz aşağıdakilerden hangisine tekabül etmektedir?		Oturduğunuz mesken tipi aşağıdakilerden hangisidir?					
		Müstakil	Apartman dairesi	Gecekondu	Baraka	Diğer	Toplam
Belirtmeyenler	N	0	0	2	0	0	2
	%	,0%	,0%	100,0%	,0%	,0%	100,0%
800TL ve daha aşağı	N	27	17	33	2	1	80
	%	33,8%	21,2%	41,2%	2,5%	1,2%	100,0%
801TL-1500TL	N	7	16	15	1	0	39
	%	17,9%	41,0%	38,5%	2,6%	,0%	100,0%
1501TL-2000TL	N	3	2	1	1	0	7
	%	42,9%	28,6%	14,3%	14,3%	,0%	100,0%
2001TL-2500TL	N	0	2	0	0	0	2
	%	,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
2500TL ve daha yukarı	N	4	3	0	0	0	7
	%	57,1%	42,9%	,0%	,0%	,0%	100,0%
Toplam	N	41	40	51	4	1	137
	%	29,9%	29,2%	37,2%	2,9%	,7%	100,0%
X ² = 8,073 df=15 p=,921 p>0,05							

Örneklem grubundaki göçmenlerin içinde gelir durumu 800 TL ve daha aşağısındaki göçmenlerin büyük bir kısmı %41,2 oranıyla gecekonduarda yaşadığına dair görüş belirtmiştir. 800 TL ve daha yukarısında bir gelire sahip olanların ise müstakil yapılarda kalmayı tercih etmiştir. Ve gelir düzeyi genel olarak yükseldikçe göçmenlerin daha elverişli yapılarda kalmaya yönelik eğilim gösterdikleri görülüyor. Bu durumda örneklem grubundakilerin gelir düzeylerine göre oturulacak mesken tipini seçmiştir denilebilir. Nitekim araştırmanın yapıldığı saha Pınarlı, Varsak, Kepez ilçeleri Antalya'da gecekonduarın nispeten daha fazla olduğu alanlardı.

Örneklem grubunun %37,2 oranıyla büyük bir kısmının gecekonduarda yaşadığı görülür. Bu durumda örneklem grubundakilerin çoğunluğunun Antalya'daki mesken yapılanmasında en alt düzeyde kaldıkları düşünülebilir. Müstakil evlerde yaşayanların oranının %29,9, apartman dairelerinde yaşayanların ise %29,2 düzeyinde olması örneklem grubundaki göçmenlerin önemli bir kısmının ise Antalya'da ortalama standartta bir yaşama sahip oldukları sonucu çıkarılabilir.

Tablo 12 verilerinin anlamlılık düzeyinin 0,921 sınırında olduğu görülmektedir. Bu durumda $p>0,05$ olduğundan istatistiksel olarak gelir düzeyi ile oturlan mesken arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır denilebilir.

Tablo 13. Örneklem Grubundakilerin Oturdukları Meskenlerdeki Kişi Sayısı

Aynı evde kaç kişi yaşıyorsunuz?		Oturduğunuz mesken tipi aşağıdakilerden hangisidir?					
		Müstakil	Apt. dairesi	Gecekondu	Baraka	Diğer	Toplam
Belirtmeyen	N	0	0	0	0	1	1
	%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	100,0%
10'dan fazla	N	3	2	7	1	0	13
	%	23,1%	15,4%	53,8%	7,7%	,0%	100,0%
7-9	N	7	11	16	0	0	34
	%	20,6%	32,4%	47,1%	,0%	,0%	100,0%
4-6	N	27	17	22	1	0	67
	%	40,3%	25,4%	32,8%	1,5%	,0%	100,0%
1-3	N	4	10	6	2	0	22
	%	18,2%	45,5%	27,3%	9,1%	,0%	100,0%
Toplam	N	41	40	51	4	1	137
	%	29,9%	29,2%	37,2%	2,9%	,7%	100,0%
X ² = 1,530 df=16 p=,000 p<0,05							

Göçmenler içinde 10 daha fazla kişi ile aynı evde ve gecekonduya yaşayanların yüzdelik dilimi %53,8 iken ikinci sırada daha kalabalık bir aile grubuyla 7-9 kişi ile aynı evde ve yine gecekonduya barınanların oranı %47,1 olmaktadır. Tablo 13'te Gecekondu yapılarında barınanların, oranı ailedeki kişi sayısına paralel olarak yüzdelik oranlar itibariyle artış göstermektedir. 4-6 kişiyle aynı paylaştan göçmenler, müstakil yapılarda kalma oranı %40,3 gibi bir düzeyde görülmektedir. Tablo genelindeki veriler esas alındığında göçmenler ailedeki kişi sayısı kaldıkları yapıların elverişli olması arasında bir ilişkinin olduğu görülür. Bu durumda göçmenlerin yeni yerleşim birimindeki mesken tipinin ailedeki kişi sayısının fazla olması veya az olmasıyla ilgili olduğu söylenebilir. Aynı evde yaşayanların sayısının fazlalığı nispetinde göçmenlerin daha elverişsiz yapılarda kalma eğiliminde olduğu görülüyor.

Tablodaki Anlamlılık düzeyinin, $p<0,05$ olması göçmenlerin aynı evde kalan kişi sayısı ile kaldıkları mesken tipi arasında istatistiksel anlamlı bir ilişki olduğu yorumu yapılabilir.

2.2.5. Araştırmaya Katılan Grubun Yeni Sosyal Ortamdaki Yaşantıları

Tablo 14. Örneklem Grubundaki Göçmenlerin Yerli Halkla İlişkileri

Buranın yerli halkıyla ilişkinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?	Sonuçlar	
	N	%
Belirtmeyen	1	1,1%
Bizi kabullenmiyorlar	37	26,7%
Önce kabullenmiyorlardı Sonra alıştılar	29	21,0%
Gayet iyi karşıladılar	12	8,9%
Şimdiye kadar sorunumuz olmadı	47	33,8%
Önce iyiydi sonra bozuldu	4	3,2%
Diğer	7	5,3%
Toplam	137	100

Örneklem grubundaki göçmenlerin yerli halkla ilişkilerinin genellikle olumlu bir izlenim verdiğini, ayrıca şimdiye kadar bir sorunumuz olmadı diyenlerin %33,8 oranını bulması Tablo 14'teki verilere bakarak görebilmemiz mümkün. Bu durum, ortak kültürel kodlar sebebiyle göçmenler bir gettolaşma süreci yaşamamakta ve yerli halk ile kültürel etkileşime açık olmaktadır. Hipotezini nispeten doğrular niteliktedir. İkinci sırada yer alan %26,7 oranı göçmen toplumun algısında hala yerli halk tarafından Kabul görülmeme mantığı yer edinmektedir. “Önce kabullenmiyorlardı sonra alıştılar” seçeneği ile “şimdiye kadar sorunumuz olmadı” seçeneği birlikte ele alındığında göçmenlerin ağırlıkta olan yönlerinin yerli halkla sorunsuz olan taraf olduğu görülür.

“Önce kabullenmiyorlardı sonra alıştılar” diyenlerin örneklemin %21'ini oluşturması göçmenlerin zamanla yerli halkla arasında bir sosyal-kültürel münasebetlerin belirdiğini ve süreç içerisinde iki kesim arasında normal bir yaşam koşullarının oluştuğu söylenebilir. Bu durum göçmenlerin yerleşim ortamına ilk uğradıklarında karşılarında beliren türlü sorunların yerli halkla olan ilişkileri geliştikçe aştıklarını ve yeni yerleşim ortamlarına uyum sağladıkları düşünülebilir.

Tablo 15. Etnik Kimlik Ve Şiddet Sorunu

Etnik kimlikten dolayı görülen şiddet türü		Şiddet sorunuyla karşılaşma durumu	
		Evet	Hayır
Küfür ve hakaret	N	2	0
	%	3,17%	0
Darp/şiddet	N	2	0
	%	3,17%	0
Aşağılanma	N	14	0
	%	22,22%	0
Dışlanma	N	45	0
	%	71,42%	0
Toplam	N	63	74
	%	46%	54%
X ² = 1,370		df=4	p=,000 p<0,05

Tablo 15'teki verilere göre örneklem grubundaki katılımcı göçmenlerin Etnik kimliklerinden dolayı şiddet sorunuyla karşılaşanların oranı %46 iken kimliklerinden dolayı herhangi bir şiddet sorunuyla karşılaşmayanların oranı %54 olarak görünmektedir. $P<0,05$ olması etnik kimlik ve etnik kimlikten dolayı herhangi bir şiddet türüyle karşılaşma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır denilebilir. Etnik kimliklerinden dolayı şiddet sorunuyla karşılaşan göçmenlerin %71,42'si karşılaştıkları şiddet türünü "Dışlanma" olarak belirtirken, %22,22'si "Aşağılandıklarını" belirtmektedirler. Bunun dışında kalan göçmenlerin %54'ü şiddet sorunuyla karşılaşmadıklarını belirtmektedirler. Etnik kimliklerinden dolayı şiddet görenlerin oranının %46 olması örneklem grubundaki bu kişiler için etnik kimliklerinin yeni yerleşim biriminde kendileri için problem durum ortaya çıkarttığı düşünülebilir. Bu grubun içerisinde yine etnik kimliklerinden dolayı 'dışlanma' tepkisiyle karşı karşıya kalanların %71,42'si yeni kültür ortamına uyum sağlamak konusunda engellerle karşılaşmışlardır denilebilir. Etnik kimliklerinden ötürü herhangi bir şiddet sorunuyla karşılaşmadığını söyleyenlerin örneklemin %54'ünü oluşturması, göçmenlerin büyük oranda yeni sosyal ortama katılmaları önemli ölçüde gerçekleşmiştir sonucu çıkarılabilir.

Tablo 16. Örneklem Grubunun Yeni Yerleşim Ortamında Karşılaştıkları

Sorunlar

Antalya'ya geldiğinizde en çok zorlandığınız konu ne oldu?	Sonuçlar	
	N	%
Dil sorunu	17	12,6%
İşsizlik	32	23,4%
Şehre uyum	55	39,9%
Diğer	33	24,1%
Toplam	137	100

Tablodaki verilerden yola çıkarak göçmenlerin yeni yerleşim ortamında en fazla zorlandıkları konunun %39,9 oranıyla “şehre uyum” olduğu sonucuna ulaşırız. Aynı ortamda karşılaşılan sorunlardan biri de %23,4 “işsizlik” sorunu olmaktadır. Tablodaki verilerden elde edilen bilgiye göre göçmenlerin yeni ortamda dil sorunuyla karşılaşanların %12,6 oranıyla az bir kesimi kapsadığını görmekteyiz. Bu durum, göçmenlerin yeni yerleşim ortamındaki insanlarla sosyal ilişkilerinde önemli bir eksikliği ortadan kaldırabilmektedir. Yine dil problemiyle karşılaşmayan göçmenlerin yaygın olan iletişim araçları vasıtasıyla dil problemini Antalya il merkezine gelmeden önce hallettikleri sonucuna varabiliriz. Özellikle göç öncesi göçmenlerin yaşam şartlarını göz önüne aldığımızda TV-Radyo iletişim araçlarının ülke genelinde yaygınlaştığı bir sürece denk geldiği gerçeği bu konudaki görüşlerimize destek verir nitelikte olduğunu düşünebiliriz.

Tablo 17. Örneklem Grubunun Çevreye İntibak Durumu

Türkçeyi bilmeniz veya bilmemeniz çevreyle iletişiminizde ve uyum sağlamanızda nasıl bir sonuç ortaya çıkarttı?	Sonuçlar	
	N	%
Türkçeyi biliyordum bunun için kısa zamanda intibak sağladım	85	61,5%
Türkçeyi bilmiyordum bunun için çevreyle iletişimim yok denecek kadar azdı	23	16,9%
Türkçeyi bilmemem çevreyle ilişkilerimde olumsuzluğa neden olmadı	11	8,3%

Diğer	18	13,3%
Toplam	137	100

Çevreyle intibak sağlama konusunda dilin önemli bir rol oynadığını tablodaki verilere baktığımızda elde edeceğimiz sonuç olur. “Türkçeyi biliyordum bunun için çevreyle kısa zamanda intibak sağladım” diyenlerin oranı en yüksek oran olarak %61,5 düzeyine ulaşmaktadır. Yine “Türkçeyi bilmediğinden dolayı çevreyle iletişiminin yok denecek kadar az olduğunu” söyleyen deneklerin %16,9 oranında olması dilin göçmenler açısından yeni yerleşim ortamında önemli bir iletişim aracı işlevini gördüğünü ispatlar nitelikte olduğu düşünülebilir. “Türkçeyi bilmemem çevreyle iletişiminde herhangi bir olumsuzluğa neden olmadı” diyenlerin oranı düşük bir seviyede(%8,3) olsa da bu durumun anlaşılabilmesi tablo 16’nın başka bir tabloyla karşılaştırması sonucu kavranabilir bir durumdur. “Diğer” seçeneğindeki yığılma %13,3 civarında olması göçmenlerin bu soruyu tam anlayamamalarından veya bunun dışındaki seçeneklerden herhangi birisine mevcut durumunu uydurmamasından kaynaklanabilir. Tablo 17’deki son iki seçeneğin durumu hakkında daha fazla bilgi edinmek için tablo 18’deki verileri incelememiz gerekir.

Tablo 18. Örneklem Grubun Çevreyle İntibak Sağlamasını Kolaylaştıran Değer Ve Ortamlar

Türkçeyi bilmeniz veya bilmemeniz çevreyle iletişiminizde ve uyum sağlamanızda nasıl bir sonuç ortaya çıkarttı?		Yerli halkla kaynaşmanızı en iyi sağlayan nedir?						Toplam
		Manevi değerler	İş hayatı	Gündelik hayat	Komşuluk ilişkileri	Aynı şehirde yaşamak	Diğer	
Türkçeyi biliyordum bunun için kısa zamanda intibak sağladım	N	14	24	10	22	10	5	85
	%	16,5%	28,2%	11,8%	25,9%	11,8%	5,9%	100,0%
Türkçeyi bilmiyordum bunun için çevreyle iletişimim yok denecek kadar azdı?	N	5	4	1	5	5	3	23
	%	21,7%	17,4%	4,3%	21,7%	21,7%	13,0%	100,0%
Türkçeyi bilmemem çevreyle ilişkilerimde olumsuzluğa neden olmadı?	N	4	1	0	2	2	2	11
	%	36,4%	9,1%	,0%	18,2%	18,2%	18,2%	100,0%
Diğer	N	5	4	1	2	3	3	18
	%	27,8%	22,2%	5,6%	11,1%	16,7%	16,7%	100,0%

Toplam	N	28	33	12	31	20	13	137
	%	20,4%	24,1%	8,8%	22,6%	14,6%	9,5%	100,0%

Tablo 18’deki verilere bakıldığında örneklem grubundaki göçmenlerin yerli halkla en iyi kaynaştığı ortamlar %24,1 oranıyla iş ortamları olmaktadır. Ardından %22,6 ile komşuluk ilişkilerinin olduğu ortamlar, %20,4 ile manevi değerler, %14,6 oranıyla aynı şehirde yaşıyor olmaları yer almaktadır.

Tablo 17’de görüldüğü üzere örneklem grubun içerisinde yeni yerleşim ortamındaki dili bildiklerinden dolayı çevreyle intibakları hızlı olanların oranı %61,5’tir. Bu grubun tablo 18’de manevi değerler, iş hayatı, gündelik hayat, komşuluk ilişkileri, aynı şehirde yaşamak ve bunlar dışındaki bir takım nedenler aracılığıyla belirli oranlarda yerleşim birimindekilerle kaynaşabilmektedir. Örneğin tablo 18’de “Türkçeyi bildiğimizden dolayı kısa bir zaman içerisinde çevreyle intibak sağladı” diyenlerin ekseriyeti yani %28,2 oranıyla iş hayatında, %25,9 oranıyla komşuluk ilişkilerinde büyük ölçüde bulunduğu sosyal ortamla kaynaştıklarını vurgulamışlardır. Dolayısıyla bu durum göçmenler açısından, yeni yerleşim birimindeki dili bilmenin sosyallikte önemli olduğu bir kez daha bu gerçekle ortaya çıkabilmektedir.

Tablo 17’de “Türkçeyi bilmemem çevreyle ilişkilerimde herhangi bir olumsuzluğa neden olmadı” diyenlerin içinde %36,4 oranıyla çoğunluğu yerli halkla kaynaşma konusunda manevi değerlerin önemine işaret edebilmektedir. Dolayısıyla tablo 17’de tam nedenini öğrenemediğimiz bu seçenekteki yığılmanın önemli ölçüde(%36,4) manevi değerlerden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Burada kullanılan iletişim dilinin ise daha çok dini ritüellerle kodlanmış ve farklı kültürden insanları dahi bir arada tutabilen nedenlerin güçlü etkisinin sebep olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 17’deki verilerin incelenmesinde “Diğer” seçeneğindeki yığılmayı anlamlandırabilmek için Tablo 18 verilerinin incelenmesi gerektiğine işaret edilmişti. Tablo 18’deki verilerde çevreyle intibak sağlanmasında dil seçeneğinden farklı bir tercihe eğilim gösterenlerin içinde %27,8 gibi bir oranla, yeni yerleşim birimindeki insanlarla kaynaşmalarını sağlayan değerlerin manevi değerler olduğu ifade edilmektedir. Bu seçenekteki örneklem grup için de iletişim dili ve uyum sağlama aracı çoğunlukla dini alanda bulunmaktadır denilebilir.

2.2.6. Göç Sürecinden Sonraki Değişim Ve Gelenek İlişkisi

Tablo 19. Örneklem Grubunun Göç Sürecinden Sonra Geleneklerine Olan Bağlılıkları Ve Yeni Kültür Ortamına Uyum Sağlama Durumları

Göçten sonra geleneklerinize olan bağlılıkta bir değişim görüyor musunuz?		Yeni bir kültür ortamına uyum durumunuzu nasıl yorumluyorsunuz?					
		Kültürel benzerliklerimiz çok olduğundan uyum konusunda çok sıkıntı çekmedik	Kültürel farklılıklarımız çok olmasına rağmen hızlı uyum sağladık	Kültürel farklılıklarımız çok olduğu için geç uyum sağlayabildik	Hala uyum sağlamadık	Diğer	Toplam
Evet	N	13	4	13	3	9	42
	%	31,0%	9,5%	31,0%	7,1%	21,4%	100,0%
Hayır	N	27	22	15	6	25	95
	%	28,4%	23,2%	15,8%	6,3%	26,3%	100,0%
Toplam	N	40	26	28	9	34	137
	%	29,2%	19,0%	20,4%	6,6%	24,8%	100,0%

Tablo 19’da görüldüğü üzere örneklem grubun içinde kültürel benzerlikleri çok olduğundan uyum konusunda çok sıkıntı çekmedik diyenlerin oranı %29,2 civarında kalmaktadır. Aynı grup içerisinde kültürel özelliklerine diğer bir tabirle geleneklerine bağlılıkta herhangi bir değişimin olmadığını vurgulayanların oranı %28,4 düzeyinde olmaktadır. Bu durum kültürel benzerliklerinin çok olduğuna destek verirken aynı zamanda uyumun da bu vesileyle hızlı olduğunu göstermektedir denilebilir. Kültürel farklılıkları çok olduğundan uyum sağlamakta zorluk çekmediklerini aynı zamanda geleneklerinde değişim olduğunu söyleyenlerin oranının düşük bir oranla %9,5 düzeyinde olması yukarıdaki yargıya destek verir mahiyette olduğu düşünülebilir. Ancak bu durum kültürel değişimin egemen kültürün baskısıyla değişime açık olduğu hipotezini de düşük bir oranla doğrulamaktadır. Kültürel farklılıklarımız çok olduğu için geç uyum sağlayabildik ve geleneklerimize olan bağlılıkta bir değişimin olduğuna inanıyoruz diyenlerin oranı %31,0 oranında olmaktadır. Bu gruptaki göçmenlerin yeni yerleşim birimindeki yerleşik kültürel yapı ile aralarındaki kültürel farklılıkların çok olmasına rağmen uyum sağlamaları geleneklerine olan bağlılıkta da değişim yaşamaları, baskın kültürel yapının farklı kültürleri kendi içerisinde değişime zorladığı hipotezini doğrulayan bir niteliğe sahiptir.

Tablo 20. Örneklem Grubun Göçten Sonra Aylık Gelirlerine Göre Ekonomik Durumlarıyla İlgili Değerlendirmeleri

Aylık geliriniz aşağıdakilerden hangisine tekabül etmektedir?		Göçten sonra ekonomik durumunuzdaki değişimi nasıl yorumluyorsunuz?			
		Daha iyiye gitti	Daha kötüye gitti	Değişen bir şey olmadı	Toplam
Belirtmeyen	N	1	1	0	2
	%	50,0%	50,0%	,0%	100,0%
800TL ve daha aşağı	N	24	19	37	80
	%	30,0%	23,8%	46,2%	100,0%
801TL-1500TL	N	16	5	18	39
	%	41,0%	12,8%	46,2%	100,0%
1501TL-2000TL	N	6	0	1	7
	%	85,7%	,0%	14,3%	100,0%
2001TL-2500TL	N	2	0	0	2
	%	100,0%	,0%	,0%	100,0%
2500TL ve daha yukarı	N	7	0	0	7
	%	100,0%	,0%	,0%	100,0%
Toplam	N	56	25	56	137
	%	40,9%	18,2%	40,9%	100,0%
X ² = 26,015 df=10 p=,004 p<0,05					

Tablo 20'deki verilere bakıldığında örneklem grubundaki göçmenlerin göç sürecinden sonra ekonomik durumlarının genel itibariyle %40,9 civarında daha iyiye gittiği yönünde bir gelişmeyle karşılaşmaktayız. Ekonomik durumunun değişmediğini vurgulayan deneklerin oranı %40,9 sınırında kalırken, ekonomik durumunun daha kötüye gittiğini dile getirenlerin oranı ise %18,2 oranında kalmaktadır. Tablo 20'de gelir durumunun 800 TL ve daha aşağısında olduğunu bunun yanı sıra ekonomik durumunun daha kötüye gittiğini belirten deneklerde sadece %23,8 oranındaki kişiler için göçün yeni yerleşim biriminde ekonomik durumları üzerinde olumsuz yönde etkili olduğu sonucu çıkarılabilir. Aynı grup içerisinde ekonomik durumlarının daha iyiye gittiğini söyleyenler %30, ekonomik durumundan herhangi bir değişim yaşamayanlar ise %46,2 oranında olması genel itibariyle göçün bu grup için ekonomik anlamda olumlu etkiler bıraktığı düşünülebilir. Geliri durumun 800 TL ve aşağısında olmasına rağmen yeni yerleşim biriminde ekonomik durumlarının daha iyiye gittiğini belirtenlerin %30 civarında olması deneklerin çoğunluğunun göç öncesinde daha

kötü ekonomik şartlara sahip olduğu söylenebilir. Bu durumda bu grubun henüz ortalama bir yaşam standardı yakalamadığı sonucunu da ortaya çıkarır niteliktedir denilebilir. Grubun en yüksek oranının %46,2 olması ve bunların ekonomik durumlarında bir değişimin olmadığını ifade etmeleri, göçün örneklem gruptaki göçmenlerin çoğunluk kısmının ekonomik durumları üzerinde etkili bir değişime neden olmadığının bir belirtisi olabilir. Bu durumda örneklem gruptakilerin 800TL ve daha aşağı düzeyde ekonomik gelire sahip olan yüzdelik dilim, Antalya il merkezine göçleri sosyo ekonomik alanda ciddi bir değişime neden olmamıştır sonucuna ulaşılabilir. Tablo verilerinde elde edilen sonuçlara genel olarak bakıldığında gelir durumu yükseldikçe ekonomik durumlarının daha iyiye gittiğini söyleyenlerin oranında da artış görülmektedir. Dolayısıyla gelir durumu 800TL'nin üstünde olan göçmen grup için göç, sosyo-ekonomik yapılarına önemli bir katkıda bulunmuştur sonucu çıkarılabilir. Ancak fakir olan kesimin geneli için göçün sosyo-ekonomik yapılarına katkıda bulunduğunu söylemek güçtür.

Tablo 21. Örneklemdeki Göçmenlerin Yerli Halkla Öncelikli Kabul Ettikleri Ortak Değer

Size göre halkla aranızdaki en öncelikli ortak değer hangisidir?	Sonuçlar	
	N	%
Dil	10	7,5%
Vatan	2	1,8%
Din	74	53,0%
Bayrak	6	4,6%
Devlet	1	1,1%
İnsanlık	33	23,8%
Diğer	11	8,2%
Toplam	137	100

Örneklemdeki deneklere yönlendirilen “size göre yerli halkla en öncelikli ortak değer hangisidir?” sorusunu verdikleri cevaplar ve yüzdelik oranları Tablo 21’de görülmektedir. Verilere bakıldığında göçmenlerin büyük bir kısmı yerli halkla aralarındaki öncelikli ortak bağın din gerçeği olduğu ve bunu tasdik eden oranın %53 civarında olduğu görülür. Din değerinden sonra önemli bir kısım göçmenler %23,8 oranıyla aralarındaki ortak bağın “insanlık” gerçeği olduğunu söylemektedir. Dil, vatan, devlet, bayrak gibi kavramlar daha düşük bir düzeyde, göçmenlerin algısında ortak bir değer olarak yer bulmaktadır. Dini ortak değer olarak gören deneklerin oranının en yüksek düzeyde olması (%53) din gerçeğinin

toplumlar arasında önemli yapıcı ve birleştirici bir işlev gördüğü söylenebilir. Ortak değer özelliğiyle aynı zamanda kültürler arasında bir köprü işlevini de görerek farklı toplumlardaki bireylerde yabancılık hissini önemli ölçüde engelleyebiliyor. Bu durum sosyal bütünleşmenin de hızlı olmasını sağlıyor.

2.2.7. Göç İle Dini Tutumlardaki Değişim Arasındaki İlişki

Tablo 22. Göçün Örneklem Grubun İbadetleri Üzerindeki Etkisi

Göç namaz ibadetinizde herhangi bir değişime sebep oldu mu?		Göç ettikten sonra şahsi ibadetinizdeki değişimi nasıl buluyorsunuz?				
		İbadetlerimde artış oldu	İbadetlerimde azalma oldu	İbadetlerimde herhangi bir değişim olmadı?	Diğer	Toplam
Belirtmeyen	N	0	1	0	5	6
	%	,0%	16,7%	,0%	83,3%	100,0%
Düzenli kılmaya başladım	N	10	0	13	2	25
	%	40,0%	,0%	52,0%	8,0%	100,0%
Düzenli kılmamaya başladım	N	0	14	1	1	16
	%	,0%	87,5%	6,2%	6,2%	100,0%
Namaz kılmam	N	1	0	3	1	5
	%	20,0%	,0%	60,0%	20,0%	100,0%
Namazı bıraktım	N	1	8	0	0	9
	%	11,1%	88,9%	,0%	,0%	100,0%
Herhangi bir değişim olmadı?	N	3	1	59	2	65
	%	4,6%	1,5%	90,8%	3,1%	100,0%
Sadece cuma bayram ve cenaze namazlarını kılıyorum	N	1	5	4	1	11
	%	9,1%	45,5%	36,4%	9,1%	100,0%
Toplam	N	16	29	80	12	137
	%	11,7%	21,2%	58,4%	8,8%	100,0%
X ² = 1,680 df=18 p=,000 p<0,05						

Tablo 22'deki verilere göre örneklem grubun içinde, göç sürecinden sonra şahsi ibadetlerinde herhangi bir değişim olmadığını ifade eden göçmenlerin oranı %58,4'te iken göç sürecinden sonra ibadetlerinde azalma olduğunu ifade edenlerin oranı %21,2 olarak kendini göstermektedir. Bu oran "Göç sonrası göçmen kuşakları arasında dini tutum ve

davranışlarda belirgin farklılıkların olduğu düşünülmektedir” hipotezini destekler niteliktedir. Ancak bütün göçmenler için böyle bir durumun gerçekleştiğini söylemek %58,4 oranından dolayı güçtür. İbadetlerinde artış olduğunu ifade eden kişi oranı %11,7 olduğundan göçmenlerin dini tutum ve davranışlarında yaşadıkları değişimin olumsuz bir yönde seyrettiği sonucuna ulaşılabilir.

Tablodaki değerlere baktığımızda göçmenler, namaz ibadetini temel alarak ibadetlerindeki değişimi değerlendirmektedir. Buna göre namaz ile ilgili durumunda bir değişme olmadığını bunun yanı sıra ibadetlerinde de değişimin olmadığını belirtenlerin oranı %90,8 gibi yüksek bir seviyede kendini göstermektedir. Düzenli namaz kılamayan aynı zamanda ibadetlerinde düşüş olduğunu dile getirenlerin oranı %87,5 iken namazı bırakan ve aynı zamanda ibadetlerinde düşüş olduğunu belirtenlerin oranının %88,9 seviyesinde olması yukarıdaki namaz-ibadet değerlendirmesine dair yargıyı destekler mahiyettedir. Namaz ibadetini sadece Cuma, bayram ve cenaze namazı ile sınırlananların ve ibadetlerindeki düşüşü belirtenlerin %45,1 gibi bir oranda kalması da yine bahsedilen yargıyı güçlü kılmaktadır. Hiç namaz kılmayan aynı zamanda ibadetlerinde bir değişimin olmadığını vurgulayanların oranının %60 düzeyinde olması, bu gruptakilerin de ekseriyetle namazı temel alıp ibadetlerindeki değişimi değerlendirdikleri sonucu ortaya çıkabilmektedir.

Tablo 23. Örneklemen Camiye Gitme Durumuyla Şehre Uyum Arasındaki İlişki

Yeni bir kültür ortamına uyum durumunuzu nasıl yorumluyorsunuz?		Göç cami ile aranızdaki ilişkiyi nasıl etkiledi?				
		Belirtm eyenler	Daha sık ve düzenli gitmeye başladım	Gitmemeye veya daha az gitmeye başladım	Herhangi bir etkisi olmadı	Toplam
Kültürel benzerliklerimiz çok olduğundan uyum konusunda çok sıkıntı çekmedik	N	3	6	11	20	40
	%	7,5%	15,0%	27,5%	50,0%	100,0%
Kültürel farklılıklarımız çok olmasına rağmen hızlı uyum sağladık	N	1	5	4	16	26
	%	3,8%	19,2%	15,4%	61,5%	100,0%
Kültürel farklılıklarımız çok olduğu için geç uyum sağlayabildik	N	0	3	9	16	28
	%	0,0%	10,7%	32,1%	57,1%	100,0%
Hala uyum sağlamadık	N	0	1	3	5	9
	%	0,0%	11,1%	33,3%	55,6%	100,0%
Diğer	N	2	4	10	18	34
	%	5,9%	11,8%	29,4%	52,9%	100,0%

Toplam	N	6	19	37	75	137
	%	4,4%	13,9%	27,0%	54,7%	100,0%

Göçün cami ile göçmenler arasındaki ilişkisini ve caminin kültür ortamına intibaktaki işlevini belirleyebilmek için kullanacağımız tablonun verilerine baktığımızda, camiye gitmeyen göçmenlerin ekser itibariyle şehre uyum sağlayamayanlardan oluştuğu görülür. Buna göre camiye gitmeyen veya daha az giden ama şehre hala uyum sağlayamadığını düşünenlerin oranı %33,3'tür. Hem camiye gitmemeye başlayan hem de kültürel farklılıklarının çok olmasından dolayı uyum konusunda nispeten sıkıntı yaşadıklarına dair görüş belirtenler, %32,1 oranında olmaktadır.

Tablodaki verilere göre göçün cami ile arasındaki ilişkiye zarar vermediğini düşünen göçmenlerin oranı %52,9 iken, gitmemeye veya daha az gitmeye başladım diyenlerin oranı %27 oranında olmaktadır. Daha sık ve daha düzenli gidenlerin oranı ise %11,8 civarında kendini göstermektedir. Göçün cami ile arasındaki ilişkiye etkisinin olup olmadığını belirtmeyenlerin sayısı ise %4,4 gibi bir düzeyde kalmaktadır.

Daha sık ve düzenli bir şekilde camiye gitmeye başlayan ve aynı zamanda yerleşim birimindeki kültürel yapıyla, kültürel benzerliklerinin çok olduğunu düşünenlerin oranı %15 oranındadır. Aynı şekilde bu grupta kültürel farklılıklarının olduğunu fakat yine de uyum sağlayabildiklerini düşünenler ise %19,2 oranında görülmektedir. Bu durum, cami veya dini mekânların göçmen bireylerin çevreyle-kültür ortamıyla uyum sağlamaları konusunda az da olsa etkisinin olduğunu gösterebilmektedir.

Tablo 24. Örnekleimde Göç Sonrası Dindarlık İle Gelenek İlişkisi

Size göre göç ailenizin dini tutumunu nasıl etkiledi?		Göçten sonra geleneklerinize olan bağlılıkta bir değişim görüyor musunuz?		
		Evet	Hayır	Toplam
Belirtmeyen	N	5	1	6
	%	83,3%	16,7%	100,0%
Dindarlıkları arttı	N	4	8	12
	%	33,3%	66,7%	100,0%
Dindarlıkları azaldı	N	15	12	27
	%	55,6%	44,4%	100,0%
Herhangi bir etkisi olmadı	N	18	74	92
	%	19,6%	80,4%	100,0%

Toplam	N	42	95	137
	%	30,7%	69,3%	100,0%
X ² = 21,70 df=3 p=,000 p<0,05				

Tablo 24'teki verilere göre göçmenlerin göçle birlikte ailelerinin dini yaşantılarında yaşanan değişimde göçün etkisinin olmadığını ve geleneklerine olan bağlılıkta da bir değişme yaşamadıklarını dile getirenler %80,4 oranındadır. Ailenin dindarlığının azaldığı yönündeki görüşlerde ise bu oran %19,8'i bulmaktadır. Diğer yandan göçle birlikte ailesinin dindarlığının arttığını aynı zamanda geleneklerine olan bağlılıkta bir değişme yaşamadıklarını söyleyenler %66,7 oranındadır. Tablo verilerinde görüldüğü kadarıyla katılımcıların dindarlık ve geleneklere olan bağlılık konusundaki görüşleri genel olarak dinle gelenek arasında bir ilişkinin olduğunu ortaya çıkarır niteliktedir. Bu ifadeyi anlamlı bulmak için, katılımcılar arasında yakın çevresindeki insanların geleneklerine olan bağlılıklarında değişimin olduğunu aynı zamanda dindarlığın azaldığını düşünenler %55,6, geleneklere bağlılıkta değişimin olmadığını aynı zamanda dindarlığın arttığını düşünenler %66,7 gibi bir oranda kalmaktadır.

Dolayısıyla verileri bütün olarak ele aldığımızda örneklemdaki göçmene göre hem ailesinin dini tutumlarında azalmaya yönelik bir eğilim hem de geleneklere olan bağlılıkta bir değişimin olduğuna dair farklılaşma bulunmaktadır. Bu farklılaşmayı doğrulayanların örneklemin %33,3'ü temsil etmesi, araştırma sahasındaki göçmenler, gelenekleriyle din arasında ortak kodların olduğunu düşünmekte, geleneklerine olan bağlılıktaki değişimin dindarlığı da etkilediği kanısındalar denilebilir. Bu durum gelenek ile din arasında bir ilişki olduğu ve bu ilişkinin geleneklerin durduğu konumdan etkilendiği sonucu çıkarılabilir.

Örneklem grubun veri tablosundaki anlamlılık değerinin $p<0.05$ olması, dini tutumlardaki değişim ile geleneklere olan bağlılık arasında istatistiksel olarak bir anlamlı bir ilişkili olduğunu söylemek mümkündür.

2.2.8. Göç Sürecinden Sonraki Dini Eğitim

Tablo 25. Göçün Örneklemdaki Göçmenlerin Çocuklarının Dini Eğitimine Etkisi

Çocuklarının daha iyi eğitildiğini düşünenlerin belirttiği ortamlar		Göç çocuklarınızın dini eğitimini nasıl etkiledi?					
		Belirtmeyenler	Dini konuda daha iyi eğitildiler	Dini eğitimin gerekliliği tartışılır oldu	Dini konuda eğitimsiz kaldılar	Göçün bu konuda bir etkisi olmadı	Toplam
Belirtmeyenler	N	44	0	4	27	52	127
	%	34,6%	,0%	3,1%	21,3%	40,9%	100,0%
Cami/yaz Kur'an kurslar?	N	0	4	0	0	0	4
	%	,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
Aile içinde	N	0	3	0	0	0	3
	%	,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
Dini cemaatler	N	0	3	0	0	0	3
	%	,0%	100,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
Toplam	N	44	10	4	27	52	137
	%	32,1%	7,3%	2,9%	19,7%	38,0%	100,0%

Göçün çocuklarının dini eğitimi konusunda herhangi bir etkiye sahip olmadığını ifade eden göçmen oranı %38 iken dini konuda eğitimsiz kaldılar görüşünü dile getirenlerin oranı %19,7 düzeyinde olmaktadır. Daha iyi eğitildiğini düşünenlerin ise %7,3 seviyesinde olması dini eğitimi konusunda yaşanan değişimin bu grup daha çok olumsuz bir yönde ilerlediği sonucunu çıkarılabilir niteliktedir. Bu durum da göçle birlikte genel olarak dini boyutta yaşanan bir değişimin söz konusu olabildiği ancak bunun düşük bir seviyede ve daha çok olumsuz bir yönde gerçekleştiği sonucuna ulaşılır.

Tablo 24'le birlikte ele alındığında sağlıklı tespitlere ulaşmanın mümkün olabileceği bu tablodaki verilere göre çocuklarının dini eğitim konusunda daha iyi eğitildiğini Cami/yaz Kur'an kurslarına bağlayanların oranı %100 olarak en yüksek düzeyde kendini göstermektedir. Bu durumda çocuklarının dini konuda daha iyi eğitildiğini düşünenler bunun tamamen Cami ve Kur'an kurslarında gerçekleştiğini ifade etmektedirler. Bunun yanı sıra ailenin(%100) ve cemaat yapılarının(%100) da bu konuda nitelikli bir işleve sahip olduğunu belirtmektedirler.

Göçün çocuklarının dini eğitimi üzerinde bir etkisinin olmadığını düşünüp, din eğitimi konusunda herhangi bir ortamın tercihinde bulunmayan göçmenler oranı %40,9 seviyesinde olmaktadır. Aynı şekilde yine dini eğitimi konusunda ortam tercihinde bulunmayanların

%21,3'ü bu çocuklarının din eğitimi konusunda eğitimsiz kaldıklarını düşünmektedirler. Tablo 25'teki veriler esas alındığında; Göçmenlerin çoğunluğu açısından Cami, Kur'an Kursları, Aile ortamı ve Dini cemaatlerin din eğitimi konusunda etkili bir işleve olmadığı kanısında oldukları görülür.

Tablo 26. Örneklemde Çocukların Dini Eğitimi Üzerinde Etkili Olan Koşullar

Yaz Kur'an kurslarına çocuklarınızı gönderir misiniz?		Yaz Kur'an kurslarına çocuklarını göndermeyenlerin gerekçesi					
		Belirtmeyenler	Kur'an kurslarındaki eğitimi beğenmediğinden	Ekonomik koşullardan, çocuklarının çalışmalarını gerekli gördüğünden	Çocuklarını böyle bir eğitime ihtiyacı olmadığını düşündüğünden	Diğer	Toplam
Belirtmeyenler	N	8	0	0	0	0	8
	%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
Evet	N	84	1	0	0	1	86
	%	97,7%	1,2%	,0%	,0%	1,2%	100,0%
Hayır	N	2	8	9	4	20	43
	%	4,7%	18,6%	20,9%	9,3%	46,5%	100,0%
Toplam	N	94	9	9	4	21	137
	%	68,6%	6,6%	6,6%	2,9%	15,3%	100,0%

Örneklemde çoğunluğun çocuklarını herhangi bir gerekçe belirtmeden %68,6 oranıyla Kur'an kurslarına gönderdiğini söylemek mümkün. Kur'an kurslarındaki eğitimi beğenmediğinden veya böyle bir eğitime ihtiyaç duymadığından çocuklarını kursa göndermeyenlerin oranı eşit düzey %6,6 ile daha düşük bir düzeyi temsil etmektedir. “Diğer” seçeneğindeki yığılmanın %15,3 gibi bir oranı temsil etse de örneklemdeki deneklere yönlendirilen sorular ile bunun kaynağı tespit edilmedi.

Tablo 26'daki verilere göre göçmenlerin çocuklarını dini eğitim için Kur'an kurslarına gerekçesiz gönderenlerin oranı %97,7 oranını oluşturmaktadır. Bu yığılmanın temel nedenini, göçmenlerin içerisinde çoğunluğunun Kur'an kurslarına çocuklarını göndermesi ve “göndermeme gerekçenizi belirtir misiniz?” sorusunu boş bırakmalarından kaynaklanmaktadır. Görülen verilere göre, Kur'an kurslarındaki eğitimi beğenmediği halde Çocuklarını yine de gönderenlerin oranı %1,2 gibi düşük bir seviyede olmaktadır. Tablo 26'da önemle üzerinde durulması gereken konu örneklemde çocukları Kur'an kurslarına

göndermeyişiinde ağırlıklı olan etkenleri inceleyebilmektir. Buna göre göçmenler içerisinde çocuklarını Kur'an kurslarına göndermeyenler; % 18,6 oranında Kur'an kurslarındaki eğitimi beğenmediğinden, %20,9 oranında olumsuz ekonomik koşulların yanı sıra çocuklarının çalışmasını gerekli gördüğünden, % 46,5 ise dile getirilen sebepler dışındaki nedenlerden dolayı bu yönde tercihini kullanmaktadır. Bu grubun içerisinde ise çocuklarının böyle bir eğitime ihtiyacı olmadığını düşünenler ise daha az bir seviyede kalarak %9,3 oranında kendini göstermektedir.

Sonuç olarak ekonomik koşullar, Kur'an kurslarındaki eğitimin kalitesi gibi nedenler örneklemdaki veriler temel alındığında göçmen çocuklarının dini eğitiminde etkilidir sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 27. Örneklem Grubun Din Algısı Ve Eğitimde Öncelikli Gördükleri Alan

Din ve kişisel yaşamdaki konumu hakkındaki kanaatlerinize göçün bir etkisi oldu mu?		Sizce çocuklarınızın eğitiminde öncelik hangisine verilmelidir?					
		Önce dini sonra mesleki/ dünyevi	Önce mesleki/ dünyevi sonra dini	Her ikisi birlikte	Hiç fark etmez, yeter ki okusun	Cevapsız	Toplam
Belirtmeyen	N	6	0	1	2	2	11
	%	54,5%	,0%	9,1%	18,2%	18,2%	100,0%
Dinin sandığımdan daha önemli olduğunu anladım	N	25	1	13	1	2	42
	%	59,5%	2,4%	31,0%	2,4%	4,8%	100,0%
Dini sandığımdan daha az önemli gördüm	N	3	1	3	2	0	9
	%	33,3%	11,1%	33,3%	22,2%	,0%	100,0%
Bu konuda kanaatlerim değişmedi	N	43	10	20	2	0	75
	%	57,3%	13,3%	26,7%	2,7%	,0%	100,0%
Toplam	N	77	12	37	7	4	137
	%	56,2%	8,8%	27,0%	5,1%	2,9%	100,0%
X ² = 29,432 df=12 p=,003 p<0,05							

Tablo 27'deki soruları örneklem grubun içerisindeki herkese yönlendirdiğimiz ve bu konuda görüşlerini istediğimiz deneklerin %56,2'si çocuklarının öncelikli dini sonrasında Mesleki/Dünyevi eğitim alması gerektiğini düşünmektedir. %27'si her iki alanda da aynı anda çocuklarının eğitim görmesi gerektiğini savunmaktadır. Önce mesleki eğitim sonrasında dini eğitim almaları gerektiğini savunanlar ise %8,8 oranında kalmaktadırlar. Herhangi bir

alandaki eğitimi çocuklarının “yeter ki okusun” şartına bağlayanların oranı ise %5,1 civarında kendini göstermektedir.

Tablo 27’deki en yüksek oranlara baktığımızda %56,2 oranıyla göçmenlerin çoğunluğu dini eğitimi öncelikli tanımaktadır. Bu durumda göçmenlerin yaşama hazırlıkta çocuklarının dini eğitiminin önde tutulmasını istedikleri, göçe rağmen yaşanan süreçte din ve din gerçekliğinin nazarlarda daha önemli öncelikli olduğu kanaatine varılabilir.

Göçmenlerin göç sürecinden sonraki dini gerçeğe yönelik kanaatlerinde bir değişimin olmadığını dile getirip aynı zamanda çocuklarının eğitiminde dini eğitimi öncelikli tutanların oranı %57,3 olmaktadır. Göçten sonra dini sandığından daha önemli olduğunu söyleyip Çocuklarının eğitiminde dini eğitimi öncelikli tutanların oranı %59,5 oranında olmaktadır. Bu durum göçmenlerin göç sürecinden sonraki dini yaşantılarında olumsuz yöne evrilen eğilimleriyle(Tablo 23-24) çelişkili bir durum arz etmektedir. Veya göçmenler, düşünsel boyutta dini gerçeği önemli görürken pratik düzlemde, dinsel olanı uygulamaya aktarmada daha geri durdukları izlenimini ortaya çıkarttığını söylemek mümkün. Tablo 27’de örneklemin göçten sonra dini sandığından daha az önemli görmeye başlayanların yine de çocukları için mesleki eğitimle beraber dini eğitimi gerekli görmesi ve bu oranın %33,3 seviyesinde olması dini gerçekliğin toplum hayatında vazgeçilmez bir niteliğe sahip olduğunun ispatıdır denilebilir. Tablo genelinde bütün gruplarda din eğitime tanınan öncelik oranlarının en fazla seviyede olması bir önceki görüşü destekler mahiyettedir.

2.2.9. Göçmen Toplumun Dini Yaşamı

Tablo 28. Örneklem Grubun Dini Bilgi Düzeyi Ve Dini Sorularda Danışılan

Kaynakları

Dinle ilgili bir sorunuz olduğunda kime danışırsınız?		Dini bilgi düzeyinizi nasıl değerlendiriyorsunuz				
		Hiç bilğim yok	Çok az bilğim var	Bilgili sayılırım	Oldukça bilgiliyim	Toplam
Belirtmeyen	N	0	1	2	0	3
	%	,0%	33,3%	66,7%	,0%	100,0%
Etrafımda tanıdık dindar bildiğim birine	N	1	19	39	6	65
	%	1,5%	29,2%	60,0%	9,2%	100,0%
Kitaplara bakarım	N	0	4	15	2	21
	%	,0%	19,0%	71,4%	9,5%	100,0%
İnternette araştırırım	N	0	1	2	1	4

	%	,0%	25,0%	50,0%	25,0%	100,0%
Cami imamına	N	1	6	11	2	20
	%	5,0%	30,0%	55,0%	10,0%	100,0%
Müftülüğe	N	1	0	2	0	3
	%	33,3%	,0%	66,7%	,0%	100,0%
Göç öncesi tanıdık memleket insanlarına	N	0	5	1	0	6
	%	,0%	83,3%	16,7%	,0%	100,0%
Şeyh olarak tanınmış kişilere	N	0	3	6	3	12
	%	,0%	25,0%	50,0%	25,0%	100,0%
Diğer	N	0	1	1	1	3
	%	,0%	33,3%	33,3%	33,3%	100,0%
Toplam	N	3	40	79	15	137
	%	2,2%	29,2%	57,7%	10,9%	100,0%
X ² = 31,867 df=24 p=,130 p<0,05						

Tablo 28'deki verilere baktığımızda örneklem grubundaki göçmenlerin büyük ekseriyeti %57,7 oranında din konusunda bilgili olduklarını söylerken, çok az bilgin var diyenlerin oranı %29,2 düzeyinde kendini göstermektedir. Bütün göçmelerin içinde ise din konusundaki bilgisini yeterli görenlerin oranı %10,9 civarında olmaktadır. Hiç bilgisi olmayanların oranı ise %2,2 oranında kalmaktadır. Tablo 28'de dinle ilgili çok az bilgiye sahip olduklarını belirtenler karşılaştıkları dini sorunları çoğunlukla %29,2 oranıyla etrafındaki tanıdık ve de dindar bildiği insanlara danışarak çözmektedir denilebilir. Aynı grup %30,0 oranıyla cami imamlarını danışılan kaynak olarak göstermişlerdir. Bu durumda örneklemdeki dini bilgi düzeyi az olan göçmenler dini sorularını ilgili kurumsal alanlar dışındaki kaynaklara danışarak çözmeyi tercih etmiştir sonucuna ulaşılabilir. Tablo 28'de bütün danışma kaynakları içerisinde “etraftaki tanıdık dindar insanlardan” yana tercih yapanlar daha fazla görülmektedir. Örneklem grupta dini bilgi düzeyini tanımlayan bütün gruplar, çoğunlukla etraftaki dindar insanları başvurulmuş ilk kaynak olarak göstermeleri, dini pratiğe veya teoriye yönelik soruların çözümü örneklem gruptaki göçmen bireyler açısından daha çok gelişmiş güzel bir koordinasyona sahiptir sonucunu ortaya çıkarabilir.

Din konusunda bilgili olduğunu varsayıp, dinle ilgili bir soruyla karşılaştıklarında etrafında tanıdık dindar insanlara müracaat edenlerin sayısı %60,0 oranında iken, aynı grupta kitaplara bakarım diyenlerin oranı %71,4 düzeyinde olmaktadır. Tablonun geneline bakıldığında göçmenlerin dinle ilgili sorularını çözmek için başvurdukları kaynakların hayli

fazla olduğu görülür. Burada dikkat çeken durum bu konuda kurumsallaşmış yapılara yapılan müracaatların en az seviyede olması veya dini konuda “bilgili sayılıyorum” tercihini yapanların bu konuda daha duyarlı bir tavır içerisinde olmalarıdır. Sonuç olarak dini konulardaki problemlerine çözüm konusunda kaynak duyarlılığı daha çok “bilgili sayılır” düzeyinde bir yeterliliğe sahip olan göçmenlerde daha yüksek oranlarda kendisini göstermektedir. Bu durum kaynaklara danışma konusunda, din konusunda az da olsa bilgi sahibi olmanın önemli ölçüde rol oynadığını gösterir niteliktedir.

Tablo 29. Örneklem Grubunun Sosyal İlişkilerinde Öncelikli Kişi Grubu Ve Din Faktörünün Etkisi

Bulunduğunuz yerde hangi insan tipiyle daha iyi diyaloga geçersiniz?		Kendisiyle komsu olduğunuz, münasebet içinde olduğunuz kişinin dindar olup olmadığına bakar mısınız?					
		Belirtmeyen	Evet	Kısmen	Fark etmez	Hayır	Toplam
Samimi-içten	N	1	9	13	6	5	34
	%	2,9%	26,5%	38,2%	17,6%	14,7%	100,0%
Dindar-samimi	N	1	34	16	7	4	62
	%	1,6%	54,8%	25,8%	11,3%	6,5%	100,0%
Fakir dostane	N	0	6	2	2	0	10
	%	,0%	60,0%	20,0%	20,0%	,0%	100,0%
Güler yüzlü sevecen	N	0	10	5	7	3	25
	%	,0%	40,0%	20,0%	28,0%	12,0%	100,0%
Diğer	N	0	3	2	0	1	6
	%	,0%	50,0%	33,3%	,0%	16,7%	100,0%
Toplam	N	2	62	38	22	13	137
	%	1,5%	45,3%	27,7%	16,1%	9,5%	100,0%
X ² = 15,179 df=16 p=,512 p>0,05							

Araştırma sahasındaki katılımcı göçmenler içerisinde etrafındaki insanlarla diyaloga geçenlerin muhatap olduğu kişideki niteliklerin ölçüsünü dindarlıkla belirleyenlerin oranı %45,3 düzeyinde olmaktadır. Bu durum dinin insanlar arasındaki güven işlevine sahip olduğunun ispatı olabilir. %45,3 oranı, dinin farklı ortamlardaki insanları bir araya getiren ortak değer olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ortak değerlerin göçmenlerle yerli halk arasındaki kaynaşmayı ve kültürel alışverişi hızlandıracağı hipotezini de doğrular niteliktedir. Göçmenler içerisinde muhatap olduğu kişide dindarlık düzeyine bakmayanların oranı ise %9,5 gibi daha düşük bir düzeyde kendini göstermektedir. Her iki durumun birlikte

analizinde şu neticeye ulaşılabılır; dinin sosyal ilişkiler açısından göçmenlerin algı dünyasında çok önemli bir konuma sahip olduğunun belirtisi olabilir.

Tablo 29’da dengeli dağılan oranlardan oluşan verilere göre; göçmen grup muhatap olduğu kişi de dindarlık olgusunu önemsemektedir. Şöyle ki; dindar olup olmadığına bakmadan, samimi-içten kişilerle diyaloga geçebilenler; %14,7 düzeyinde, dindar-samimi kişi olmasına dikkat edenler %6,5 düzeyinde; güler yüzlü ve sevecen olanlarla hızlı diyaloga geçebilenler %12 gibi oranlarda kalmaktadır. Bu durum tablo genelinde elde edilen verilerle kıyaslandığında sosyal ilişkilerin yönünün belirlenmesinde din olgusunun önemli payı olduğu görülür. Veya daha genel olarak, Tablo 29 verileri temel alındığında dinsel gerçeğin yeni sosyal ortamda örneklem grubundaki göçmenler için sosyal ilişkilerinde önemli yapıcı bir rol oynadığı söylenebilir.

Tablo 30. Örneklem Grubun Gereksinim Duyduğunda Başvurduğu Kaynak

Aylık geliriniz aşağıdakilerden hangisine tekabül etmektedir?		Bir şeye ihtiyaç duyduğunuzda nasıl karşılırsınız?							
		Kamu kuruluşlarından	Komşulardan	Akraba ve hemşerilerden	İş yeri arkadaşlarımdan	Zekât, fitre gibi yardımlardan	Hiçbir şeye ihtiyaç duymuyorum	Diğer	Toplam
Belirtmeyen	N	0	0	0	0	0	0	2	2
	%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	100,0%
800TL ve daha aşağı	N	4	7	42	1	4	8	14	80
	%	5,0%	8,8%	52,5%	1,2%	5,0%	10,0%	17,5%	100,0%
801TL-1500TL	N	5	4	15	4	1	3	7	39
	%	12,8%	10,3%	38,5%	10,3%	2,6%	7,7%	17,9%	100,0%
1501TL-2000TL	N	0	0	5	1	0	0	1	7
	%	,0%	,0%	71,4%	14,3%	,0%	,0%	14,3%	100,0%
2001TL-2500TL	N	0	0	0	1	0	0	1	2
	%	,0%	,0%	,0%	50,0%	,0%	,0%	50,0%	100,0%
2500TL ve daha yukarı	N	0	0	2	1	0	3	1	7
	%	,0%	,0%	28,6%	14,3%	,0%	42,9%	14,3%	100,0%
Toplam	N	9	11	64	8	5	14	26	137
	%	6,6%	8,0%	46,7%	5,8%	3,6%	10,2%	19,0%	100,0%

Örneklem grubundaki göçmenlerin içinde, ihtiyaç esnasında ilk başvurdukları kaynak akraba ve hemşerileri olduğunu söyleyenlerin oranı %46,7 oranında görünmektedir. Bu durum, göçmenler arasında sosyo-ekonomik sıkıntıların çözümünde bir gettolaşma yaşadıklarını gösterir nitelikte olduğu söylenebilir. Ama genel anlamda göçmenlerin ihtiyaç esnasında başvurdukları kaynaklarda farklılıklar görünmektedir. Tablo 30'daki verilere bakıldığında ihtiyacını kamu kuruluşlarında karşılayanların oranı %6,6, komşulardan karşılayanların oranı %8 iş yeri arkadaşlarından karşılayanların oranı %5,8 zekât, fitre gibi yardımlardan karşılayanların oranı %3,6 sayılan kaynaklar dışındaki herhangi bir yerden karşılayanların oranı %19 olmaktadır. Bunun dışında herhangi bir şeye ihtiyaç duymayanların oranı ise %10,2 gibi bir seviyede kendini göstermektedir. Gelir durumu 800 TL ve daha aşağısında olanların büyük ekseriyeti %52,5'lik bir oranla ihtiyaçlarını akraba ve hemşerilerinde karşılamayı tercih etmişlerdir. Bu durumda göçmenlerin gelir düzeyleri daha alt seviyede olanların büyük bir kısmı kapalı toplum özelliklerini yansıtmaktadır denilebilir. Bu durumu aynı grup içerisindeki göçmenlerin gelir düzeyleri yükselmesine rağmen aynı tutumu sergilemeleri destekler mahiyettedir.

2.2.10. Genel Olarak Tablo Analizleri Ve Veri Karşılaştırmaları

Tablo 31. Gelir Durumu Ve Oturulan Mesken Arasındaki İlişki

Tablo 31.1. Korelasyon

Correlations(korelasyon)		Aylık geliriniz aşağıdakilerden hangisine tekabül etmektedir?	Oturduğunuz mesken tipi aşağıdakilerden hangisidir?
Aylık geliriniz aşağıdakilerden hangisine tekabül etmektedir?	Pearson Correlation	1	-,163
	Sig. (2-tailed)		,057
	N	137	137
Oturduğunuz mesken tipi aşağıdakilerden hangisidir?	Pearson Correlation	-,163	1
	Sig. (2-tailed)	,057	
	N	137	137

Tablo 31.1'de görülen değerler, örneklem grubun aylık gelirleri ile oturulan mesken tipi arasındaki korelasyonu(r) vermektedir. Tablo'da görüldüğü üzere $r = -0,163$ değeri aylık

gelirle oturulan meslek tipi arasındaki ilişkinin negatif olduğu başka bir deyimle birinin artarken diğersinin daha düşük bir seviyede zıt eğilim gösterdiğine işaret etmektedir.

Tablo 31.2.Regresyon

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,163 ^a	,027	,019	,906

Regresyon tablosunda(tablo 31.2) aylık gelirin oturulan mesken tipi üzerinde ne kadar etkili olduğunu, bu konuda bir sebep-sonuç ilişkisinin saptanması için tercih edilmiş bir istatistiksel analiz yöntemidir. Tablo 31.2’deki değerlere baktığımızda; R square(regresyon) değeri 0,027 düzeyinde kalmaktadır. Bu durumda aylık gelirin oturulan mesken tipi üzerinde %0,027 düzeyinde etkilidir denilebilir.

Tablo 31.3.Anova

Model	Sum of Squares	df	Mean Square(XX)	F	Sig.(p)
Regression	3,024	1	3,024	3,685	,057 ^a
Residual	110,758	135	,820		
Total	113,781	136			

Tablo 31.3 örneklem grubun oturulan mesken tipi ve aylık gelir arasındaki Anova değerlerini vermektedir. Anova tablosunun anlamlılık(sig.) sütunun değeri 0.057 olarak görülmektedir. $P=sig>0,05$ olmasından dolayı burada örneklem grubun aylık gelirleri ile oturdukları mesken tipi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır veya iki değişken arasındaki ilişki istatistiksel olarak rastlantısaldır yorumu yapılabilir.

Tablo 31.4. Coefficients

Coefficients	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	2,386	,144		16,579	,000
Aylık geliriniz aşağıdakilerden hangisine tekabül etmektedir?	-,144	,075	-,163	-1,920	,057

Tablo 31.4'te örneklem grubun gelir durumları ve oturdukları mesken tipi arasındaki ilişkinin coefficients(katsayı) değerleri bulunmaktadır. Bu değerlerden yola çıkarak aylık gelirle oturlan meslek arasındaki ilişkiyi formülize edersek ortaya; oturlan mesken=2,386-0,0144aylık gelir formülünü elde edebiliriz.

Tablo 32. Antalya'dan Memnuniyet İle Gelir Arasındaki İlişki

Tablo 32.1. Anova

	Model	Sum of Squares	df	xx	F	P
Anova	Regression	,348	1	,348	,322	,571
	Residual	145,915	135	1,081		
	Total	146,263	136			

Tablo 32.2. Regresyon

	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
regression	,049 ^a	,002	-,005	1,040

Tablo 32.3.Coefficients(Katsayı)

Coefficients ^a		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
(Constant)		1,750	,245		7,142	,000
Antalya'dan memnun musunuz?		-,075	,131	-,049	-,567	,571

Tablo 32.4. Correlations

Correlations(korelasyon)		Antalya'dan memnun musunuz?	Aylık geliriniz aşağıdakilerden hangisine tekabül etmektedir?
Antalya'dan memnun musunuz?	r	1	-,049
	Sig. (2-tailed)		,571
	N	137	137
Aylık geliriniz aşağıdakilerden hangisine tekabül etmektedir?	r	-,049	1
	Sig. (2-tailed)	,571	
	N	137	137

Tablo 32’de örneklem grubun Antalya’dan memnuniyet düzeyleri ile gelir durumları arasındaki ilişkinin Anova, regression,coefficients(katsayı) ve korelasyon tablo ve değerleri yer almaktadır. Anova sütununa baktığımızda anlamlılık(p) değerinin 0,571 olduğunu görürüz. Bu durumda Antalya’dan memnuniyet ile gelir durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark veya ilişki bulunmamaktadır.($p>0,05$).

Aynı regression tablosunun değerlerine baktığımızda R square değerinin 0,002 olduğunu görürüz. Bu durumda gelirin Antalya’dan memnuniyet durumu üzerinde %0,002 etkili olduğu yorumunu yapabiliriz. Coefficients(katsayı) tablosundan yararlanarak bu durumu formülle belirtmek istediğimizde; *Antalya’dan memnuniyet=1,750-0,075aylık gelir*, şeklinde bir formül elde etmemiz mümkündür. Korelasyon tablosundaki değerlerine baktığımızda ise $r=-0,049$ değerini görürüz. Bu durumda aylık gelirle Antalya’dan memnuniyet arasında negatif bir ilişki vardır yorumu yapılabilir.

Tablo 33. Örneklemde Etnik Kimlikle Şiddet Arasındaki Korelasyon

Korelasyon		Etnik kimliğinizden dolayı herhangi bir şiddet sorunuyla karşılaştınız mı?	16.soruya cevabınız evet ise ne tür bir sorunla karşılaştınız?
Etnik kimliğinizden dolayı herhangi bir şiddet sorunuyla karşılaştınız mı?	Pearson Correlation	1	-,967**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	137	137

16.soruya cevabiniz evet ise ne tur bir sorunla karşılaştınız?	Pearson Correlation	-,967**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	137	137

Tablo 33'deki veriler temel alındığında; örneklem grupta etnik kimlikle şiddet arasında negatif yönde $r=-0,967$ değerinde istatistiksel olarak yüksek bir değer bulunmaktadır. Tablo'da görülen anlamlılık değerinin(p) 0,00 olması, örneklem grup açısından etnik kimlikle şiddet arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır yorumu yapılabilir.($p<0,05$).

Tablo 34. Aylık Gelirin Oturulan Mesken Tipi Ve Meskende Kalan Kişi Sayısına Etkisi

Tablo 34.1. Korelasyon

Korelasyon		Aynı evde kaç kişi yaşıyorsunuz?	Oturduğunuz mesken tipi aşağıdakilerden hangisidir?
Aynı evde kaç kişi yaşıyorsunuz?	Pearson Correlation	1	-,162
	Sig. (2-tailed)		,058
	N	137	137
Oturduğunuz mesken tipi aşağıdakilerden hangisidir?	Pearson Correlation	-,162	1
	Sig. (2-tailed)	,058	
	N	137	137

Tablo 34'te her iki alt tablo(tablo 34.1,tablo 34.2), aylık gelirin, oturulan mesken tipi ve meskende kalan kişi sayısı üzerindeki etkisini analiz etmek için korelasyon ve kısmî korelasyon istatistik yöntemlerini kullanacağız. Tablo 34.1'de oturulan mesken ile aynı evde kalan kişi arasındaki ilişki $r=-0,162$ değerinde negatif yönlü bir ilişkidir.

Tablo 34.2. Kısmî Korelasyon

Control Variables			Oturduğunuz mesken tipi aşağıdakilerden hangisidir?	Aynı evde kaç kişi yaşıyorsunuz?
Aylık geliriniz aşağıdakilerden hangisine tekabül etmektedir?	Oturduğunuz mesken tipi aşağıdakilerden hangisidir?	Correlation	1,000	-,129
		Significance (2-tailed)	.	,135
		df	0	134
	Aynı evde kaç kişi yaşıyorsunuz?	Correlation	-,129	1,000
		Significance (2-tailed)	,135	.
		df	134	0

Tablo 34.2’de ise aylık gelirin korelasyon değerini negatif yönde etkileyerek $r = -0,0129$ sonucunu ortaya çıkarttığını görebiliriz. Bu durumda aylık gelirin oturulan mesken ile meskende kalan kişi üzerinde negatif yönde etkileri olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 35. Dil Ve Çevreyle Etkileşimdeki Rolü

Tablo 35.1. Regresyon

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,202 ^a	,041	,034	1,473

Tablo 35.2. Anova

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	12,475	1	12,475	5,749	,018 ^a
Residual	292,955	135	2,170		
Total	305,431	136			

Tablo 35.3.Coefficients

Coefficients (katsayı)	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	3,266	,238		13,711	,000
Türkçeyi bilmeniz veya bilmemeniz çevreyle iletişiminizde ve uyum sağlamanızda nasıl bir sonuç ortaya çıkarttı?	-,281	,117	-,202	-2,398	,018

Tablo 35.1’de görülen örneklem grubun regresyon sonuçlarına yeni yerleşim ortamındaki insanlarla etkileşimde %0,041 oranında etkili olduğu söylenebilir. (R square= 0,041). Tablo 35.2’deki örneklem grubun Anova değerlerine baktığımızda dil bilmeyeyle çevreyle etkileşim arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır. Nitekim anlamlılık düzeyi $P=0,018$, $P<0,05$ olarak görünmektedir. Tablo 35.3’teki verilerden yararlanarak dil bilmenin çevreyle etkileşimdeki etkisini formülize ettiğimizde; *çevreyle etkileşim*= $3,266-0,281$ dil bilme şeklinde bir formül elde ederiz.

Tablo 36. Namaz İle Şahsi İbadetler Arasındaki Korelasyon

Korelasyon		Göç namaz ibadetinizde herhangi bir değişime sebep oldu?	Göç ettikten sonra şahsi ibadetinizdeki değişimi nasıl buluyorsunuz?
Göç namaz ibadetinizde herhangi bir değişime sebep oldu?	Pearson Correlation	1	,148
	Sig. (2-tailed)		,083
	N	137	137
Göç ettikten sonra şahsi ibadetinizdeki değişimi nasıl buluyorsunuz?	Pearson Correlation	,148	1
	Sig. (2-tailed)	,083	
	N	137	137

Örneklem grubundakilerin namaz ibadeti ile şahsi ibadetleri arasındaki ilişkiye baktığımızda pozitif yönde doğrusal bir ilişki görebiliriz ($r=0,148$). Tablo 36’daki anlamlılık

düzeyi $p=0,083$ seviyesinde kalmaktadır. $p>0,05$ olduğundan iki değişken arasında istatistiksel olarak bir fark bulunmamaktadır. Yorumu yapılabilir.

Tablo 37. Dini Bilgi Düzeyi Ve Geleneklere Olan Bağlılık Arasındaki Korelasyon

		dini bilgi düzeyinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?	Göçten sonra geleneklerinize olan bağlılıkta bir değişim görüyor musunuz?
dini bilgi düzeyinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?	Pearson Correlation	1	,179*
	Sig. (2-tailed)		,036
	N	137	137
Göçten sonra geleneklerinize olan bağlılıkta bir değişim görüyor musunuz?	Pearson Correlation	,179*	1
	Sig. (2-tailed)	,036	
	N	137	137

Tablo 37'deki veriler temel aldığımızda örneklem grubun dini bilgi düzeyi ile geleneklerine olan bağlılık arasında pozitif yönde doğrusal bir ilişki görünmektedir($r=0,179$). Bu durum da dini bilgi düzeyinin artması geleneklere olan bağlılığı arttırabilir yorumu yapılabilir. Tablodaki anlamlılık(p) düzeyinin 0,036 olması aynı zamanda dini bilgi düzeyi ile geleneklere olan bağlılık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır denilebilir($p<0,05$).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Göç insanlığın ilk yaratılışından bu yana insan hayatında değişik yönleriyle yer edinmiş sosyal bir olgudur. Franklin D.Scott: “insanlar, Âdem ile Havva’nın cennetten kovulmasından beri hareket halindedir.”(Türkaslan,1997:206), ifadeleri bu gerçeğe işaret eder. Bu nedenle yaşamın sürekliliği nispetinde göç olayının toplumların hayatında yer edinmesi kaçınılmazdır. İnsan hayatında doğal afetler, savaş ve insan kaynaklı karar mekanizmaları göçlerin başlangıcına yönelik işaretler taşır. Ülkemizin 600 yılı aşkın uzun tarihsel sürecinde gerek dış göç gerek iç göç olayları sık sık yaşanmıştır. Cumhuriyet kurulduktan sonraki süreçte de daha çok siyasi etkenlerin ve ekonomik koşulların ortaya çıkarttığı bir iç ve dış göç dalgaları mevcuttur.

Bir toplumun hayatında göç olayı yer edindikten sonra o toplumun yaşamında yeniliklerin ortaya çıkması da beklenilmesi gereken bir durum olmalıdır. Özellikle kültürel boyutta yeniliklerin olması kaçınılmazdır. Bu yönüyle göç, toplumları ekonomik, kültürel, yeri geldiğinde dinsel konularda bir farklılığa götürmesi, göçün sıklıkla insan hayatında etkisini bıraktığı bir fonksiyonudur.

Yapılan araştırmaya çoğunluğunun erkekleri oluşturduğu 137 kişi katılmıştır. Bu oranın %68,6’sı erkekler, %31,4’ünü kadınlar oluşturmaktadır. Katılımcı kadın sayısının az olmasında göçmen toplumun kadın-gelenek ilişkisinin yanı sıra eğitim durumlarının erkeklerle nispeten daha düşük bir düzeyde yer almasının da önemli rol oynadığı düşünülmektedir.

Katılımcıların 16 yıl ve daha yukarı bir zaman diliminde Antalya il merkezinde kalmaları yerleşim birimindeki toplumsal yaşama entegre olduklarına işaret etmektedir denilebilir.(Bu durum 1. hipotezi kısmen doğrulanmaktadır). Uzun süreliğine, yerleştiği ortamdan göçmen bireylerin vazgeçmemesi yeni ortama adapte olabildiklerini kanıtlar niteliktedir. (8.hipotez doğrulanmaktadır)

Araştırmaya katılan göçmenlerin göç nedenlerinin farklı sebeplere dayanması ve bu sebepler içerisinde ekonomik şartların bozuk olmasından dolayı göç edenlerin en yüksek orana sahip olması(%30,1) göçmen bireylerin ekonomik sıkıntılarının söz konusu bölgelerdeki göçler üzerinde etkili olduğunu gösterebilmektedir. (2.hipotez doğrulanmaktadır)

Araştırmaya katılana katılımcıların %58,4 oranında şahsi ibadetlerinde bir değişimin olmadığını vurgulamaları, göçün katılımcıların dini tutumlarında belirgin bir değişikliğe yol açmadığını veya bu değişimin çok az bir düzeyde kaldığını söylemek mümkündür. (5. Hipotez kısmen doğrulanmaktadır)

Araştırmadaki katılımcı grubun içerisinde yeni yerleşim birimindeki konuşulan dili bildiklerinden dolayı sosyal ortama hızlı adapte olduklarını söylemeleri ve bunların oranının %61,5 gibi yüksek bir seviyede olması ortak değerlerin, göçmenlerin sosyalleşmeleri açısından önemli rol oynadığını açıklar niteliktedir.(7.hipotez doğrulanmaktadır)

Aynı coğrafyada yaşayan ve aynı dili konuşan ve en önemlisi aynı inanç değerlerini benimseyen toplumların arasında göç sonucu göçmen toplumun yeni yerleşim birimindeki insanlarla kültürel bütünleşmeleri çok uzun süreçleri gerektirmemektedir. Doğu ve Güneydoğu'daki yerleşik toplumun göç neticesinde Batı Anadolu'nun kültür ortamıyla bütünleşmelerinin en etkili unsuru, bir bakıma dindir denilebilir. Nitekim araştırmamızda elde ettiğimiz bulguların analizinde ortaya çıkan sonuç bize bu gerçeği ispat eder niteliktedir. Aynı inanç değerleri, çok uzak mesafelerdeki insanları ortak bir kültür havzasına akıtabilmekte ve bu yönüyle toplumsal boyutta olağan bir bütünleşmeyi sağlayabilmektedir. Dini gerçeğin bütünleştirici işlevinden bahseden Cemil Meriç, bu konuda anlamlı ifadelere yer vermektedir: “Bu ülkenin bütün ırklarını tek ırk tek kalp tek insan haline getiren İslamiyet olmuş. Biyolojik bir vahdet değil bu. Ne kanla ilgisi var ne kafatasıyla vahdetlerin en büyüğü en mukaddesi...”

Toplum bazındaki kültürel ortaklığın ve bütünleşmenin gerçekleşmesi bir bakıma göçün olumlu yönleri olarak değerlendirilebilir. Örneğin, eğitim ve öğretim konusundaki duyarsızlığın göçmen toplumda yeni yerleşim birimindeki etkin kültür baskısıyla yerini ciddiyet ve önemliliğe bırakması, göçün olumlu yönleri içinde ele alınabilir. Yine kentlileşme ve yeni sosyal ortamda sosyal ağlarda canlılık kazanmak, göç ve göçmen toplum açısından olumlu bir sonuç olarak ele alınabilir. Ancak göç bütünsel olarak ele alındığında, toplumsal alanda ciddi yaralanmalara ve derin kültürel ve ekonomik sarsımlara zemin hazırlayan yönleriyle de kendini bizlere göstermektedir. Nitekim araştırmalarımızda göçten önce çok daha iyi ekonomik koşullara sahip olan insanların, siyasi nedenlerden kaynaklanan zorunlu göçle birlikte çok daha çarpık bir yaşama mahkûm olması göçün ekonomik alandaki olumsuzlukların bir yönüdür.

Eskiye nazaran dini tutumlarındaki ve bir kısım örfi adetlerindeki gevşemeden ve değişimden şikâyetçi olan bir kısım göçmenlerin, mevcut durumu göçün olumsuzlukları içinde ele alınabilir. Araştırma sahamızda örneklem grubundaki deneklerin sosyal bütünleşmeye uyum sağlamalarında dilin önemli bir rol oynadığı yorumu yapılabilir. Yine göçmenlerin sahip oldukları geleneklerin ve genel anlamda kültürel özelliklerin, yeni yerleşim birimindeki toplumun kültürel kodlarına yakın olması sosyal entegrasyonu hızlandırdığını söyleyebiliriz.

Sonuç olarak göç gibi geniş bir kavramın içinde olumlu ve olumsuz yönlerinin olması toplum hayatında gördüğü işleve bağlıdır. Bu yönleri dikkate alınarak genel bir kanıya varılmak istenirse, ülkemizde yaşanan iç göçler, toplumda kültürel bütünlüğü gerçekleştirmesi, modern kentlileşmeyi sağlaması, göçmen toplumda eğitimin önem kazanmasına genel olarak bu konuda bir eğilim oluşmasına araç olması yönüyle olumlu karşılanabilir. Ancak çarpık kentleşme, kitlesel iktisadi olumsuzluklara, iç çatışmaların yoğunlaşmasına, toplumsal ayrışmalara ve kutuplaşmalara hazır zemin olması yönüyle de olumsuz derin etkiler bırakmıştır denilebilir.

Bu çalışmadan elde edilen verilerin ve sonuçların ışığında belirtmek istediğimiz birkaç önerimiz vardır:

1. Ülkede yoğun yaşanan iç göçlerin temel nedenleri baz alınarak sosyal yaşamı iyileştirmeye dönük faaliyetler başlatılmalıdır. Eğer bir bölgeden başka bir bölgeye göç olayı iş, ekonomik sıkıntılar kaynaklı nedenlerle gerçekleşiyorsa burada bölgeler arasındaki iktisadi dengesizlikleri azaltmaya veya gidermeye dönük formüller üretilmelidir.
2. Zorunlu göçler neticesinde, yeni bir yerleşim biriminde ikamet etmek zorunda kalan göçmen bireylerin sorunlarına hassasiyetle eğilip sosyal bütünleşmelerini sağlamaya, yaşamlarını refah bir düzeye ulaştırmaya yönelik faaliyetler gerçekleştirilmelidir.
3. Göçmen bireylerin iş kapasitesine sahip bireylerini dikkate alarak göçmenler içerisinde vasıfsızlıktan dolayı artan işsizlik sıkıntısı, meslek edindirme kurslarıyla giderilmelidir.
4. Ekonomik sıkıntıları neden göstererek çocuklarının okul eğitimine gerekli hassasiyeti göstermeyen göçmenler bu konuda bilinçlendirilmelidir.
5. Göçmenler içerisinde ekonomik durumundan kaynaklanan problemlerden dolayı eğitime ara vermek zorunda kalanlar tespit edilerek eğitimlerine devam etmeleri için gerekli olan koşulları sağlamak gerekir. Özellikle lise sürecinde okuldan ayrılan veya bir şekilde eğitime ara verip bir daha devam edemeyenlerin, okulu bırakma nedenlerinin tespit edilerek bu konuda çözüme dönük adımları atılmalıdır.
6. Sosyal devlet ilkesinin önemli bir gereği olarak, göçmenlerin refah içerisinde yaşayabilmelerini sağlamak; sağlık, ekonomik, eğitim gibi belirli alanlarda göçmenlere destek olacak formüller üretilmelidir.
7. Göçmenlerin yaşadığı alanlarda çarpık şehirleşmenin önüne geçmek için planlı olarak göçmenlerin mekân edinmelerine yardımcı olmalı bu konuda uygun koşullar üretilmelidir.

8. Özellik yoğun genç nüfusa sahip olan göçmen ailelerinin bireylerini etkin alanlarda istihdam etmenin yolları aranmalıdır. Bu konuda göçmenler için gerekli olan vasıfları kazandırabilecek ortamlar oluşturulmalıdır.
9. Anket sonuçlarını esas aldığımızda göçmenlerin yerleşik halkla ilişkilerinde din gerçeğinin ayırt edici bir özelliğe sahip olduğu görülmüştür. Dolayısıyla din eğitiminde düzenli bir disiplinin takip edilmesi, dayanışma ve yardımlaşmanın öneminin dindeki yeri iyi anlatılmalıdır.
10. Göçmenleri yerli halkla ortak bir zeminde buluşturan camilerin, içerisindeki faaliyetler sadece ibadetle sınırlandırılmamalı. Uygun zaman dilimlerinde toplanan topluluğun konuşabilecekleri nispeten sohbet edebilecekleri mekânlar da olabileceği ve bu konuda topluluğun rahat bir ruh hali içerisinde olmaları sosyallik açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

KUR'AN-I KERİM

- ABBOTT, David, *Culture And Identity*, Hodder& Stoughton Educational, London, 1998
- AHMAD,Feroz,*Modern Türkiye'nin Oluşumu*,Sarmal Yay., İst. 1995
- *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay.,İst. 2008
- AKDOĞAN, Ali; *Dini Hayatı Anlama Ve Yorumlama*, Dem Yay., İst. 2008
- AKGÜL Mehmet, *Türk Modernleşmesi Ve Din*, Çizgi Kit., Kon. 1999
- AKTAR, Ayhan, *Varlık Vergisi Ve 'Türkleştirme' Politikaları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002
- ALTAN, Mehmet, *Kent Dindarlığı*, Timaş Yayınları, İstanbul,2010
- BALİ, Fifat, *Bir Toplu Göçün Öyküsü*, İletişim Yay.,İstanbul 2003
- BAYYİĞİT, Mehmet, *Sosyo-Kültürel Yönleriyle Türkiye'de Olayı*, TDV Yay., Ankara 1998
- BERKES, Niyazi, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yay. Haz. Ahmet Kuyaş YKY Yay., İst. 2002
- BİLGİN, Vejdi, *Sosyal Çözülme Ve Din*, Etüt Yay., Samsun 1997
- BOTTOMORE, Tom-Nisbet, Robert, *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*, Haz.: Mete Tunçay, Aydın Uğur, Ayraç Yay.,2.Basım, Ank. 2002
- BULAÇ Ali, *Kürtler Nereye*, Çıra Yayınları, İstanbul,2010
- CANAN İbrahim, *Kütüb-Ü Sitte Tercüme Ve Şerhi*,C:15, Akçağ Yay., Ankara 2009
- CASTLES Stephen-Miller Mark J., *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, Çev: Bülent Uğur Bal-İbrahim Akbulut, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2008
- CEM, İsmail, *Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi*, Türkiye İş Bankası Yay., İst. 2008
- DÖNMEZER Sulhi, *Toplumbilim*, Beta Yayınları, İstanbul 1998
- ERGİL Doğu, *Kürt Raporu*, Timaş Yayınları, İstanbul 2009
- GÖKÇE Birsan Ve Diğerleri, *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum Ve Göç*, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara 1997
- GREELEY, Andrew M., *Why Can't They Be Like Us?: America's White Ethnic Groups*, Clarke, Irwin&Company,USA,1971
- GÜNAY, Ünver, *Din Sosyolojisi*, İnsan Yay., 7.Basım, İst. 2006
- HEYET, *Doğu Ve Güneydoğu Anadolu'dan Terör Nedeniyle Göçeden Ailelerin Sorunları*, Özkan Matbaacılık, Ankara, 1998
- İBN HALDUN, *Mukaddime*, Çev: Süleyman Uludağ, C:1,Dergâh Yayınları, İstanbul 1998
- JAHODA,Marie,*The Roots Of Prejudice, Minorities: Aquestion Of Human Rights?*, Ed. Ben

- Whitaker, Pergamon Press, Oxford, 1984
- KURT, İsmail, *Sosyal Değişme Ve Dini Hayat*, İlmî Neşriyat, İstanbul 1991
- LEETS, Laura, Ve Diğerleri, “*Explicating Ethnicity In Theory And Communication Research*”, Presented Paper At The International Communication Association Annual Meeting, Sydney, 1994
- MASON, David, *Race And Ethnicity In Modern Britain*, Oxford University Press, Oxford, 1995
- MERİÇ Cemil, *Bu Ülke*, İletişim Yayınları, İstanbul 2004,
- OKUMUŞ Ejder, *Toplumsal Değişme Ve Din*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2006
- ÖZBAY F. Ve Diğerleri, *Nüfus Ve Kalkınma: Göç, Eğitim, Demokrasi, Yaşam Kalitesi*, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Yayın No. NEE-HÜ.01.02, Ankara 2001
- PETERSEN, William, *A General Typology Of Migration, Readings In Sociology Of Migration*, New York, 1970
- PIKE, Fredrick B., *Latin American History: Select Problems; Identity, Integration, And Nationhood*, Harcourt Brace, New York, 1969
- SENCER Muzaffer, *Dinin Türk Toplumuna Etkileri*, Sarmal Yay., İstanbul, 1999
- SÖNMEZ, Mustafa, *Bölgesel Eşitsizlik*, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1998
- TAŞDELEN H.Musa, *Göçerlerin Şehirleşmesi*, Turan Yayıncılık, İstanbul, 1997
- TOUTİ, Houar, *Ortaçağda İslam Ve Seyahat*, Çev.: Ali Berktaş, Esra Özdoğan, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2004
- WACH Joachim, *Din Sosyolojisi*, Çev. Ünver Günay, İfav Yay., İstanbul, 1999
- YALÇIN, Cemal, *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık, Ankara 2004
- İnternet;
- [http://cografiegitim.blogcu.com/goc-cesitleri/3017041\(23.12.2010\)](http://cografiegitim.blogcu.com/goc-cesitleri/3017041(23.12.2010))
- <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul?kod=4> (20.01.2011)
- <http://tr.wikipedia.org> (20.07.2011)
- <http://www.vaazsitesi.com> (15.07.2011)

EKLER

Ek-1:

Anket Formu

Değerli katılımcı,

Bu Anket, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden Antalya il merkezine göç edenlerin göç sürecinden sonraki yaşamlarında, sosyal ve dini yaşantıları hakkında bilgi toplamak, durum tespiti yapmak ve elde edilen verileri, S.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Sosyolojisi Bilim Dalına Yüksek Lisans Tezi olarak sunmak üzere tamamen akademik bir çalışma amacıyla düzenlenmiştir.

Ankete vereceğiniz cevaplar sadece araştırma da kullanılacak olup bunun dışında hiçbir kurum veya kişiye verilmeyecektir. Sizden istenilen her soruya samimi ve doğru bir şekilde cevap vermenizdir. Bu durum anketin güvenilirliği ve geçerliliği açısından son derece önemlidir.

Gösterdiğiniz ilgiden dolayı teşekkür ederim.

Servet ÖRNEK

1. **Yaşınız:** ....

2. **Cinsiyetiniz:** ...

3. **Medeni durumunuz:**

- ☐ Hiç evlenmemiş
- ☐ Evli
- ☐ Boşanmış
- ☐ Dul

4. **Eğitim durumunuz nedir?**

- ☐ Okuma-yazma bilmiyor
- ☐ İlkokul
- ☐ Ortaokul
- ☐ Lise
- ☐ Yükseköğrenim
- ☐ Yüksek Lisans/ Doktora

5. **Mesleğiniz nedir?**

- ☐ Memur
- ☐ Tüccar
- ☐ İşçi
- ☐ Zanaatkâr
- ☐ Esnaf
- ☐ İşsiz
- ☐ Diğer

6. Kaç yıldır Antalya’da yaşıyorsunuz?

- ☐ 0-5 yıl
- ☐ 6-10 yıl
- ☐ 11-16yıldan fazla
- ☐ 16 ve daha yukarı

7. Antalya’ya gelmeden önce hangi bölgede yaşıyordunuz?

- ☐ Doğu Anadolu
- ☐ Güneydoğu Anadolu
- ☐ Diğer

8. Niçin Antalya’yı seçtiniz?

- ☐ Tanıdıklarım vardı
- ☐ Şartlar beni buraya zorladığı için
- ☐ İş ve geçim konusunda zorlanmayacağımı düşündüğüm için
- ☐ Daha rahat ve güvenli bir hayat yaşamak için
- ☐ Diğer

9. Antalya’dan başka bir yere göç etmek istiyor musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Kararsızım

10. Aylık geliriniz aşağıdaki miktarlardan hangisine tekabül etmektedir?

- ☐ 800 TL ve daha aşağı
- ☐ 801 TL -1500 TL
- ☐ 1501 TL -2000 TL
- ☐ 2001 TL -2500 TL
- ☐ 2500 TL ve daha yukarı

11. Oturduğunuz mesken kime aittir?

- ☐ Kendime
- ☐ Akrabama(kirasız)
- ☐ Kira

12. Oturduğunuz mesken tipi aşağıdakilerden hangisi?

- ☐ Müstakil
- ☐ Apartman dairesi
- ☐ Gecekondu

- ☐ Baraka
- ☐ Diğer

13. Aynı evde kaç kişi yaşıyorsunuz?

- ☐ 10'dan fazla
- ☐ 7-9
- ☐ 4-6
- ☐ 1-3

14. Göç etmenizdeki en büyük sebep nedir?

- ☐ Örgüt etkisi
- ☐ Devlet etkisi
- ☐ Ekonomik şartların bozulması
- ☐ İşsizlik
- ☐ Köy Korucusu baskısı
- ☐ Kan davası
- ☐ Antalya'nın cazibesi
- ☐ Diğer(yazınız).....

15. Buranın yerli halkıyla ilişkinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

- ☐ Bizi kabullenmiyorlar
- ☐ Önce kabullenmiyorlardı sonra alıştılar
- ☐ Gayet iyi karşıladılar
- ☐ Şimdiye kadar sorunumuz olmadı
- ☐ Önce iyiydi sonra bozuldu
- ☐ Diğer

16. Etnik kimliğinizden dolayı herhangi bir sorunla karşılaştınız mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

17. Yukarıdaki soruya cevabınız 'Evet' ise ne tür bir sorunla karşılaştığınız?

- ☐ Küfür ve hakaret
- ☐ Darp/Şiddet
- ☐ Aşağılanma
- ☐ Dışlanma

18. Antalya'ya geldiğinizde en çok zorlandığınız konu ne oldu?

- ☐ Dil sorunu
- ☐ İşsizlik
- ☐ Şehre uyum
- ☐ Diğer

19. Türkçeyi bilmeniz veya bilmemeniz çevreyle iletişiminizde ve uyum sağlamanızda nasıl bir sonuç ortaya çıkarttı?

- ☐ Türkçeyi biliyordum. Bunun için kısa zamanda çevreyle intibak sağladım.
- ☐ Türkçeyi bilmiyordum. Bunun için çevreyle iletişimim yok denecek kadar azdı.
- ☐ Türkçeyi bilmemem çevreyle ilişkilerimde olumsuzluğa sebep olmadı.
- ☐ Diğer

20. Yeni bir kültür ve hayat ortamına uyum durumunuzu nasıl yorumluyorsunuz?

- ☐ Kültürel benzerliklerimiz çok olduğu için uyum konusunda çok sıkıntı çekmedik
- ☐ Kültürel farklılıklarımız çok olmasına rağmen hızlı uyum sağladık
- ☐ Kültürel farklılıklarımız çok olduğu için geç uyum sağlayabildik
- ☐ Kültürel benzerliklerimiz çok olmasına rağmen geç uyum sağlayabildik
- ☐ Hâla uyum sağlayamadık.
- ☐ Diğer

21. Göçten sonra ekonomik durumunuzdaki değişimi nasıl yorumluyorsunuz?

- ☐ Daha iyiye gitti
- ☐ Daha kötüye gitti
- ☐ Değişen bir şey olmadı

22. Size göre yerli halkla aranızdaki en öncelikli ortak değer hangisidir?

- ☐ Dil
- ☐ Vatan
- ☐ Din
- ☐ Bayrak
- ☐ Devlet
- ☐ İnsanlık
- ☐ Diğer

23. Göçten sonra geleneklerinize olan bağlılıkta bir değişimin olduğuna inanıyor musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

24. Yukarıdaki soruya cevabınız ‘Evet’ ise bu değişimi nasıl buluyorsunuz?

- ☐ Geleneğimiz bozuldu
- ☐ Geleneklerimiz zenginleşti
- ☐ Kent hayatından dolayı, geleneklerimize bağlılığımız azaldı.
- ☐ Geleneklerimiziz korumaya çalışıyoruz.
- ☐ Yeni bir hayat tarzına sahibiz.
- ☐ Diğer

25. Yerli halkla kaynaşmanızı en iyi sağlayan hangisidir?

- ☐ Manevi değerler
- ☐ İş hayatı
- ☐ Gündelik hayat
- ☐ Komşuluk ilişkileri

- ☐ Aynı şehirde yaşamak
- ☐ Diğer

26. Göç ettikten sonra şahsi ibadetlerinizdeki değişim, aşağıdakilerden hangisine uygundur?

- ☐ İbadetlerimde artış oldu
- ☐ İbadetlerimde azalma oldu
- ☐ İbadetlerimde herhangi bir değişme olmadı
- ☐ Diğer

27. Göç namaz ibadetinizde herhangi bir değişime neden oldu mu?

- ☐ Evet, düzenli kılmaya başladım
- ☐ Evet, düzenli kılmamaya başladım
- ☐ Namaz kılmam
- ☐ Evet, namazı bıraktım.
- ☐ Hayır, herhangi bir değişim olmadı
- ☐ Sadece Cuma, Bayram ve Cenaze namazlarını kılıyorum.

28. Göç cami ile aranızdaki ilişkiyi nasıl etkiledi?

- ☐ Daha sık ve düzenli gitmeye başladım
- ☐ Gitmemeye veya daha az gitmeye başladım
- ☐ Herhangi bir etkisi olmadı

29. Size göre göç ailenizin dini tutumunu nasıl etkiledi?

- ☐ Dindarlıkları arttı
- ☐ Dindarlıkları azaldı
- ☐ Herhangi bir etkisi olmadı

30. Göç, çocuklarınızın dini eğitimini nasıl etkiledi?

- ☐ Dini konuda daha iyi eğitildiler
- ☐ Din eğitiminin gerekliliği tartışılır oldu
- ☐ Dini konuda eğitimsiz kaldılar
- ☐ Göçün bu konuda herhangi bir etkisi olmadı

31. Yukarıdaki soruda cevabınız ‘birinci seçenek’ ise çocuklarınız bu eğitimi nerede aldı?

- ☐ Cami/yaz Kur’an Kursları
- ☐ Okul
- ☐ Aile içinde
- ☐ Kendi gayretiyle
- ☐ ☐ Dini cemaatler
- ☐ ☐ Diğer

32. Yaz Kur'an kurslarına çocuklarınızı gönderir misiniz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

33. 32. Soruya cevabınız "hayır" ise bunun nedeni hangisidir?

- ☐ Kur'an kurslarındaki eğitimi beğenmediğimden
- ☐ Ekonomik koşullardan ötürü çocuklarımın çalışmalarını gerekli gördüğümünden
- ☐ Çocuklarımın böyle bir eğitime ihtiyacı olmadığını düşündüğümünden.
- ☐ Diğer

34. Sizce çocuklarınızın eğitiminde hangisine öncelik verilmelidir?

- ☐ Önce dini eğitim sonra dünyevi/mesleki eğitim
- ☐ Önce dünyevi/mesleki eğitim sonra dini eğitim
- ☐ Her ikisi birlikte
- ☐ Hiç fark etmez, yeter ki okusun.
- ☐ Cevapsız

35. Din ve kişisel yaşamdaki konumu hakkındaki kanaatlerinize göçün bir etkisi oldu mu?

- ☐ Dinin sandığımdan daha önemli olduğunu öğrendim
- ☐ Dini sandığımdan daha az önemli gördüm
- ☐ Bu konuda kanaatlerim değişmedi

36. Dini bilgi düzeyinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

- ☐ Hiç bilgim yok
- ☐ Çok az bilgim var
- ☐ Bilgili sayılırım
- ☐ Oldukça bilgiliyim

37. Dinle ilgili bir sorunuz olduğunda kime danışırsınız?

- ☐ Etrafımda tanıdığım dindar bildiğim birisine
- ☐ Kitaplara bakarım
- ☐ İnternette araştırırım
- ☐ Cami imamına
- ☐ Müftülüğe
- ☐ Göç öncesi tanıdık memleket insanlarına
- ☐ Şeyh olarak tanınmış kişilere
- ☐ Diğer

38. Kendisiyle komşu olduğunuz, arkadaşlık ettiğiniz veya herhangi bir münasebet içinde bulunduğunuz kişilerin dindar olup olmadığına dikkat eder misiniz?

- ☐ Evet
- ☐ Kısmen
- ☐ Fark etmez
- ☐ Hayır

39. Bulunduğunuz yerde hangi insan tipiyle daha hızlı daha iyi diyalog kuruyorsunuz?

- ☐ Samimi-içten
- ☐ Dindar-samimi
- ☐ Zengin-dostane
- ☐ Fakir-dostane
- ☐ Güleryüzlü-sevecen
- ☐ Diğer

40. Bir şeye ihtiyaç duyduğunuz zaman ihtiyacınızı nasıl karşılırsınız?

- ☐ Kamu kuruluşlarından
- ☐ Komşulardan
- ☐ Akraba ve hemşerilerimden
- ☐ İş yeri arkadaşlardan
- ☐ Zekât, fitre gibi yardımlardan
- ☐ Hiçbir şeye ihtiyaç duymuyorum
- ☐ Diğer